Az új sikerágazat

Japán itt is megjelent

Mit tud a biotechnológia?

Az egyik legtekintélyesebb gazdasági lap, a „Far Eastern Economic Review" egyik legutóbbi számában feltűnően fogalmazott. „Amennyiben az elképzelés beválik, Japán energiaszükséglete a minimálisra csökken. Számítások szerint ezáltal jelentős mértékben csökken majd az a stratégiai veszély is, aminek a szigetország jelenleg még ki van téve, hiszen az energiahordozókat külföldről kell vásárolnia."

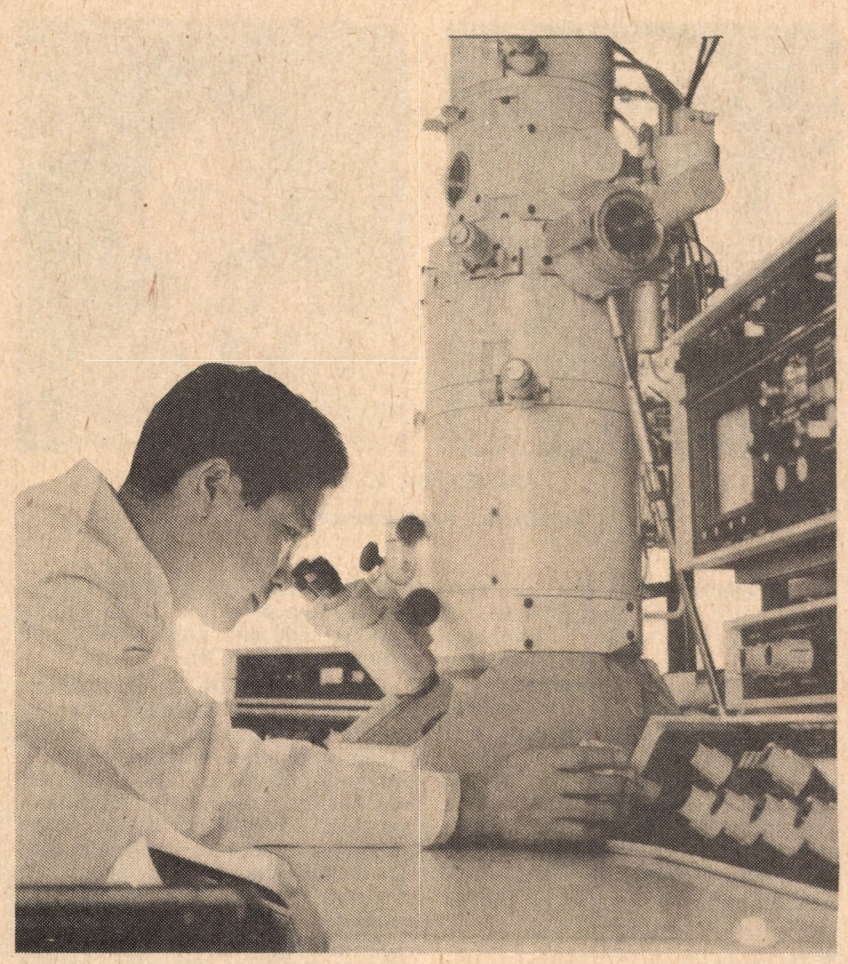
Amire a szaklap utalt, a bioreaktor a biotechnológiai forradalom talán legjelentősebb területe. Nemcsak gazdasági, hanem stratégiai jelentősége is van. Ezt világosan felismerték Tokióban: állami segélyeket is azok rendelkezésére bocsátanak, akik rendkívüli eredményeket mutatnak fel a bioreaktor építésében.

Milliárdos nyereség

A bioreaktor a leglátványosabb és legfontosabb területe a technológiai forradalomnak: Japán az elmúlt években ezen a rendkívül fontos területen viszonylagos elmaradásban volt — elsősorban az Egyesült Államokkal szemben, de Nyugat-Európa is jobb eredményeket mutatott föl. Márpedig ritkaságnak számít, hogy a három legjelentősebb nyugati gazdasági centrum közül valami újban Japán a harmadik helyre szoruljon vissza.

Ha mindehhez hozzátesszük, hogy a biotechnológia rendkívül jövedelmező, akkor érthető igazán, miért is került a nagyvállalatok érdeklődésének homlokterébe, s miért áll teljes erővel az állam is e program mögött Japánban. Egyelőre a cél a felzárkózás, hogy megteremtsék — a kilencvenes évekre — az alapokat a „kirobbanáshoz".

Japánban akkor kezdtek ébredni, amikor a nyolcvanas évek elején híreket kaptak arról, hogy a biotechnológiával kapcsolatos kiadások ugrásszerűen nőnek az Egyesült Államokban, ám ezzel együtt hatalmas nyereségre is szert tesznek az új iparágban érdekelt vállalatok. (A nyilvánosságra hozott adatokból és a prognózisokból kiderül, hogy hatalmas lehetőségek rejlenek ebben az iparágban. Kémiai anyagok terén például 1983-ban a világforgalom összesen 640 millió dollár volt, 1995-ben már meg fogja haladni a 2,2 milliárd dollárt. A fermentálással kapcsolatos megrendelések összege 1983-ban 470 millió dollár volt, 1995-ben viszont már legalább 1,5 milliárd dollárra lehet számítani azon cégeknek, melyek időben bekapcsolódnak a biotechnológiai forradalomba. természetesen nemcsak a közvetlenül gyártott anyagok és termékek ára nő majd ugrásszerűen, hanem a biotechnológiai forradalom új iparága számára gépeket és mérőműszereket készítő cégek jövedelme is. Lélegzetelállító fejlődés várható: 1983-ban még csak 748 millió dollár volt az említett gépek és mérőeszközök forgalma a világon, tíz év múlva már meg fogja haladni a négymilliárd dollárt.)

KÉP EGY JAPÁN KUTATÓINTÉZETBŐL

A siker kulcsát az eredményes kutatásban látják

Nem adják ingyen

'Nemcsak az amerikai, nanem az európai vállalatok is jelentős sikereket értek már el: a holland Gist-Brocades cég ellenőrzi a világ penicillinforgalmának 25 százalékát. Ugyanez a cég a dán Novo indrustrival együtt a világ enzimelőállításának 80 százalékát adja, s ugyancsak jó a pozíciója a keményítőgyártásban. (1983-ban a Gist-Brocades négy százalékkal növelte termelését; 1984-ben valósággal „robbanás" következett be, s az eladások 48 százalékkal nőttek! Természetesen az ilyen és ehhez hasonló sikereket nem adják ingyen: általánosítható, hogy a mai ipari forradalomban csak azok tudják megállni a helyüket, akik időben ismerik fel mindazon irányzatokat, amelyekbe érdemes pénzt fektetni, s rendelkeznek is a fejlesztéshez szükséges tőkével, valamint szellemi energiával. Ami a Gist-Brocadest kiemeli a többi nyugat-európai vállalat közül, az a tény, hogy a 6000 dolgozóból több mint 500 közvetlenül a fejlesztésben érdekelt, s a vállalatnál jelenleg is több mint 40 újítási programon munkálkodnak. A hatalmas vegyipari konszern 1984-ben 80 millió guldent adott fejlesztésre, ám ennek az összegnek már több mint 80 százaléka a biotechnológiai újításokra jutott. A vezető iparvállalatok különösen jövedelmezőnek tartják ezt az ágazatot, különben aligha fektetnének be ilyen hatalmas összegeket. A számítások szerint nemcsak a jövedelmezőség lesz magas, hanem az invesztíció igen hamar meg is térül — ez további indok arra, hogy felszabadítsák a biotechnológiai fejlesztéshez szükséges eszközöket.)

Japánban tehát a nyolcvanas évek legelején észlelték a biotechnológiában rejlő hatalmas lehetőségeket, s azonnal léptek — ezzel is bizonyítva, hogy nem véletlen a japán gazdaság elsöprő sikere a világpiacon. Még 1980-ban külön kutatóbizottságot hoztak létre a Külkereskedelmi- és Ipari Minisztériumban (MITI), amely a biotechnológia terén tapasztalt hátrány ledolgozását tartotta fő feladatának. Három területre összpontosítottak: a már említett bioreaktorokra; a sejt- és szövetkultúrákkal kapcsolatos kutatásra; a génszintézisre.

Kutatóintézetek szerepe

1982-ben már külön biotechnológiai főosztálya volt a minisztériumnak, s egyre több mammutcég érdeklődött az új iparág iránt. A MITI keretprogramot dolgozott ki, s az egyes vállalatok közötti koordinálást vállalta magára. A biotechnológiai forradalom ugyanis egymástól látszólag különálló ágazatok együttes munkáját követeli meg, mert így lehet leggazdaságosabban dolgozni, s az eredmények a legrövidebb idő alatt eljutnak az ágazat minden területére. Így került sor az Egészségügyi, a Mezőgazdasági minisztérium együttműködési szerződésének aláírására, valamint a Tudományos és Technológiai Hivatal bekapcsolására a biotechnológiai programba. Ami valóságban történt, jóval több volt, mint az illetékesek találkozása, s az együttműködési készség kihangsúlyozása: a MITI éppen a minisztériumokon keresztül két év alatt 20,8 milliárd jent bocsátott a programban részt vevő cégek és kutatóintézetek rendelkezésére.

Igen fontosnak tartották, hogy az egyetemi kutatóintézetek is folytassanak biotechnológiai munkát, s erre külön ösztönzőrendszert fejlesztettek ki. Az eredmény nem is maradt el, mert 1983-ra a világon használt, biológiailag előállított aminosavak 75 százalékát Japánban készítették.

Az egyetemek laboratóriumai 1984-ben 40,5 milliárd jent kaptak az államtól — ez is bizonyítja, a program sikerének kulcsát Japánban az eredményes kutatásban látják. Ugyanezen a véleményen vannak a legnagyobb vállalatok is, amelyek jelentős összegekkel járultak hozzá a fejlesztéshez. Kiszámították például, hogy az egyetemen biotechnológiai kutatásra fordított pénz a következőképpen oszlik meg: minden öt jenből négyet a nagyvállalatok, egyet pedig az állam ad.

1984-re Japán behozta lemaradásának nagy részét. Erre utal, hogy a MITI statisztikái szerint az országban több mint 200 cég foglalkozott biotechnológiai fejlesztéssel, kutatásra pedig összesen a tavalyinak a kétszeresét költötték. (A statisztikába egyébként nem számították be mindazon cégeket, amelyek évente 100 millió jennél kevesebbet fordítanak biotechnológiai újításokra.)

A „második fejezet"

Kidolgozták a biotechnológiai fejlesztési programot is, amelynek sikeres megvalósítása érdekében „biokartellt" alakítottak: a legtőkeerősebb 14 japán nagyvállalatot fogták össze — elsősorban azért, hogy megfelelő bázist teremtsenek az „ellentámadáshoz". Senki nem táplálhat illúziókat afelől, hogy 1990-re Japán megpróbálja kiszorítani a biotechnológia piacáról a jelenleg vezető amerikai és nyugat-európai cégeket. A csata tehát már régen nem csupán „japán belügy", hanem világgazdasági jelentősége van. S ha a szigetország sikereit idézzük a mikroelektronikában, a komputeriparban és a robottechnikában, akkor érthető a vezető amerikai vállalatok nyugtalansága, ha a japánok biotechnológiai erőfeszítésére gondolnak.

„Az első fejezetnek vége, most kezdődik a második" — vallják a japán gazdaságpolitikusok. Azt jósolják, országuk rövidesen belép a legjelentősebb biotechnológia-exportőrök közé. Számítások szerint az ezredfordulóra — 1975-ös árakon számítva — a japán piac 6,8 billió jen értékben vesz majd fel biotechnológiai termékeket és szolgáltatásokat, míg a világpiacon 2000-ig évente 14—16 százalékos lesz a felfutás.

Az elkövetkező évtizedben tehát a mikroelektronikán kívül a biotechnikának vannak a legjobb kilátásai, ezért Japán ebben az ágazatban is az élre kíván törni.

Bűnözés

Dühös könyv

Előbb Franciaországban

Új események Szicílián

A Whitaker-villa Palermo legdekoratívabb épületeinek egyike: pálmákkal szegélyezett, széles kocsifeljáró visz az épülethez, a szicíliai barokk egyik legszebb alkotásához. De vajon biztonságos-e? Annyira bizonyosan, mint az előkelő palermói paloták, különben nem választotta volna főhadiszállásául Carlo Alberto Dalla Chiesa tábornok életének utolsó, tragikus végű száz napjára 1982 júniusában, amikor a Vörös Brigádok szétverése után mint a maffia elleni harc irányításának teljhatalmú megbízottja érkezett a szigetre. A villa egyik teremnek is beillő szobáját rendezte be dolgozójának, mielőtt azonban odaült volna íróasztalához, körülnézett és eltétette a bútordarabot az ablak közeléből. „Nem gondolja, hogy túl könnyű célpont lennék ott valakinek, akinek kedve támad rámlőni a szemközti házból?" — kérdezte meghökkent segédtisztjétől. „Bocsánat, tábornok úr, erre nem gondoltam." „Hiba, kapitány, hiba..."

Hogy így játszódott-e le valóban a tábornok utolsó „székfoglalója", ki tudja, de így idézi vissza egy pompás filmalkotás. Címe: Palermo száz napja. A Dalla Chiesa és ifjú feleségének megérkezésétől kegyetlen lemészárlásukig eltelt három hónap (1982. június—szeptember) döbbenetes krónikája a film. (Kevesen voltak a moziban. A nagyszerű film megbukott. Úgy tűnik, túlzottan próbára tette az olaszok egyébként tiszteletreméltó teherbíró képességét.)

Nem vitás

S a film után most egy könyv riogatja őket. A tábornok fia, Nando Dalla Chiesa írta apjáról. (Egy már megjelent, alig egy hónappal a merénylet után, első vonalbeli újságírók — Giorgio Bocca, Corrado Stajano, Camilla Cederna és Pino Arlacchi tollából. „Egy tábornok halála" címmel.)

A tábornok fiának most megjelent kötete „A tökéletlen bűntény" címet viseli. Dühös könyv, fájdalommal teli, hisz az áldozat fia írta. Már közvetlenül a gyilkosság után nyíltan hangoztatta az ifjabbik Dalla Chiesa, hogy ha a bűntett végrehajtóit nem is, de megbízóikat föltétlenül „a kereszténydemokrata párt palermói szervezetében", illetve „a párt irányítása alatt működő pénzügyi körökben" kell keresni. Szavait persze az érintettek nagy felháborodással fogadták, olyannyira, hogy Nando Dalla Chiesa egy időre célszerűbbnek látta teljesen visszahúzódni mindenféle közszerepléstől. Annyira, hogy mostani kötetét az olasz kiadás előtt néhány héttel egy francia kiadónál jelentette meg. Másfél évnyi csöndre volt szüksége az ifjú Dalla Chiesának ahhoz, hogy papírra vesse mindazt, amit apja meggyilkolásával kapcsolatban az országgal (s a világgal) közölni akart.

Kötetének ereje, s gyöngéje egyként, hogy az áldozat fia írta. Elfogulatlanságot várni tőle képtelenség, de elfogulatlanság — és elkötelezettség — nélkül képtelenség küzdeni a maffia ellen. Alighogy megjelent a kötet, a kritika egy része máris azzal támadja, hogy bizonyítékok nélkül „vádol". Nem kell az áldozat közeli rokonának lenni azonban ahhoz, hogy bárki a maffia politikai-gazdasági erejének és kapcsolatainak akár csak némi ismeretében is ne tudná, hogy az igazság földerítéséhez a szervezett bűnözés e területén mindenekelőtt a logikus gondolkodás vezet, mert az úgynevezett „konkrét bizonyítékok" rendszerint hozzáférhetetlenek. (Most, hogy Tommaso Buscetta beszélni kezdett, talán más lesz a helyzet, de a kötet születésekor ő még Brazíliában bujkált.)

Nem vitás, hogy kockázatot, nem is keveset vállal, aki az írás útjára lép. Az ifjú Dalla Chiesa következtetései szerint az apja elleni merénylet fölbujtóit, a merénylők megbízóit a kereszténydemokrata párt szicíliai szervezetében, sőt még a szicíliai szervezetnél magasabb helyeken kell keresni. Neveket alig említ, a nagy tekintélyű Giulio Andreotti mégis indíttatva érezte magát, hogy a jobboldali liberális Indro Montanelli lapjában, az „Il Giornale"-ban, majd

APA (BALRA) ÉS FIA

Rendszerint hozzáférhetetlenek

a kereszténydemokrata párthoz közel álló „Il Tempo"-ban is reagáljon a kötet állításaira, méghozzá önála merőben szokatlan ingerültséggel. „Rágalmaknak" és „ostobaságoknak" bélyegezte Nando Dalla Cheisa állításait, s a „Tempo"-ban azt üzente a tábornok fiának: „Remélem lesz módja megbánni elővigyázatlan és zavaros állításait." Ez a hang bizony sok olaszt meghökkentett, mindenekelőtt persze Nando Dalla Chiesát.

Kifejtette

Az olaszok felszabadulás utáni időszakának egyik legismertebb és legelismertebb politikusa, Giulio Andreotti, akit éppen napjainkban támadnak oly sokan a parlamentben, de azon kívül is, voltaképpen joggal haragszik a kötetre, hiszen azokat a palermói kereszténydemokrata köröket veszi elsősorban célba, amelyeknek legfőbb római patrónusa éppen ő, s így az ő személye is furcsa megvilágításba kerül a tábornok elleni merénylet kapcsán. A kormány és a koalíció legerősebb pártjának vezetői magára hagyták Alberto Dalla Chiesát, s így szinte tálcán kínálták föl a maffiának — ez Nando Dalla Chiesa könyvének egyetlen mondatba sűrített lényege.

Közvetlenül a merénylet utan, 1982 szeptemberében interjút adott Nando Dalla Chiesa az imént már említett Giorgio Boccának, amelyben kifejtette, hogy a bűncselekmény gyökerei a kereszténydemokrata párt palermói szervezetében keresendők. Az érintett körök akkor is fölháborodással utasították vissza „inszinuációit", amelyeket azonban azóta bírósági vizsgálat, Tommaso Buscetta vallomása, és Palermo nemrégiben lemondott két kereszténydemokrata polgármestere, Elda Pucci és Giuseppe Insalaco is alátámasztott. Feltűnő az is, hogy miközben Andreotti váltig tagadja, hogy neki a tábornok valaha is beszélt volna a szicíliai kereszténydemokraták és a maffia kapcsolatáról, Dalla Chiesa nemrég előkerült naplójából ennek ellenkezője derül ki.

Ciriaco De Mita, a kereszténydemokrata párt főtitkára is azoknak a régi kapcsolatoknak a sűrűjében kénytelen élni és dolgozni, amelyek súlyosan kompromittált maffiás körökhöz kötik pártjának szicíliai szervezetét. Éppen napjainkban igyekszik megszabadítani e kapcsolatoktól a pártot. A Tommaso Buscetta szolgáltatta legújabb adatok alapján olyan, nemrégiben még vezető közigazgatási és politikai posztokat betöltő emberektől vonatta meg párttagsági igazolványukat, mint például Vito Ciancimino, Palermo egykori polgármestere.

Kirajzolódik

Rosario Nicoletti, aki nyolc éven át (1974—82) volt a párt regionális szervezetének titkára, nem várta meg e megszégyenítést és november 18-án, közvetlenül egy Rómában tett látogatása után kivetette magát palermói lakásának nyolcadik emeleti ablakából és szörnyethalt. Nando Dalla Chesa kötetének egy példányát ott találták az éjjeliszekrényén. Több passzusát aláhúzta, főleg azokat, amelyek a tábornok politikai kapcsolatait fejtegették, s amelyekből világosan kirajzolódik erőszakos haláláig vezető útja. A kötet e fejtegetéseiből a szicíliai kereszténydemokraták bizonyos körei kétségtelenül „összetört csontokkal" kerülnek ki. És most Nicoletti tragikus halálát Nando Dalla Chiesa nyakába akarják varrni. Köztudott azonban, hogy Nicoletti ellen vizsgálat készült, s hogy ha nem végez magával, akkor napokon belül idézést kap bírósági kihallgatásra. A kötet állításai és az ellene készülő vizsgálatról szóló hírek nyomán azonban kicsúszott lába alól a talaj. Még egy utolsó kísérletet tett arra, hogy támogatókat szerezzen magának Rómában, de hiába.

Nando Dalla Chiesa a „Tökéletlen bűntény"-ben úgy említi nevét, mint aki „a párt regionális vezetésének túsza", s ezzel az apja elleni merénylet felelőseinek második vonalába sorolja őt. Azok a politikusok pedig, akiktől Nicoletti támogatást várt, de elutasították, most — a ravatala mögé húzódva — Nando Dalla Chiesára mutogatnak: az ő könyve ölte meg Nicolettit. Özvegye, Gianna Ballati azonban, bár tudja, hogy a kötet földúlta férjét, tudja azt is, hogy a tragédia igazi felelőseit voltaképpen férjének volt pártjában kell keresni, s ezért formálisan is hátat fordított nekik a temetési szertartáson.

„Oroszlánbarlangban"

Ciriaco De Mita, a kereszténydemokrata párt főtitkára nagy vállalkozásba fogott hát, amikor nekilátott pártjának szicíliai szervezetét megtisztítani és — mint Giorgio Bocca fogalmaz — „megállítani azon a politikai bűnöző úton", amelyen máig haladt. A helyzet alapos ismerői féltik is őt, hogy e vállalkozása előbb-utóbb politikai pozíciójába kerül. „Oroszlánbarlangba" merészkedett, fogalmaznak e körökben.

Szicílián új, jelentős események zajlanak: századunkban először akad Palermónak egy püspöke, Pappalardo, aki szószékéről nyíltan vádolja a maffiát, hogy „vérbe borítja a várost"; akadnak bátor bírák, akik „tiszteletreméltó urakat" börtönöznek be; akad egy maffiás vezér — Buscetta —, aki beszél és szavai nyomán maffiás „frontok" omlanak össze. És mindez Alberto Dalla Chiesa meggyilkolása nyomán.

Ahogy a terrorizmus vége a Moro-gyilkossággal, úgy a maffia fölszámolásának kezdete a Dalla Chiesa elleni merénylettel indult — fogalmaznak olasz szakértők. Ahogy amannak hatása túllépte a terrorizmus kereteit, következményeinek elviseléséhez a szervezet gyöngének bizonyult, ugyanúgy Dalla Chiesa meggyilkolása olyan ellenerőket mozgósított az országon belül és kívül, amelyekkel a jelek szerint hosszabb távon a maffia képtelen lesz már megbirkózni. Hogy — mint sokan mondják — létezik-e a „Cosa Nostra" nemzetek fölötti „vezérkara", vagy „igazgató tanácsa", amely a szervezet stratégiájáról dönt, senki sem tudja biztosan, de ha létezik és úgy látja, hogy például Nyugat-Szicílián ma már a szervezett bűnözés az állam helyébe léphet, téved. Pedig a tábornok meggyilkolásával ezt akarták az olaszok tudtára adni.

GELLÉRT GÁBOR

Hárommilliárd

A reprivatizálás okai

Rekordforgalom a tőzsdén

December 3-án, hétfőn a londoni részvénytőzsdén szinte karneváli hangulat uralkodott. Alkuszok százai sereglettek a terembe — az ő feladatuk hagyományosan az, hogy magánszemélyek és intézmények részvényeladási és vásárlási megbízásait teljesítsék. A „jobber"-ek is a helyükön voltak — ők saját számlára kereskednek a tőzsdén jegyzett értékpapírokkal. A termet a British Telecom zászlói, fényes sárga ballonok és hatalmas műanyag telefonok díszítették. Pontban három órakor bekövetkezett, amire mindenki várt. Megkezdődött a BT-részvények normális tőzsdei forgalma. Méghozzá meglehetős sikerrel. A vállalat részvényeit 130 pennys árfolyamon bocsátották ki, abból a szerencsés tulajdonosoknak 50 pennyt kellett befizetniük. Az értékpapírok iránti hallatlan keresletre jellemző, hogy már a tőzsdei forgalom megkezdésekor közvetlenül 95 pennyt kínáltak darabjukért. Az tehát, ki korábban hozzájuthatott fél fontért egy BT-részvényhez, most — pár órával később — tetemes prémiummal adhatta azt tovább. Amikor este hatkor a tőzsdét bezárták, a forgalmi statisztika rekordot mutatott. Három óra alatt egymilliárd British Telecom részvény cserélt gazdát, a kibocsátott mennyiség egyharmada.

Csak 25 százalék

Az Egyesült Államok és Kanada értéktőzsdéin — az időeltolódás miatt — már december 3-án reggel megkezdődött a BT-papírok adásvétele. A jelentések New Yorkban is forgalmi rekordról számolhattak be. A híres New York Stock Exhange-en egy óra alatt a BT-részvények adásvétele elérte a 9 millió darabot. Ezzel az angol telefontársaság „behozta" amerikai versenytársát, az ATT-t, amelynek papírjai csaknem egy évvel ezelőtt ugyanekkora érdeklődést váltottak ki. Déli egy órára pedig 11,5 millió BT-értékpapír cserélt gazdát. Az árfolyam a kibocsátás szintjéhez mérve 85 százalékos javulást mutatott. Bár a vásárlókról nyilvánosságra kerülő részletes statisztika természetesen nem készült, a megfigyelők úgy vélték, hogy a BT iránti érdeklődés jórészt angol vállalatoktól származott. Annak is megvan a magyarázata, hogy miért váltak meg az értékpapíroktól olyan könnyen amerikai tulajdonosaik. A jelek szerint ők úgy érezték, hogy a távközlés területén vannak vonzó hazai befektetési lehetőségek is.

A British Telecom 3 milliárd részvényének kibocsátása a tőkés társadalom történetének legnagyobb ilyen jellegű akciója volt. Thatcher konzervatív kormánya évek óta készült rá, a befektetőket ravasz ösztönzők és egy 8 millió fontos hirdetési kampány egyaránt a valamikor államosított vállalat értékpapírjainak megvásárlására buzdította. Nem volt persze arról szó, hogy a vállalatot teljes egészében a magánszférának adják vissza, a kormány terveiben a részvények mindössze 50,2 százalékának piacra dobása szerepelt. A telefontársaság feletti ellenőrzés szempontjából tehát az akció veszélytelen: gyakorlatilag kizárt, hogy a forgalomba kerülő részvényeket valamikor is egy személy vagy vállalat szerezhesse meg. A cég elnökét tehát továbbra is a viszonylagos többséget birtokló állam nevezheti ki, és ugyanő határozhatja meg a vállalat üzletpolitikáját. (A 3 milliárd részvény felosztása egyébként szigorú kvóták szerint történt. Külföldi vásárlók 415 millió darab értékpapírt kaptak, az angol vállalatokra és intézményekre 1,42 milliárd esett míg a maradékot a szigetországban lakó egyének számára tartották fenn. Az érdeklődés azonban messze meghaladta a vártat. A részvényekre összesen 16,75 milliárd font értékben jelentkezett érdeklődés. Figyelemmel arra, hogy a kibocsátási árfolyamon a BT-csomag csak 3,9 milliárd fontot ért, az igényeknek csak mintegy 25 százaléka kerülhetett kielégítésre.

130-ON ÁLL A BRITISH TELECOM RÉSZVÉNYE*

„Behozta" amerikai versenytársát

*A négyszögben a British Telecom épülete.

„Ösztönzők"

A kormány azt akarta, hogy minél több kisbefektető szerezzen az akció során a British Telecomban tulajdonjogot. Enek megfelelően azok, akik egyenként megfelelőjobb 400 darab részvényre tartottak igényt, igenlő választ kaptak folyamodványukra. Az a 7500 valószínűleg gazdag befektető viszont, kinek egyenként több mint 100 000 részvényre volt szüksége, elutasító választ kapott. Volt, aki 1600 és 100 000 közötti számot írt be, de csak 800 részvénnyel vigasztalódhatott.

A részvényeladásból a kormány 3,9 milliárd font bevételre tesz majd szert, azonban az akció költségei sem hanyagolhatóak el. Az alsóház előtt az illetékesek már korábban beszámoltak: különböző jogcímeken 127—128 millió fontot kellett kifizetni. A részvények „nagykereskedelmét" lebonyolító bankok és alkuszok 2 százalékot kapnak, a külföldre történő eladások után a Bank of England-nek további 7,8 millió font jár. A számlához hozzá kell adni a BT-kampányban meghirdetett „ösztönzőket" is. Ha valaki például vásárol 10 részvényt és azokat 3 évig megtartja, egyet a pakett után ingyen kap. Ugyancsak jár bizonyos mennyiségű részvény megvásárlása után egy 18 fontos utalvány, melyet aztán a társaság a telefonszámla fizetésekor készpénz helyett fogad el.

Az elsők egyike

Belpolitikai vihart Angliában persze nem annyira a költségek, mint inkább a várható bevételek kavartak. Azt ugyanis mindenki természetesnek vette, hogy a bankok, alkuszok, hirdetési ügynökségek nem dolgoznak ingyen. (Voltak, akik azt már megkérdőjelezték, hogy miért kell a Bank of Englandnek is fizetnie a külföldi értékesítések után, amikor az illető országok „részvénynagykereskedői" amúgy is leszedik a maguk sápját.) Vitát a kibocsátási árfolyam szintje váltott ki. A tőzsdei forgalom, a beruházók érdeklődése mindenképpen arra mutatott, hogy a részvényenkénti 1 font 30 pennys szint túlságosan alacsony. Márpedig itt az ár minden pennyvel való növelése 30 millió font bevételt jelentene a kincstárnak. Más szóval: azt a 30 milliót már nem kellene az egyszerű adófizetőtől beszedni. Ez a kérdés tehát meglehetősen nagy támadási felületet kínál az ellenzéknek és a szakszervezeteknek. A Távközlési Dolgozók Uniójának főtitkára szerint a kormány voltaképpen elkótyavetyéli a British Telecomot, hisz az a tervezett 3,9 milliárd fonttal szemben legalább a két és félszeresét éri.

A tőzsdei forgalomban kialakult árszintet látván, a Munkáspárt kereskedelmi szóvivője nemcsak „számítási hibáról" beszélt, hanem a véleménye szerint a kormány „már bűnnek számító hozzánemértésben" marasztalandó el. David Steel, a Liberális Párt vezére szerint a kibocsátási árfolyam következtében a kincstár 1,6 milliárd fonttól esett el, és minden egyes háztartás 100 fontos támogatást volt kénytelen közvetve a reprivatizáláshoz nyújtani. A kritizálók közé a British Telecomnál dolgozókat képviselő szakszerveti bizottság is, felsorakozott — a dolgozók persze a sajtóvita közben is tovább vásárolták a részvényeket, hogy aztán december 3-án busás nyereséggel adjon sokuk túl a papírokon. A kormány illetékes minisztere védekezni kényszerült. Kifejtette, hogy november 15-én, a kibocsátási árfolyam nyilvánosságra hozatalakor a legtöbb megfigyelő megfelelőnek tartotta azt. Sőt — idéztek vissza többen véleményeket az év elejéről — korábban a British Telecom a beruházók számára nem is tűnt izgalmasnak mert szolgáltatási szféra, az árakat állami szabályozás határozza meg. Bár annak idején a BT egyike volt Európában az elsőknek, ahol a telefont leválasztották a postai és távközlési szolgáltatásokról, a cégnek a beruházók között nem volt különösebben jó híre. Gépi berendezései általános vélemény szerint részben elavultak, a 240 000 alkalmazott pedig hatékonyságot gátlóan sok.

Jön a British Airways

Az a — becslések szerint — kétmillió ember, aki végül BT-részvényt mondhat magáénak, a jelek szerint másképp gondolkodott. Végül is monopolhelyzetben lévő vállalatról van szó, telefonálni ugyebár kell, és ilyenkor csakis a BT-hálózatot lehet igénybe venni. Az állami beavatkozás, a tarifák meghatározása persze igaz. Ez azonban — a másik oldalról nézve — éppen a garanciája a nyereségességnek. A kormányzat ugyanis aligha fog olyan árszintet jóváhagyni, mely a cégnek nem biztosít tisztes profitot.

A British Telecom-akció végeredményben a konzervatív kormány reprivatizálási programja sikeres állomásának bizonyult. "A feltételek is kedvezően alakultak, a kamatlábak például csökkentek. (Ha magasak a kamatok, a befektetők érdeklődése csökken a részvények iránt, illetve azokat csak alacsonyabb árfolyamon hajlandók megvenni.) Voltaképpen az elmúlt évtizedek munkáspárti kormányai által végrehajtott államosítások fordítottjáról van szó. Thatcher és csapata szerint az állam nem tarthat tulajdonában olyan vállalkozásokat, melyekről a magántőke is kész gondoskodni. Ezzel a véleménnyel egyébként nem állnak egyedül a mai Nyugat-Európában, jelentős reprivatizálási ütemtervet hirdettek meg például az NSZK-ban, sőt Törökországban is kikezdi a költség—haszon számítás Atatürk régen végrehajtott államosítási programját, a ma még állami légitársaságot, a Türk Hava Yollarit hamarosan áruba bocsátják, és a 263 cégből álló állami szektorból még mások is osztozni fognak sorsában. Nagy-Britanniában eddig többek között a Jaguár autógyár és a Britoil olajkitermelő vállalat került vissza magánkézbe. A lista következő tétele — 1985 februárjában — a British Airways 51 százaléka. Az érdeklődők számára mindenesetre biztató, hogy a légitársaság a szeptember 30-ával végződő hathónapos időszakban nyereségét 26 százalékkal növelte, és összesen 189 millió fontos haszonra tett szert.

Gibraltár

Nyílik a kapu?

Egy megállapodás háttere

Stratégiai elképzelések

„Minden rendben. Az erődítmény biztonságban van." Több mint 280 éve mindennap elhangzik ez, az angol kormányzónak szóló jelentés Gibraltáron. Ezt követően a helyőrség katonai zenekara minden alkalommal eljátssza az angol himnuszt. Az elmúlt napokban azonban, a kormányzóság épületén, a szűk főutca házain feliratok jelentek meg: „Angliához akarunk tartozni... Nincs mit tárgyalni a jövőnkről." Ezzel egy időben tüntetésekre, felvonulásokra került sor, amelyekben a helybeliek különféle formában juttatták kifejezésre, hogy eszük ágában sincs spanyol fennhatóság alá kerülni.

Az angol és a spanyol külügyminiszter Brüsszelben megállapodást írt alá. Ennek értelmében február 15-ig újra megnyitják a Gibraltárt és Spanyolországot mesterségesen elválasztó rácsot. Helyreállítják a földi, a légi és a tengeri közlekedést. A spanyolok újból vállalhatnak munkát a szomszédban. De nem ez váltotta ki a 30 000 lakosú angol koronagyarmaton élők tiltakozását, hanem az, hogy az okmányba belekerült: Anglia hajlandó tárgyalni a gibraltári felségjogok témájáról is. Sir Geoffrey Howe brit külügyminiszter mindehhez nyomatékkal tette hozzá: természetesen az angol kormány változatlanul tiszteletben kívánja tartani a gibraltári lakosság akaratát, a hovatartozással kapcsolatos óhaját.)

Az emberemlékezet óta spanyolnak mondott földsáv 711-ben került a mórok kezére. A spanyolok csak 1562-ben tudták kiűzni a hódítókat. 1704-ben az angolok foglalták el Gibraltárt, s a hat négyzetkilométeres terület az 1713-as utrechti megállapodás értelmében „örök időkre" brit fennhatóság alá került. Három évvel ezelőtt, János Károly spanyol király azért nem ment el Károly herceg, angol trónörökös esküvőjére, mert az ifjú pár — ezt előre bejelentették — Gibraltáron kezdte nászútját.)

A madridi politika irányítói is tudják, hogy a brüsszeli megállapodás csupán egy lépés a történelemben gyökerező, bonyolult probléma rendezéséhez. S azt is, hogy a végleges megoldás — ha egyáltalán lehetséges — hosszú évek tárgyalássorozatát igényli. Annak idején Franco diktátor 1969-ben — azzal a szándékkal, hogy megbünteti a gibraltáriakat — lezáratta a határt, és ráccsal választotta el a miniállamot Spanyolországtól. A döntéssel járó drasztikus intézkedések sora — a telefonkapcsolat megszakítása, a légi és tengeri járatok megszüntetése — átmenetileg valóban gondokat okozott a koronagyarmaton lakóknak. A kettészakított családoknak továbbra is problémát okoznak a megmaradt korlátozások, hiszen csak Afrika érintésével találkozhatnak egymással.

Másfél évtized alatt egyébként a lakosok kétszer szavaztak hovatartozási igényükről. Mindkét esetben 98 százalékos többséggel Angliát tekintették anyaországnak. Ez év januárjában, amikor választások voltak Gibraltáron — népies nevén — a „galambok pártja" már nem is indult, hiszen fő jelszava — Vissza Spanyolországhoz! — nemigen talált már követőre. S a 15 tagú parlamentben, annak a Sir Joshua Hassan főminiszternek a pártja maradt többségben, aki harminc hónap megszakítással, már több mint három évtizede igazgatja a miniállamot. Őt pedig úgy ismerik, mint a brit kapcsolat következetes hívét.

Ezért is érte váratlanul és meglepetésként a félsziget lakosságát az angol és a spanyol kormány megállapodása. A bejelentést vegyes érzelmekkel fogadták. A kis kereskedők például örömmel üdvözölték, hiszen a határ újbóli megnyitásából forgalmuk és hasznuk emelkedésére számítanak. A rács két oldalán élő családtagok, barátok, ismerősök szintén megnyugvással vették tudomásul, hogy rövidesen vége szakad a mesterséges elszakadásnak.

Számtalan tiltakozó gyűlésre is került sor a 430 méter magas szikla tövében. A szakszervezetek például kijelentették; nem engedik, hogy a spanyol munkaerő visszaáramlása miatt elküldjék a (többségükben marokkói) vendégmunkásokat. Attól is tartanak, hogy a megnyíló határon „átsétál" a terrorizmus, a bűnözés, a kábítószerezés is.

VÁRAKOZÓK A KERÍTÉS ELŐTT

Attól is tartanak, hogy a határon „átsétál" a terrorizmus

A diplomácia szférájában más szempontok érvényesülnek. Angliának eddig semmi érdeke sem fűződött ahhoz, hogy a legkisebb engedményt is tegye. Most, hogy Spanyolország előtt a Közös Piac kapuja megnyílik, a londoni kormánynak is színt kellett vallania: támogatja-e a belépést. Csakhogy a spanyol EGK-tagsággal a két ország között nem lehetnek zárt határok, amelyek ellentétesek a tízek alapító okmányával.

A gibraltári ügyben Washington is érdekelt. A szikla stratégiai jelentősége közismert. Az Atlanti-óceánról a gibraltári szoroson keresztül lehet bejutni a Földközi-tengerre. A 14 kilométer széles átjáró tehát egyben Európa, Észak-Afrika és a Közel-Kelet kapuja is. Itt található a NATO egyik legkorszerűbb légi és haditengerészeti bázisa. Bár az USA számára megnyugtatóbb, ha a szikla angol fennhatóság alatt van és marad, de alkalom és eszköz lehet arra is, hogy elősegítse Spanyolország integrálódását a NATO katonai szervezetébe. (Nem véletlenül keltek szárnyra olyan hírek, miszerint elképzelhető a NATO déli szárnyának olyan átszervezése, hogy a gibraltári parancsnokság élére esetleg spanyol generális kerüljön.

A brüsszeli megállapodás értelmében február közepéig megnyitják a berozsdásodott rácsot. Ez önmagában — túl a humanitárius szempontokon — lényegében még nem old meg semmit. Sőt tovább bonyolítja a helyzetet. A spanyolokban felerősödött az ősi terület visszakövetelésének igénye, a gibraltáriak viszont Angliához kívánnak tartozni. S itt a kör be is zárul. Az egyik madridi lap (félkomolyan) azt javasolta: az angolok juttassák vissza Gibraltárt a spanyoloknak — akik azonnyomban adják bérbe az angoloknak.

KIRÁLY FERENC

HÍRHALOM

Ezer fehér gyertya égett azon az ünnepi tortán, amelyet Chris Evert-Lloyd, a híres angol teniszezőnő kapott Melbourne-ben, miután karrierje során elérkezett az ezredik egyéni győzelméhez. Nem volt könnyű elfújnia az óriástorta valamennyi gyertyalángját. (Die Presse) ■ Különös ok miatt sztrájkoltak a minap a párizsi Louvre múzeumőrei. Nem béremelést követeltek, hanem annak a kedvezményüknek a további fenntartását, amely lehetővé teszi, hogy hazautazásukkor a repülőgépen 15 kilogramm túlsúlyt vihessenek magukkal. A teremőrök nagy többsége ugyanis az egykori francia gyarmatokról való. Háromévenként utazhatnak el látogatóba hosszabb szabadságra. (France Soir) ■ Sophia Loren nem fogja eljátszani Maria Callast: Ken Russell, aki az egykori ünnepelt operaénekesnő életét filmre akarta vinni, lemondott tervéről, Sophia azzal vigasztalódik, hogy egy „családi vállalkozásban" készülő filmben kap szerepet. Férje, Carlo Ponti „Aurora" című filmjében nemcsak ő játszik, hanem a 11 éves fiuk. Eduardo is. (Le Nouvel Observateur) ■ Tibetben 1988-ig több mint 200 kolostort és templomot újra megnyitnak — jelentette be egy pekingi szóvivő a vallásszabadság új bizonyságaként. (AP) ■ Az új népszámlálás szerint Albánia lakossága 40 év alatt megháromszorozódott, az albánok háromnegyede 40 évesnél fiatalabb. A nyolcadik ötéves tervben 50 000 lakást építenek. (Horizont) ■ Az amerikai választások sajátosságaihoz egy New York-i hatóság is hozzájárult: a választói névjegyzékbe felveendőnek minősített minden 18 éven túli amerikai állampolgárt, aki megadta, „mit tart állandó lakhelyének". New Yorkban a főposta lépcsőjére, a Pennsylvania Avenue metróállomására s egy népkonyhára több száz szavazóigazolványt küldtek ki, mivel a New York-i csőlakók ezeket a címeket adták meg. Természetesen nem mindenki sietett át is venni a szavazóigazolványokat. (Sun) ■ Zanzibár képviselőháza elfogadta a Tanzániához tartozó sziget új alkotmányát. Célként a szocializmus építését tűzi ki. Zanzibárnak új nemzeti himnusza és új címere lesz. (Hsinhua) ■ Pervesztes lett a brüsszeli bíróságon Freddy Vreven miniszter. Kevés humorérzékről tett tanúságot, amikor beperelt egy céget a fogyókúrás plakátja miatt. Az ugyanis egy túl kövér katonát ábrázol, aki nem tudja begombolni a nadrágját, s kilátszik az alsója, amely ráadásul a Standard labdarúgó-csapat színeiben pompázik. A bíróság a hadügyminiszter keresetének nem adott helyt. (Le Soir) ■ Istenre is hivatkozik Jean-Marie Le Pen, a francia szélsőjobboldal vezéralakja a beszédeiben. A Front National vezére szerint „Isten francia, méghozzá breton". (Le Nouvel Observateur) ■ A „surranó" vagy „lopakodó" bombázó — csak a kezdet, mondják a Pentagonban. Bár még most kezdtek hozzá a fejlesztéshez, máris azt állítják, hogy harckocsiktól egészen a műholdakig ugyanúgy be lehet vonni a radarészlelést meggátló anyaggal mindent, s így majdnem láthatatlanná lehet tenni. (U. S. News and World Report) ■ Klaus Schwabe kapitány személyében először került nyugatnémet tengerésztiszt a NATO állandó atlanti flottájának az élére. (A rövidítés: STANAVFORLANT). Hat NATO-ország haditengerészeti egységei tartoznak a flottához. (Die Welt)

Szovjet energetika

Atomerőmű-program

Gyorsított ütemű fejlesztés

Nemzetközi összehasonlítás

Harminc esztendővel ezelőtt történt. 1954-ben helyezték üzembe a Moszkvától mintegy 100 kilométerre nyugatra fekvő Obnyinszkben a világ első atomerőművét. Azóta a világ csaknem harminc országában összesen 300 „nukleáris kohó" állt az áramtermelés szolgálatába. A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség adatai szerint a világ atomerőműveinek összteljesítménye jelenleg 191 000 megawatt, vagyis Földünk áramtermelésének 12 százaléka származik atomerőművekből. A statisztikák tanúsága szerint a Szovjetunió rendelkezik az Egyesült Államok és Franciaország után a világ harmadik legnagyobb atomerőművi kapacitásával, de ebben a sorrendben — a gyorsított ütemű szovjet békés célú „atomprogram" megvalósulása következtében — néhány éven belül változás várható.

1984: még 6000 megawatt

Az SZKP Politikai Bizottsága legutoljára szeptember közepén hozott határozatot az atomenergetika 1990-ig szóló fejlesztésének felgyorsításáról. (Az atomenergia fontos részét képezi az ország hosszú távú energiaprogramjának: a tervek szerint a jövőben a gyorsan növekvő energiaigények kielégítését elsősorban atom- és vízi erőművek építésével fogják megoldani. Az ezredfordulón a tervek szerint a Szovjetnió erőművi kapacitásának 30 százalékát adják majd ezek az erőművek.)

A határozat intézkedései várhatóan elősegítik, hogy az épülő atomerőművekhez határidőre, megfelelő minőségben érkezzenek a szükséges műszaki berendezések és anyagok. Az elmúlt években ugyanis — állapítja meg a határozat — többször előfordult, hogy az atomerőművek építése a szállítások elmaradása miatt szenvedett késedelmet.

A Szovjetunió energetikai és villamosítási miniszterének, valamint az Állami Atomenergia Bizottság elnökének a PB-határozat után megjelent nyilatkozata szerint az országban jelenleg 13 atomerőmű összesen 35 erőművi blokkja (reaktora) termel áramot. A 21 000 megawattos összkapacitás adja az országban előállított villamos áram 9 százalékát. Jól jellemzi az atomerőművek szerepét a Szovjetunió energiaháztartásában, hogy tavaly segítségükkel 40 millió tonna szerves fűtőanyagot sikerült megtakarítani.

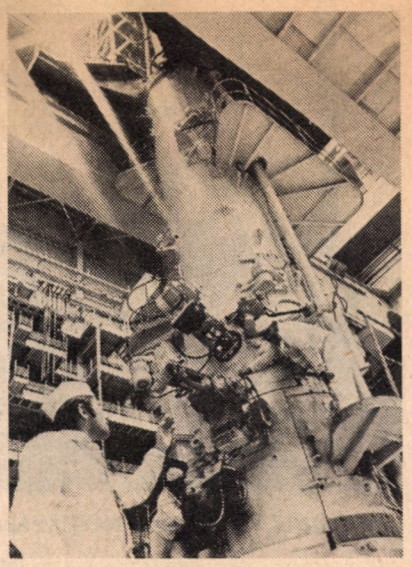
Idén további 6000 megawattal bővül az atomerőművek teljesítménye, a jövőben pedig évente 10—11 000 megawatt új kapacitás termel majd áramot. (A tervek szerint az ezredfordulón a Szovjetunió atomerőművi kapacitása meghaladja majd a 160 000 megawattot. Jelenleg 22 új atomerőművet építenek, s a mostani ötéves tervben az „atomszektor" 8 milliárd rubeles beruházásban részesül. A következő ötéves tervidőszakban ennek az összegnek a kétszeresét költik majd atomerőművek építésére.

A nukleáris energetika iránti megkülönböztetett figyelmet a Szovjetnióban mindenekelőtt gazdaságossági kérdések és szempontok indokolják. Ismeretes, hogy az energiafogyasztás 80 százaléka az ország európai területére esik, hiszen az ipar elsősorban erre a térségre összpontosul. Ugyanakkor az energiatartalékok 70 százaléka a keleti országrészben található. Az energia szállítása a nagy földrajzi távolságok miatt hatalmas összegeket igényel, ezért a jövőben elsősorban a kereslet felmerülésének a helyén — tehát a nyugati országrészben — kell „előállítani" az energiát. Új atomerőművek építése a Szovjetunió európai területén számottevően kisebb beruházást igényel, mint a fűtőanyagok vasúti vagy csővezetéken történő szállítása az Urálon túlról.

Az elmúlt harminc évben a Szovjetunióban épített atomerőművek többségében általában 440 megawatt teljesítményű erőművi blokkokat kapcsoltak össze. Néhány évvel ezelőtt kezdték meg az 1000 megawattos reaktorok sorozatgyártását, sőt tavaly a litvániai Ignalinszkban egy 1500 megawattos reaktort helyeztek üzembe. (Érdemes megjegyezni, hogy a fejlett tőkés államokban eddig 1300 megawattosnál nagyobb teljesítményű atomerőművi blokkok nem létesültek.) Hamarosan két újabb erőműóriást helyeznek üzembe: az egyiket ismét Litvániában, a másikat pedig a Moszkva közelében fekvő Kosztromában.

Részesedés, típusok

A hagyományos reaktorok mellett a Szovjetunióban a tőkés országokban is megfigyelhető irányzatnak megfelelően nagy figyelmet fordítanak az új „generációra", az úgynevezett szaporítóreaktorokra. Ezekből a korszerű és igen gazdaságos „áramkazánokból" már kettő működik: az egyik a Kaszpi-tenger menti Sevcsenkóban, a másik az uráli Belojarszkban. Ez utóbbi a világ legnagyobb szaporítóreaktorral működő atomerőműve, kapacitása 600 megawatt. A jövőben elsősorban ilyen korszerű reaktorokkal ellátott erőművek épülnek majd a Szovjetunióban, amit az tesz lehetővé, hogy a szovjet szakemberek kifejlesztették a szaporítóreaktorok 800—1600 megawattos típusait.

A CSERNOBILI ATOMERŐMŰBEN
Idén 6000 megawattal bővül

Petroszjanc akadémikus, az Állami Atomenergia Bizottság elnöke a közelmúltban egy sajtótájékoztatón szólt az atomerőművekkel kapcsolatos biztonság kérdéséről. Véleménye szerint ezerszer kisebb a valószínűsége egy súlyosabb atomerőművi baleset bekövetkeztének, mint egy erősebb földrengésnek, vagy egy duzzasztógát átszakadásának. Megalapozatannak nevezte a sugárveszély megnövekedésével kapcsolatos aggodalmakat: a közvetlenül az atomerőművek mellett lakók évente csupán annyi többletsugárzásnak vannak kitéve, mint egy tévénéző, aki naponta fél órát tölt a színes tévé képernyője előtt.

A szovjet energetikai szakemberek azt várják, hogy a Politikai Bizottság határozata és az atomerőművek építése szállítási hiányosságainak bírálata után új lendületet vesz az atomerőművi kapacitások bővítése.

A PB-határozattal szinte egy időben jelentették be, hogy a Szovjetunió atomerőművi berendezéseinek egy részét — így néhány atomerőművet és kutatóreaktort — a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség ellenőrzése alá helyezi. (A szovjet hírügynökség megállapítása szerint „a Szovjetunió döntésekor a világ országai közötti bizalom erősítésének, az atomfegyverek elterjedése megakadályozásának a feladatából, valamint abból indult ki, hogy erősítse az atomenergia-ügynökség tekintélyét, hozzájáruljon ellenőrzési munkájának tökéletesítéséhez".)

Miközben a Szovjetunióban — s a többi KGST-országban — az atomenergia mind nagyobb szerepet játszik az energiagazdaságban, a fejlett tőkés államokban — Franciaország kivételével — számottevően lelassult az utóbbi nyolc évben az atomerőmű-építési program. Az Egyesült Államokban például 1974 óta nem rendeltek új atomerőművet és 1978 óta nem kezdtek hozzá egyetlen ilyen beruházáshoz sem. A nagy ívű nyugati „atomprogramokat" a „környezetvédők" tiltakozásán túlmenően mindenekelőtt a recesszió és a beruházási költségek nagymérvű emelkedése lassította le. Az OECD-országok közül egyedül Franciaország folytatja „teljes gőzzel" atomerőműépítési programját: ma már az ország villamosáram-termelésének csaknem fele származik atomerőművekből. A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség legutóbbi jelentése arról számol be, hogy valamelyest ugyan lelassult a világ atomenergia-felhasználásának növekedése, de a távolabbi kilátások kedvezőek.

A jelentés szerint jövőre az atomerőművi áram részaránya a világ elektromosáram-termelésében 15 százalék lesz, az ezredfordulóra pedig elérni a 20 százalékot. (A számok természetesen csak átlagot fejeznek ki, ezen belül az egyes országok vonatkozásában nagy a különbség.)

Visszatérve a szovjet atomenergetikára: a Szovjetunió saját atomerőmű-építési programja megvalósításánál messzemenően támaszkodik a KGST tagországainak 1979-ben aláírt (s 1990-ig szóló) egyezményére az atomerőművek gyártásának szakosításáról. A szocialista gazdasági integráció tagjai az elkövetkező években ugyancsak gyorsított ütemben fejlesztik az energetika „atomszektorát", s a tervek szerint az évtized végén az erőművi kapacitás meghaladja majd — a Szovjetunióval együtt — a 100 ezer megawattot. (Különösen Bulgáriában értek el nagy haladást az áramtermelésben: az országban előállított villamos áram mintegy egyharmada atomerőművekből származik.)

Kőolaj-megtakarítás

A KGST tagországaiban nagy ütemben folyik az energiafelhasználás szerkezetének korszerűsítése. Nyilvánvaló, hogy a jövőben a hagyományos energiaforrások nem állnak a korábbi bőségben rendelkezésre, ezért az energiamérleg átalakítása mellett kiemelt feladat a takarékosság is. Jól szolgálják ezt a célt az atomerőművek, hiszen 1000 megawatt reaktor-teljesítőképesség évente mintegy 2 millió tonna erőműben felhasznált kőolajat tesz szükségtelenné, ennyi tehát a megtakarítás.

Több KGST-ország közös beruházásában épült fel, illetve épül két atomerőmű a Szovjetunió nyugati határvidékén. Az itt előállított áramból a „részvényes" országok beruházási hozzájárulásuk mértékében részesednek.

A Szovjetunióban egymás mellett „dolgozik" az atomerőművek két nemzedéke: az atomkor Volkswagenjének tartott igen megbízható nyomottvizes típus, valamint a jövőt jelentő szaporítóreaktor-típus. Ez utóbbi típus várhatóan az ezredfordulóra terjed el a világon, jelenleg a Szovjetunión kívül csak Nagy-Britanniában és Franciaországban működik szaporítóreaktor. A középtávú tervek és elképzelések között szerepel, hogy belátható időn belül ez a típus is részt vesz a Szovjetunió nemzetközi atomerőmű-kereskedelmében. (A külföldi vevők részére jelenleg a Szovjetunió 440 és 1000 megawattos reaktorokat szállít, az úgynevezett nyomottvizes-típusból.)

Jól jelzi a Szovjetunió előnyét az atomenergetika területén, hogy hat nyugat-európai ország csak a nyár végén kötött együttműködési megállapodást szaporítóreaktorok kifejlesztésére és majdani kereskedelmi forgalmazására. (Ennek a reaktortípusnak többek között az az előnye a nyomottvizessel szemben, hogy az áramtermeléssel párhuzamosan üzemanyagot is előállít.) Nem hagyható figyelmen kívül, hogy az atomerőművek napjainkban árucikkekké váltak, a piacon mindössze néhány ország folytat egymással értékesítési versenyt.

GONDA GYÖRGY—SZENTGÁLI PÉTER

Ausztria

Aktivitás

Súlypontok

Utazás

A karácsonyi ünnepeket megelőző hetekben rendkívüli aktivitást árult el az osztrák diplomácia: magas szintű találkozóra került sor Bécsben, vezető osztrák politikusok utaztak külföldre, s fellépésük nem egy esetben magára vonta a világsajtó figyelmét, amely egyébként nem összpontosul a kis közép-európai országra.

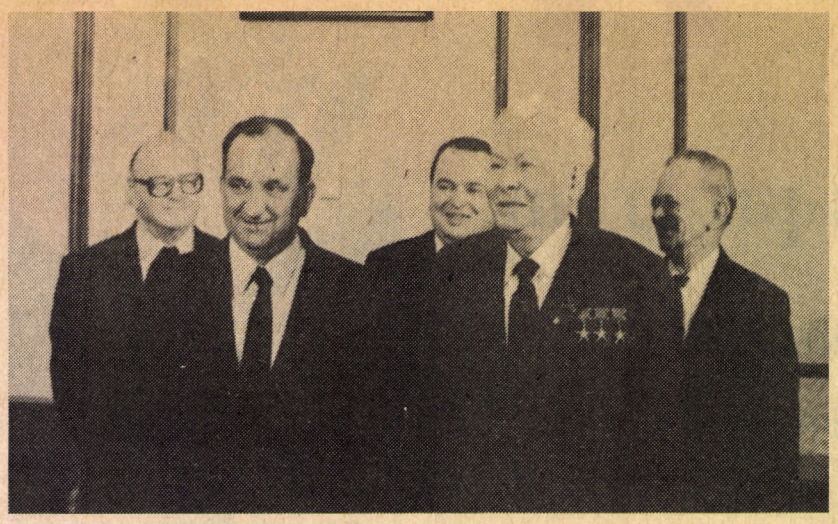
Módosult nézetek

Az érdeklődés erősödésében szerepet játszik, hogy a világpolitikai feszültség jelenlegi szakaszában megnő a kisebb országok enyhülést célzó lépéseinek jelentősége, különösen a semlegességéből adódóan bizonyos értelemben nagyobb mozgástérrel rendelkező Bécs számára. Az osztrák diplomáciát a Kreisky-korszak óta mindig is jellemezte a dinamizmus. A jelek szerint ez most még erőteljesebbé válik, s ebben része van az új külügyminiszter, Leopold Gratz személyének, valamint annak is, hogy Bécsben némileg átfogalmazzák az „aktív semlegesség" meghatározását, s ennek a világpolitikai színtéren is hangot adnak. Mindez szervesen illeszkedik a külpolitika fontosságáról vallott bécsi nézet módosulásába, amely vázlatosan összefoglalva a következő területeken jelentkezett:

1. Ausztria továbbra is meghatározó jelentőséget tulajdonít az osztrák államszerződést aláíró országokkal kialakított kapcsolatainak, ám ezt a kört fokozatosan tágítani kívánja. Világosan utalt erre Gratz külügyminiszter a bécsi „Die Presse"-nek adott legutóbbi interjújában: „Senki nem tagadhatja az államszerződés aláíróinak szerepét, s azt a tényt sem, hogy az államszerződés — mindkét fél számára — jogokat és kötelességeket tartalmaz... A napi politikában — tréfás kifejezéssel élve — nem a négy hajdani nevelőnő játssza a főszerepet, hanem az államok önmagukban jelentősek. Ha létezik olyan államok csoportja, amely egy kis ország számára fontos, akkor ez éppen a Biztonsági Tanács öt állandó tagja... Eljön egy olyan időpont, amikor az ilyesféle esemény a történelem magától értetődő tényе lesz (az államszerződésről van szó — a Szerk.), és nem kell szüntelenül idézni."

Mindebből kiviláglik Bécs „nyitottsága" a világpolitikát alapvetően befolyásoló országok iránt — ugyanakkor kifejezésre jut a Kínai Népköztársaság fölértékelése, hiszen a Biztonsági Tanács állandó tagjai közül csak Peking nem tartozik az államszerződés aláírói közé. E diplomáciai hangsúlyt csak alátámasztják azok a próbálkozások, amelyek a Bécs és Peking közötti gazdasági kapcsolatok kiterjesztését szolgálják.

2. Az utóbbi időben Ausztrián belül is felerősödött a vita a semlegességről, pontosabban arról: a megváltozott körülmények között melyek azok a biztosítékok, amelyek Ausztria számára válsághelyzetekben is garantálnák a semlegesség mások által történő tiszteletben tartását. Mivel ezzel kapcsolatban bizonyos kételyek merültek fel, s mivel nőtt a hajlandóság arra, hogy Ausztriában a világpolitika utóbbi években lezajlott eseményeiből az erő fontosságára most szükségesnek tartották a semlegesség alátámasztását jelképes értékű katonai intézkedések tervének nyilvános vitájával. Egyelőre nincs hír a modern vadászgépek megvásárlásáról, s különösen nem a légelhárító rakéták sorsáról — a vita azonban

SINOWATZ KANCELLÁR MOSZKVÁBAN KONSZTANTYIN CSERNYENKÓVAL

A gazdasági kapcsolatok ugrásszerűen fejlődtek

azt eredményezte, hogy Ausztria határain kívül sokan fejcsóválva fogadták a katonai lépések tervét. (November végén Gratz külügyminiszter nyilatkozatában nem véletlenül foglalkozott a témával, amikor kijelentette: Ausztria a legpontosabban meg kívánja tartani az államszerződés előírásait és nagyon komolyan veszi semlegességét. Az utóbbi időben előtérbe került biztonságpolitikai vitára, valamint a korszerű technológiák továbbadásának rendszerében tapasztalható, Bécsre nehezedő amerikai nyomásra utalva Gratz kijelentette, hogy Ausztria maga alakítja semlegességi politikáját, s ennek a politikának mindkét oldalon bizalmat kell élveznie, azaz „Ausztria partnereinek hinniük kell az osztrák semlegességben".

Varsói tapasztalatok

Ezek a témák nyilván szóba kerültek az utóbbi hónapok legfontosabb osztrák diplomáciai eseményén, Sinowatz kancellár Szovjetunióban tett látogatásán is. Egyöntetű volt a vélemény, hogy a megbeszéléssorozat — Sinowatzot fogadta Csernyenko államfő és Tyihonov miniszterelnök is — nemcsak a két ország, hanem a béke és a nemzetközi biztonság érdekeinek is megfelelt. (A Szovjetunió és az Ausztria közötti kétoldalú kapcsolatok bizonyítják a békés egymás mellett élés elveinek életképességét. Az utóbbi időben különösen a gazdasági kapcsolatok ugrásszerű fejlődése volt szembeötlő: hat hónap alatt a külkereskedelmi forgalom 33 százalékkal növekedett. Sinowatz kancellárt 60 tagú gazdasági küldöttség kísérte el Moszkvába — közöttük volt a legjelentősebb 40 osztrák üzem képviselője is. A kancellár egyébként Zslobinban átadta a 9,1 milliárd schillingért épített korszerű acélművet, s a VÖEST cég újabb 12 milliárd schillinges megrendelést kapott. Hét évvel ezelőtt egyébként a Szovjetunióba szállító kis- és középüzemek száma 250 volt, ma már 600. Ausztria számára fontos, hogy az ország energiaellátása szempontjából lényeges szovjet földgáz immár 16 éve fennakadás nélkül érkezik az országba.)

3. Ausztria külpolitikai aktivitásával — lehetőségei szerint — igyekszik hozzájárulni a feszültség csökkentéséhez. Erre geopolitikai fekvése miatt elsősorban Közép-Európában nyílik lehetősége, bár e szűk földrajzi értelmezés az utóbbi időben tágabbra nyílt, amikor az osztrák diplomácia vezetői két feltűnést keltő utazáson vettek részt. Leopold Gratz külügyminiszter ősszel — megtörve a nyugati országok uralmon levő politikusainak bojkottal felérő távolmaradását — Varsóba látogatott. Tapasztalatairól ezt mondta a „Die Presse"-nek: „Az ember belsőleg kívánja is, hogy Lengyelország, amennyire lehetséges, haladjon tovább a reform útján — ez természetesen nem jelenti a nyugati demokráciára való átállást... Azt az érzést keltettük a felelős személyiségekben, hogy nem taszítjuk el őket, hanem elfogadjuk a kormány rendkívül nehéz helyzetét... Meggyőződésem, hogy minden további elszigetelés, sőt akár gazdasági bojkott valójában ellenkező hatást idéz elő."

Ugyancsak feltűnést keltett az NDK-ban tett látogatás, különösen pedig az ott elmondottak. Újra bebizonyosodott, hogya vezető államférfiak találkozói kiválóan alkalmasak a kétoldalú kapcsolatok szűkebb körén túlmutató, jelképes értékű nyilatkozatok megtételére. (Berlinben Sinowatz kijelentette, hogy mindkét ország a nemzetközi párbeszéd kibővítésére törekszik, a fő feladat a dialógus-készség felújítása. Erich Honecker elmondta: „A realizmusnak és a józan észnek kell felülkerekednie ahhoz, hogy orvosolni lehessen a nemzetközi helyzetben jelentkező bajokat. Ebben nem csekély jelentősége van a politikai párbeszédnek.")

Éppen a berlini látogatás tükrében kapott különös jelentőséget Helmut Kohl nyugatnémet kancellár egynapos bécsi villámlátogatása, amely egyébként a két, egymással rendkívül szoros politikai és gazdasági kapcsolatokat fenntartó ország vezető politikusainak rendszeres találkozóinak sorába illeszkedett.

Ezúttal a nemzetközi kérdések álltak a tárgyalások homlokterében, Sinowatz többek között tájékoztatta a nyugatnémet kancellárt az Erich Honeckerrel folytatott megbeszéléseiről. (Bécsben mindkét politikus kifejezte reményét, hogy „ismét lendületbe jön" a kelet—nyugati párbeszéd, s a két nagyhatalom között is folytatódnak a leszerelési tárgyalások — amelyeknek természetesen kedvező hatásuk volna a kelet—nyugati viszony egészére is.)

4. Ausztria továbbra is hangsúlyozza: megkülönböztetett figyelmet szentel a szomszédaival kialakított kapcsolatoknak. (Gratz úgy fogalmazott, hogy Ausztria minél szélesebb körű együttműködésre törekszik a „béke határain".) Ugyanakkor az elmúlt hetek eseményei azt is bizonyították, hogy Ausztria a korábbinál nagyobb súlyt helyez a humanitárius kérdésekre. Erre külügyminiszterré történt kinevezése után adott első interjújában utalt Gratz, majd pedig novemberben visszatért a kérdésre. Kifejtette, hogy Ausztria jószomszédsági politikája „nem jelent hízelgést", s amennyiben konfliktusra kerül sor, Bécsnek szilárdan kell képviselnie álláspontját.

A külpolitikai eseményeket jól ismerők tudták: a külügyminiszter az utóbbi időben megromlott csehszlovák—osztrák viszonyra célzott.

Hangok Prágából

A CTK hírügynökség november 9-én közölte, hogy október 30-án feltehetőleg Frantisek Faktor visszaeső bűnöző határsértést követett el: a csehszlovák járőr üldözte, figyelmeztető lövéseket adott le, majd pedig tüzet nyitott rá. A határsértőnek mégis sikerült átszöknie osztrák területre. A csehszlovák fél kivizsgálta az incidenst, s beigazolódott, hogy a határsértő üldözése közben a csehszlovák határőrök az osztrák határtól még mintegy 400 méterre csehszlovák területen beszüntették a tüzelést. (A bécsi lapok ezzel szemben azt állították — hivatalos személyekre hivatkozva —, hogy a határőrök egyes lövéseket már osztrák területen adtak le.) A csehszlovák külügyminisztérium erélyesen visszautasította az osztrák fél tiltakozását, hogy a csehszlovák határőrök osztrák területre hatoltak volna be. A nyilatkozat-sorozat idején Prága meghatározott időre hazarendelte Bécsbe akkreditált nagykövetét.

Figyelemre méltó: szinte órákkal a konfliktus kirobbanása előtt Sinowatz kancellár Berlinből hazatérőben rövid időre megállt a prágai repülőtéren, ahol a kétoldalú együttműködésről tárgyalt Matej Lucan miniszterelnök-helyettessel. A határincidens tehát váratlanul rontotta meg az utóbbi időben amúgy is érzékenynek bizonyult csehszlovák—osztrák viszonyt.) Ezt követően Ausztria javasolta, hogy halasszák el a decemberre Bécsben tervezett csehszlovák kulturális napokat, majd pedig Bécs visszavonta egy csehszlovák parlamenti delegáció jövő évre szóló meghívását — közölte a „Die Presse". A polémia újabb állomása volt, hogy Prága tiltakozott a hainburgi erőmű tervezett építése ellen. A külügyminisztérium szóvivője szerint a Pozsonytól nem messze levő hainburgi vízi erőmű megváltoztatná a csehszlovákiai Duna-szakasz és a Morva-folyó környezetét, veszélyeztetné a környék vízellátását. Valószínűsíthető, hogy a problémákat tárgyalásokon próbálják rendezni.

OLTVÁNYI TAMÁS

Kamatot nem?

Az iszlám különös tilalma

A bank és a betevő kockázata

Ha valaki az 1982-ben Dzsiddában alapított Al Baraka bank kliense kíván lenni, valószínűleg több meglepetés fogja érni. Nincs szó persze arról, hogy a pénzintézet hitelképességét bárki is kétségbe vonná. A mérlegek ugyanis rendelkezésre állnak és ezekből megállapítható, hogy a banknak mintegy félmilliárd dollár áll rendelkezésére. Az sem jelent gondot, ha az ügyfél nem Dzsiddában él, hanem mondjuk Nyugat-Európában. Az Al Baraka ugyanis Szaúd-Arábián kívül Törökországban, Bahreinben, Szudánban, Tunéziában és Nagy-Britanniában is rendelkezik fiókokkal. A problémát egyedül az jelentené, hogy a pénzintézet nem a szokványosak közül való: üzleti szabályzata az iszlám jogon alapszik. Márpedig a „saria" szerint a bank a betéteseknek nem fizethet, a nyújtott hitelek után pedig nem szedhet kamatot.

Részesedés nyereségből

A tilalom neve az úgynevezett „riba-doktrína". Eszerint eredetileg csupán az uzsora lett volna megtiltva, később azonban a tant úgy értelmezték, hogy mindenfajta kamat tilos. Egy iszlám elveket követő bank működése tehát alapvetően különbözik egy nyugat-európaiétól.

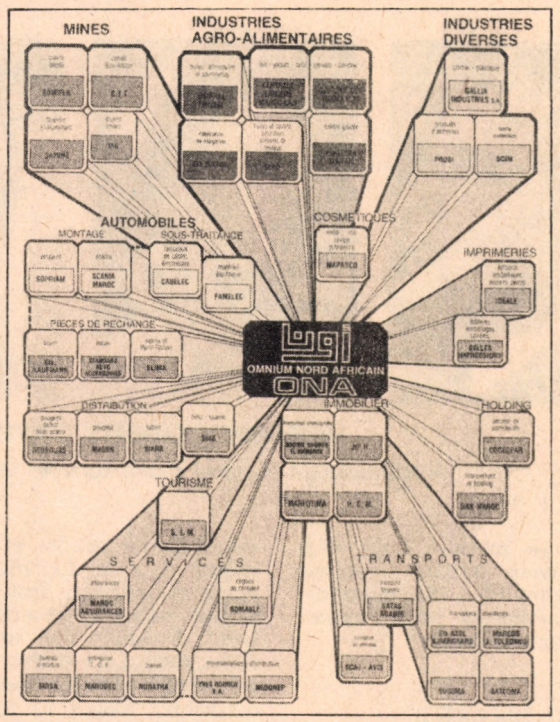
A fejlett tőkés országok szokásai szerint működő pénzintézet betéteket fogad el, azokra kamatot fizet, majd a bejött pénzt kikölcsönzi. Ebben az esetben a bankot általában nem érdekli, mire fordítja kliense a felvett kölcsönt, azt figyeli csak, hogy a törlesztő részletek és a kamatok rendben befolynak-e. Az iszlám bankoknál mindez másképp van. Kamatot a betétes nem kaphat, csak részesedést abból a nyereségből, amit a bank a pénz kihelyezésével szerzett. A kölcsönt felvevő vállalat sem kamatot fizet a pénzintézetnek, hanem sikeres vállalkozása után osztoznak a hasznon. Az előre meghatározott, a vállalkozás sikerétől független jövedelem ugyanis a „saria" szerint tilos.

Igen hamar kialakultak persze azok a módszerek, melyek révén az iszlám bankok is szépen kereshettek és a törvényeket sem sértették meg. Létezik például a „mudaraba-konstrukció", amikor a bank úgy finanszíroz egy tervet, hogy részesedik annak eredményéből. Külkereskedelmi ügyleteknél általában a „murabaka" alkalmazandó: a bank ügyfele részére megvásárolja külföldről a kívánt nyersanyagot vagy gépet, de úgy, hogy költségein felül még némi pótlékot is felszámol. Ez ugyanis ismét csak megengedett.

Van aztán a „musaraka", vagyis közös vállalkozás. A bank és ügyfele egyenlő partnerek, közösen fektetnek be és a hasznon is osztoznak. A hagyományos iszlám törvényeket követő bank végeredményben akkor tehet profitra szert, ha kockáztat, ha maga is vállalkozik.

Iszlám bankok mintegy 10 éve léteznek. Az első ilyen jellegű pénzintézetek Szaúd-Arábiában és Dubaiban alakultak, később elterjedtek a Közel-Keleten, mostanában viszont Malaysiából, Bangladesből és a Fülöp-szigetekről kapunk hírt megalakulásukról. A mohamedán országokba a múlt század közepén a nyugat-európai elveket követő pénzintézetek törtek be — együtt a gyarmatosítókkal — működésüket azonban a lakosság egy része bizalmatlansággal figyelte.

Ezek a bankok láthatóan megszegték a „riba" tanát, sokan így nem vitték oda pénzüket. 1982-ben a dzsiddai székhelyű Iszlám Bankok Társasága úgy vélte, hogy a Közel-Keleten 40 millió dollárt tartanak a bankrendszeren kívül. Az iszlám bankok létrejötte és gyorsan népszerűvé válásuk nyilvánvalóan elősegítette, hogy a korábban „szalmazsákban" őrzött pénzek bekerüljenek a gazdasági életbe. Egyes jelek érdekes módon arra mutatnak, hogy az érintett arab államok kormányai talán nem is nézték feltétlenül jó szemmel országaikban az iszlám törvényeknek megfelelő pénzkezelés elterjedését. Maguk a kormányok ugyanis az első olajárrobbanás után ölükbe hullott extrajövedelmet egyáltalán nem a „saria" tanainak megfelelően kezelték, hanem biztosan kamatozó államkölcsönpapírokba fektették a fejlett tőkés országokban.

EGY HOLDING SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE

Eredetileg csupán az uzsora lett volna megtiltva

Vannak, akik a vállalkozással foglalkozó pénzintézetek működését túlságosan kockázatosnak, a betétes számára sok rizikóval járónak tartják. Pakisztánban az öt legnagyobb bank 1981-ben tért át a hagyományos iszlám elvek alkalmazására, és azóta ott a betétesek csak vállalkozói nyereségből részesülhetnek. A legutolsó mérleg szerint nem jártak rosszul, 8,5 százalékot inkasszálhattak. Feltehetően másként vélekednek a közös vállalkozásról az 1981-ben a Bahamákon bejegyzett bank, a Dar al-Maal al-Islami betétesei. A pénzintézet 1982-ben még 8 millió dollár nyereséget mutatott ki, tavaly azonban mérlegében 28 millió dolláros veszteség jelentkezett. A kedvezőtlen eredmény annak következménye, hogy a bank vezetősége a betéteket leginkább a nemesfémtőzsdéken kívánta megforgatni és az aranyspekulációk következménye tetemes ráfizetés lett. (A profitra számítóknak sovány vigasz, hogy most már több szakértő az ügyletet úgy minősíti, hogy az aranyspekuláció ellentétes volt a hagyományos iszlám törvényekkel).

A DMI-bank nem áll egyedül problémáival. Az 1977-ben létesített Kuwait Finance House hosszú időn keresztül szolgált a sikeres működés példájaként. Tavaly azonban 19 százalékos veszteséggel volt kénytelen zárni és tartalékait vette igénybe annak érdekében, hogy a részvényeseknek 20 százalékos osztalékot tudjon fizetni. A betétekre eső nyereség is mérséklődött, a KFH abba is hagyta — rossz nyelvek szerint a központi bank „rábeszélésére" — az új betétesek toborzását. Annak ellenére, hogy veszteségek — mint minden ágazatban — az iszlám bankoknál is előfordulnak és a kamatmentes pénzforgatás szabályai még kialakulatlanok, az iszlám bankok száma egyre növekszik.

A Hargrave helyén

Az Egyesült Arab Emirátusokban működő Dubai Iszlám Bank nemrég kapott engedélyt a harmadik fiók megnyitására akkor, amikor a külföldi bankok száma az Emirátusokban csökken, a helyi pénzintézetek pedig egymás után fúzionálnak. Az Arab-öböl mentén nem ez az egyedüli kedvező fejlemény a kamatnélküli pénzintézetek szempontjából. Az Emirátusokban előkészületben van az iszlám bankokról szóló törvény és hamarosan a fenti elveknek megfelelő újabb pénzintézet kezdi meg működését.

Az iszlám és a hagyományos „nyugati" pénzkezelési elvek találkozása cseppet sem problémamentes. Az első gond, hogy Dánia kivételével az összes közös piaci ország jogszabályai megtiltják a betétek elfogadását lehetővé tevő engedély kiadását olyan bank számára, mely kamatot nem fizet. Ennek értelmében utasították például vissza az illetékes angol hatóságok a DMI folyamodványát. Az Al Barakának viszont sikerült megkerülnie a törvényt: tavaly felvásárolta a Hargrave Securities nevű régi brit céget és annak engedélyével, de Al Baraka International bejegyzéssel folytat banktevékenységet.

Az iszlám bankok nyugat-európai érdekeltségeit egyébként egy luxemburgi székhelyű holding, az Islamic Banking System International szervezi. (Hátterére jellemző, hogy 23 országból származnak részvényesei). A holding eredményes munkájának tudható be, hogy 1983 áprilisában Koppenhágában megkezdte tevékenységét az Islamic Bank International, s ez a hagyományos bankműveleteken kívül szolgáltat is: elsősorban az Arab-öböl térségében és az egyiptomi piac iránt érdeklődő üzletembereknek nyújt segítséget. A londoni székhellyel működő First Interest-Free Finance Consortium inkább befektetéssel, beruházásokkal foglalkozik, tőkét szed össze az iszlám világból és aztán kihelyezi.

A Chase is

A fejlett tőkés országok hatóságai a nyilatkozatok szerint elsősorban azért szemlélik bizalmatlansággal a kamatmentes banktevékenységet, mivel attól tartanak, hogy a pénzintézetek közvetlen részvétele vállalkozásokban a bankok és a betétesek helyzetét egyaránt bizonytalanná teszi. A megoldás az lehet — javasolják egyesek — hogy az iszlám bankokra más, szigorúbb szabályok vonatkozzanak, mint a fejlett tőkés országokban uralkodó elveket követőkre. Az iszlám bankok például tőkéjük kisebb százalékát kitevő öszegig fogadhatnának el betéteket. Igenám, de a legtöbb fejlett tőkés országban régóta szigorúan követett elv az, hogy nem létezhet kettős szabályozás, a törvény nem kezelhet eltérően bankokat. Ezen túlmenően, az iszlám bankok könyvelési rendszere is eltérő. Egy nyugat-európai alapon működő bank felfogásában a pénzintézetnél elhelyezett betétek tartozásnak tekinthetők, melyeket előbb-utóbb vissza kell fizetni. Egy iszlám bank szerint viszont szó sincs tartozásról, a pénzt egy partner adta át, közös érdekeltségű befektetésre.

A gyakorlatban mindazonáltal a felek, úgy tűnik, lassacskán megtanulnak egymás mellett élni. Nagy kereskedelmi bankok, mint a Chase Manhattan és a Citocorp, folyamatosan működnek együtt iszlám bankokkal, míg a Kleinwort and Benson külön leányvállalatot hozott létre az iszlám bankokkal való műveletekre. Az iszlám bankok pedig igyekeznek a fejlett tőkés országok pénzügyi köreinek igényeihez alkalmazkodni.

GONDA GYÖRGY—SZENTGÁLI PÉTER

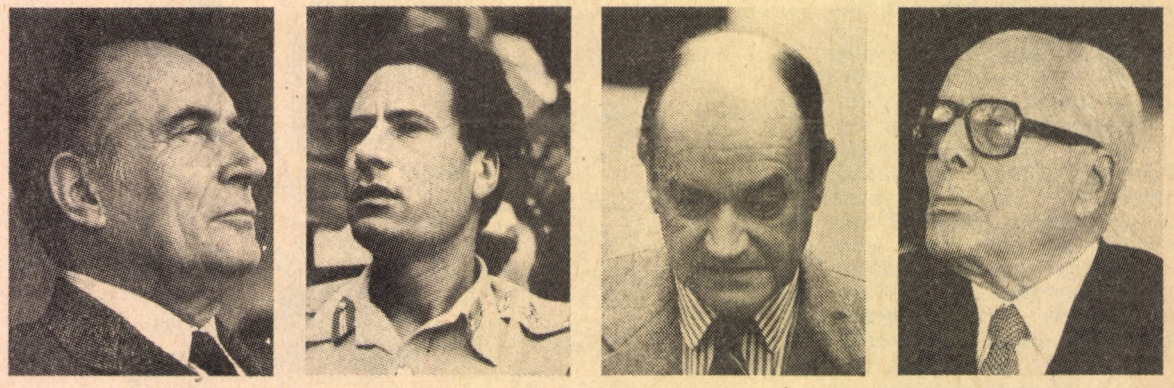
Csád

Baklövés vagy öngól?

Az eloundai találkozó után Cheysson Brüsszelbe költözik?

Kósza hírek járnak Párizsban arról, hogy a csádi ügy a tárcájába kerülhet Claude Cheyssonnak, a nemzetközi kapcsolatok miniszterének. Évek óta rebesgetik, hogy a Quai d'Orsay gazdája elég gyakran elkövetett baklövései, nem éppen diplomatikus megjegyzései miatt átadja a helyét, de ezt minduntalan megcáfolták. Most viszont állhatatosan tartja magát a kombináció, hogy a pohár betelt. Cheysson az új esztendő elején költözhet. Brüsszelbe, ahol a Közös Piac főhatósága mellett vár rá magas beosztás. Csatlakozik Jacques Delors-hoz, a szocialista kabinet korábbi teljhatalmú gazdasági és pénzügyminiszteréhez, aki politikai ellentétek miatt volt kénytelen otthagyni a rue de Rivolit, és aki a közösség bizottságának elnöke lehet.

Cheyssont — ha a föltételezések igazak — azért éri utol a sorsa, mert november 10-én ünnepélyesen bejelentette: mind a francia, mind a líbiai katonák elhagyták Csádot, az afrikai országban immár nem tartózkodik egyetlen külföldi egység sem, a helyi kormány dolga megoldani a belső válságot, megegyezni ellenfelével. A párizsi minisztert nyomban megcáfolta a washingtoni State Department, azt állította, hogy műholdfelvételek vannak a birtokában, amelyek egyértelműen tanúsítják: Kadhafi ezredes csapatai nem vonultak ki, bizonyos alakulatok maradtak, így a franciák „jóhiszeműségükkel" kiszolgáltatták N'Djamenát ambiciózus szomszédjának.

MITTERRAND, KADHAFI, CHEYSSON ÉS BURGIBA

A N'Djamena-i Hissène Habré-kormány egyszerre két tűz közé került

Szajna-parti vihar

Ezek az ellentmondások késztették végül Mitterrand elnököt arra, hogy november 15-én repülőgépre üljön, elmenjen a Kréta szigeti Eloundába, és ott az Astir Palace szállóban Moammar el Kadhafival találkozzék. Az államfő egész nap rosszkedélyű volt, mereven, feszült arckifejezéssel ült a tárgyalóasztalnál, és a távozásakor nem volt hajlandó nyilatkozni.

Csak másnap, az Elysée-palotában tartott sajtóértekezletet, és ezen közölte: maga a líbiai vezető ismerte be, hogy csakugyan maradtak katonái Csádban, „kevesebben viszont, mint amennyit bizonyos külföldi információk említenek, de többen a kelleténél".

A francia elnök hozzátette szavaihoz, hogy Kadhafi ezredes „már régen kívánja Líbia normális kapcsolatait Franciaországgal..., de nem biztos, minden eszközt igénybe vesz ehhez. Ha a csapatainak vannak Csádban maradványai, akkor ezeket mielőbb el kell távolítani".

A Szajna partján másnap elszabadult a vihar. Először csak azt a kérdést tették föl a vezető lapok, hogy Cheysson miért közölte elhamarkodottan a líbiai egységek csádi távozását, ha erről nem volt hiteltérdemlően meggyőződve. Később azt firtatták, ha a köztársasági elnöknek már volt tudomása a részletekről, miért ment el Eloundába Kadhafi ezredessel találkozni. A Le Monde-ban Jacques Amalric, a külpolitikai rovat vezetője azt a megállapítást kockáztatta meg, hogy hároméves működése óta a szocialista párti kormánynak „ez volt a legnagyobb külpolitikai baklövése". A Libération pedig, amely egyébként rendszeres bírálatai ellenére rokonszenvezik a jelenlegi vezetéssel, hírszerzői forrásokra hivatkozva túllicitált az eddigi értesüléseken, szerinte legalább 3000 líbiai katona maradt Csádban, még friss erőket is odavezényeltek.

Mintha jeladás lett volna, hasonlóképpen szokatlanul barátságtalan volt a külföldi visszhang. Minden cáfolat ellenére azt súgták fülbe, hogy Shultz amerikai külügyminiszter azért maradt távol a Washingtonban tartózkodó Claude Cheysson vacsorájáról, mert így akarta „nemtetszését" kifejezni Párizs csádi politikájával. A tengerentúli magánbeszélgetésekben pedig „zavarba ejtőnek", mások „bosszantónak" mondották, hogy Mitterrand „tekintélyt adott Kadhafinak". Még ennél is meglepőbb volt, ahogyan az általában mértéktartó londoni The Times reagált. „A francia államfő azt kockáztatja — írta —, hogy végtelenül naivnak tekintik. Hogyan lehetett ennyire félrevezetni? Mennyire tarthatott líbiai nyilatkozatokat komolyaknak."

Bombázni fognak!

A bekövetkezettek és visszhangjuk arra késztették a hivatalos Párizst, hogy hangnemet változtasson. Cheysson újabb nyilatkozatában már arról beszélt, hogy „Kadhafi ezredes nem tartotta be a szavát. Az, hogy most erről nyilvánosan szó esik, nem könnyíti meg a helyzetet". Kiegészítette a megjegyzését azzal, „ha a líbiaiak maradnak, mi is maradunk, ha visszatérnek, mi is jövünk". A következő vasárnap Charles Hernu hadügyminiszter a vezérkari főnök társaságában N'Djamenába utazott az ottani vezetővel, Hissène Habréval tárgyalni, és ezt úgy minősítették mint jeladást arra, Párizs készen áll visszavezényelni egyszer már kivont csapatainak egy részét. Ehhez aznap este a francia televízió kommentárja hozzáfűzte: a Jaguar repülőgépek nemcsak földerítő úton járnak Csád fölött, annak az ellenőrzésére, a líbiai csapatkivonás valóban megtörténik-e, hanem megmutatni, „szükség esetén bombázni fognak"!

A nemzetgyűlési vihar csillapítására Laurent Fabius miniszterelnök fejtette ki azt a véleményét, hogy „francia—líbiai háború veszélye állt fönn. Az volt a kérdés — hangoztatta —, hogy Párizs a béke vagy a fegyveres konfliktus mellett dönt-e. Márpedig, ha emberéletről van szó, akkor mindenképpen megéri, hogy a köztársasági elnök leüljön tárgyalni. Franciaország hűséges marad afrikai barátaihoz, ugyanakkor mindent megtesz, hogy Líbia viszont betartsa vállalt kötelezettségeit".

Csakhogy a sajtó nem értett egyet ezzel az erősen dramatizált változattal. A hírmagyarázatok szóvá tették, korábban a hivatalos Párizs azt bizonygatta, Líbia vele együtt kivonta Csádból a csapatait, most pedig egyszerre ott maradt egységekre bukkantak. „Nem lehet elhessegetni azt az érzést — említette meg a Le Monde —, az egész állapot úgy fest, mintha engedtek volna az amerikai nyomásnak." A Libération ezt azzal toldotta meg: „Az ember nem hisz a szemének; bekövetkezett a legrosszabb." Végül az angol Reuter hírügynökség, mintegy összefoglalva a Szajna-parti lapvéleményeket, arra a következtetésre jutott, hogy Párizs „katasztrofális" öngólt lőtt magának".

Bonyolítja a körülményeket, hogy a Franciaország által támogatott N'Djamena-i Hissène Habré-kormány egyszerre két tűz közé került. A korábbi fegyveres fenyegetés északról leselkedett rá; itt sorakoztak föl a líbiai egységek védelme alatt Goukoni Oueddeinek és koalíciójának a csapatai, amelyek ugyan a franciák megjelenésekor kiürítették Faya-Largeau stratégiai fontosságú városát, de nem adták föl végképpen az állásaikat, és készen álltak N'Djamena ellen is vonulni. Tripoli nélkül erre aligha van lehetőségük, de ugyanúgy megfosztva a francia logisztikai támogatástól, Hissène Habré sincs abban a helyzetben, hogy Faya-Largeau-t visszafoglalja, és kiterjessze a hatalmát egész Csádra.

Az utóbbi időben Habrét az is szorongatja, hogy az ország déli része ugyancsak szembefordult vele. Főként katolikus vallású törzsek élnek itt, amelyek korábban megférték a kormányzati együttműködésben, de az ellentét most hevesebb lett. Igencsak érzékenyen érinti ez az új feszültség N'Djamenát, mert a déli rész Csádnak egyszerre éléskamrája, és a gazdasági tevékenység központja. Habré megpróbált keményen lesújtani a zendülőkre, de ez csak elmérgesíti a viszonyokat. Mintegy 25 000 déli távozott a szomszédos Közép-Afrikába; az ENSZ menekültügyi biztosságának az adatai szerint naponta átlagosan négyszázan lépik át a határt, védelmet keresve az üldöztetésektől. Habré katonái módszeresen gyilkolják a délieket, kutakat mérgeznek meg, házakat döntenek romba, fölgyújtják a mezőket, bosszújukban lehetetlenné teszik az életet. Habré elérte ugyan, hogy a közép-afrikai kormány elismerje „üldözési jogát", a hadserege átlépje a határt, ott folytassa a hadműveleteit, de ez a túloldalon is ellene hangolja a lakosságot, amely így támogatást nyújt a logonéknak, a vele etnikai rokonságban álló dél-csádi menekülteknek.

Feszültség Tunézia körül

Habré a súlyos megpróbáltatást azzal igyekszik elhárítani, hogy itt is azt hangoztatja: a logonékkal nem volna gondja, ha őket is nem Líbia „pénzelné, fegyverezné föl és tüzelné". Ez az érv is hozzájárult ahhoz, hogy Párizs a Csádból kivont csapatait Közép-Afrikában vonja össze, itt tartja őket készenlétben, és ha bármi bekövetkeznék, innen vezényelné vissza.

További bonyolító tényező, immár Líbia másik határánál, hogy a Marokkóval megkötött államszövetségi szerződés óta növekszik Tripoli feszültsége Tunéziával. Kadhafi hazaküldeni készül a vendégmunkásként országába hívott mintegy 90 000 tunéziait, hogy az új szövetséges állampolgáraival, marokkóiakkal helyettesítse őket. Azzal érvel, hogy Habib Burgiba elnök nem tartotta be az 1974 januárjában kötött dzserbai egyezményt, amely Tunéziát egyesítette volna Líbiával. „Majd a tunéziai nép érvényt szerez neki — hangoztatja —, ha államfője nem lesz többé." És mert az aggastyán Burgibának az egészségi állapota néhány hete aggasztóan rosszabbodik, Tuniszban komolyan veszik a szavakat. Mivel pedig Tunézia is azokhoz az országokhoz tartozik, amelyeket Fabius miniszterelnök Párizs „afrikai barátaihoz" sorolt, megtörténhet, hogy a csádi közjáték következményei még el sem csitultak, és máris új feszültség lobban föl a földrészen, ezúttal az északi, mediterrán partvidékeken.

VÁRKONYI TIBOR

A kicsi is szép?

Fejlett gazdaságok gerince

Bürokraták talaj nélkül

Az elmúlt öt esztendőben a kisvállalkozások iránti lelkesedés hulláma söpört végig Nyugat-Európán és az Egyesült Államokon. Mind a kormányok, mind pedig a magánszemélyek megkülönböztetett figyelmet fordítanak a kisvállalatokra, hiszen a válság éveiben — a gyakori csődök ellenére — ezek a gazdasági egységek bizonyultak a legrugalmasabbaknak, s jeleskedtek a nehéz körülményekhez való alkalmazkodásban. A kisvállalat-eufóriához persze az is nagymértékben hozzájárult, hogy a gazdasági életben mind nagyobb szerepet játszik a szolgáltató ágazat, amelyben elsősorban a „kicsik" tevékenykednek.

NSZK: KISÜZEM

Központilag biztosított kedvezményes hitel

Eltérő értelmezés

A kisvállalkozások, kisvállalatok fogalmát az egyes nyugati országokban meglehetősen eltérően értelmezik, de általában ebbe a kategóriába a 200 dolgozónál kevesebbet foglalkoztató gazdasági egységeket értik. A statisztikák tehát nem tesznek különbséget a kétszáz fős műszeripari vállalat és a kétszemélyes „sarki fűszeres" vagy butik között. S a gazdasági válság éveiben nemigen válogatott a kisvállalatok között a „csődvillám" sem. A statisztikák tanúsága szerint ebből a vállalati körből került ki a csődbe jutott cégek döntő többsége: 1982-ben Nagy-Britanniában tízezer kisvállalat volt kénytelen a redőnyöket csőd miatt lehúzni, az NSZK-ban pedig mintegy 15 ezer cég jutott erre a sorsra. (Érdemes megjegyezni, hogy a kisvállalatok csődsorozata számottevően növeli a munkanélküliséget. Az NSZK-ban például évente 300 000 fővel gyarapítják a csődbe jutott kiscégek a munkanélküliek táborát.)

A tartós gazdasági visszaesés idején a kisvállalatok csődérzékenysége rendkívüli mértékben megnövekszik, hiszen anyagi eszközeik nagyon korlátozottak. A csökkenő eladások miatt zsugorodó profitból egyre kevesebb jut a saját kutató- és fejlesztő tevékenységre, ezért csökken új termékeik száma is. Az utólagos vizsgálatok tanúsága szerint a csődbe jutott kisvállalatok megrendült anyagi helyzetük javítása érdekében általában nem fordultak bankkölcsönért, hiszen a magas kamatlábak kilátástalanná tették az esetleges kölcsönpénzek visszafizetését. Sok kisvállalat számára ebben a helyzetben nem maradt más „megoldás", mint a csődjelentés.

A kisvállalkozások anyagi sebezhetősége látszólag ellentmond a válság idején tanúsított ellenállóképességüknek. Ellentmondásról végül is azért nincsen szó, mert a fejlett tőkés államokban továbbra is a kisvállalatok jelentik a gazdaság gerincét, s a csődök nagy száma ellenére a talpon maradók, a konjunktúrát elindítók aránya igen magas. Érdemes röviden áttekinteni, milyen szerepet játszanak a kiscégek néhány ország gazdasági életében.

Franciaországban a kisvállalatok állítják elő az ipari termelés 40 százalékát, s az export egynegyede is ezekből az üzemekből származik. (Közülük tavaly 23 ezren jutottak csődbe.) Az NSZK-ban a kiscégek állítják elő a bruttó társadalmi termék 48 százalékát, s itt talál munkalehetőséget a foglalkoztatottak kétharmada. Jól jellemzi a nyugatnémet kisvállalatok helyzetét, hogy az ország kétmillió vállalatának 90 százaléka ötven főnél kevesebbet foglalkoztat. Hollandiában a 4,8 milliós aktív lakosságból 3,4 millióan dolgoznak kisüzemekben, kiscégeknél, a vállalatok háromnegyede öt főnél kevesebbet foglalkoztat! Kiemelkedő jelentősége van a kisvállalatoknak az Egyesült Államok gazdaságában is: a kiscégek termelik meg az USA bruttó társadalmi termékének 40 százalékát, s a gyáriparban tevékenykedő gazdasági egységek 94 százaléka(!) foglalkoztat kétszáz főnél kevesebbet.

Gyorsabb alkalmazkodás

Az egyes országok statisztikáinak elemzése azt mutatja, hogy a legtöbb kisvállalat az elmúlt években az úgynevezett válságiparágakban ment tönkre. A recesszió a kiscégek sorait elsősorban az építő-, a fémtömegcikkiparban, a textilágazatban, valamint a kereskedelemben tizedelte meg. Viszonylag könnyebben vészelték át a megrázkódtatásokat a „húzóiparágakban" — elektronika, biotechnika, stb. — és a szolgáltatási ágazatban, valamint a magas technikát hordozó és a speciális területeken tevékenykedő kisvállalkozások.

1979 és 1983 között bebizonyosodott, hogy a csődrekordok ellenére a kisvállalatok a válság idején is mozgékonyak, rugalmasak, gyakran hatékonyabbak a nagyoknál, s nem utolsósorban millióknak adnak munkát. Ráadásul gyorsan képesek alkalmazkodni a piaci igényekhez, s az alacsony létszám nem tűri a bürokrácia burjánzását. Fejlesztési és kutatási lehetőségeik természetesen elmaradnak a nagyokétól, újító hajlamuk azonban példás. Általában egy-egy termékre vagy termékcsaládra, illetve szolgáltatásra szakosodnak, s az adott területen igyekeznek tevékenységüket a lehető legpontosabban, legtökéletesebben ellátni. Természetesen — a méretekből adódóan — a felmerülő (elsősorban anyagi) problémák jó részét nem tudják egyedül leküzdeni, ezért nem nélkülözhetik a központi támogatást, segítséget.

Ez az igény az utóbbi években szerencsésen találkozott a kormányok szándékával, hiszen a hetvenes évek második felében megkezdődött a nyugati országokban a kisvállalatok gazdasági és társadalmi szerepének átértékelése. A kormányok többsége úgy véli, hogy a kiscégek jelentik a gazdaság tartópilléreit annak ellenére, hogy a nagy ipari és kereskedelmi csoportosulások nélkül nem lenne biztosítható a gazdaság normális „üzletmenete".

Az NSZK-ban a szövetségi gazdasági minisztérium sok kedvezményt biztosít a kisvállalatoknak, illetve azoknak, melyek most kezdenek önálló gazdasági tevékenységbe. A bankok kedvező feltételek mellett nyújtanak kölcsönöket a kiscégeknek, amelyek többsége mindössze 15 százalékban önfinanszírozó. A beruházási támogatások mellett Bonn tanácsadói és átképzési programokat kínál — díjmentesen, illetve kedvezményes feltételek mellett — a kisvállalatoknak. A kereskedelmi kamarákban külön részlegek foglalkoznak azzal, hogy elősegítsék a kiscégek ésszerű összeolvadását. A szigorúbb költségvetési politika ellenére a jövőben is erőteljesen kívánja a kormány támogatni a kisvállalatokat, mert azok többsége a kézművesség, a magas színvonalú technika, valamint a szolgáltatóipar területén fejti ki tevékenységét. (Sokak szerint az utóbbi két ágazaton áll a század utolsó éveiben a nyugatnémet gazdaság jövőjének alakulása.) A francia kormány iparpolitikájában a kisvállalkozások fejlesztése az egyik központi feladat. A közelmúltban Párizs intézkedéscsomagot állított össze a kis- és közepes vállalatok ösztönzésére: többek között az érdekelt cégek adókedvezményeket kapnak új vállalkozások beindítása esetén, pénzügyi ösztönzők segítik elő az adatfeldolgozási és automatizálási rendszerek bevezetését.

Nagy-Britanniában a kormány támogatási politikájának eredményeként 1980—83. között 120 000-rel nőtt a kisvállalatok száma. A kedvezményes kölcsönök mellett, adókedvezmények, átképzési programok igyekeznek növelni a vállalkozási kedvet. A készpénzszűke enyhítésére a kisvállalatok számára a termelőeszköz-vásárlásnál központilag biztosított a kedvezményes hitel és a kölcsönbérlet. Ugyancsak a támogatás egy formája, hogy a nagyvállalatokat arra ösztönzik, hogy minél nagyobb megrendeléseket adjanak a beszállító kisüzemeknek.

Felismert értékek

Olaszországban szinte létkérdésnek számít a kisvállalkozások támogatása, hiszen nincs még egy európai ország, ahol fontosabb és meghatározóbb volna a kisüzem, mint Itáliában. Itt a gyáripar üzemeinek 99 százaléka foglalkoztat 200 dolgozónál kevesebbet, s a bruttó nemzeti össztermék több mint 50 százalékát állítják elő a „kicsik". Több olyan város és falu van Olaszországban, ahol a kisgazdaságok komplexuma nemigen állít elő egyfajta terméknél többet. A Brescia melletti Lumezzanéban például kizárólag csöveket gyártanak, a Bologna melletti Sassuolo csempékre szakosodott, a Velence környékén fekvő Mintebelluna pedig a sí- és egyéb sportcipők „hazája". A sok kedvezményben részesített kisvállalatok Olaszországban sok bejelentetlen „fekete" munkaerőt alkalmaznak, de a kormány nem tesz ellenintézkedéseket, hiszen önmaga nem tudja felszámolni a munkanélküliséget.

A kisebb nyugat-európai államok — Hollandia, Belgium, Dánia, Ausztria — már több évtizede támogatják a legváltozatosabb formában a kiscégeket. Többek között kutatási költségtérítésben részesülnek, külföldi kiállítási költségeik jelentős részét visszatérítik; az adminisztratív dolgozók számának jelentős növelését azzal is gátolják, hogy a központi szervek kevesebb adatot, kimutatást kérnek, s egyúttal egyszerűsített adminisztrációs rendet állapítottak meg számukra. (Érdemes megjegyezni, hogy mindezek ellenére a kiscégek még mindig a minisztériumok által megkövetelt sok papírmunka miatt panaszkodnak.)

A sok kedvezmény ellenére nem rózsás a kisvállalatok helyzete Nyugat-Európában. Az anyagi gondok mellett meg kell küzdeniük a társadalombiztosítási terhekkel, az elbocsátást megnehezítő szabályokkal, valamint a költségnövelő egyéb hatásokkal. S nem utolsó szempont a számukra a konjunkturális helyzet alakulása, amelyet ők csak egy bizonyos határig befolyásolhatnak. De mindenképpen biztató számukra, hogy a gazdaság vezetői mindinkább felismerik: a kisvállalatok olyan értéket jelentenek a nemzetgazdaságok számára, melyeknek sajátos „bánásmódra" van szüksége.

GONDA GYÖRGY—SZENTGÁLI PÉTER

Még egyszer, másképp

Augusztus 12.: választások

Öröklődő fejfájás

Ha Korzika a baloldal által életbe léptetett tartományi önkormányzat próbaköve, el kell ismerni, hogy a kísérlet nem sikerült túlságosan fényesen — legalábbis első nekifutásra. A szárazföldtől 200 kilométerre fekvő, 8720 négyzetkilométer kiterjedésű szigetet 1981 májusa után elsőnek ruházták fel különleges státussal a decentralizálás és demokratizálás programjának megfelelően, és itt választottak 1958 óta először törvényhozó testületet francia földön az arányos választás elvének megfelelően. Most a szavazást meg kell ismételni: a hat évre választott testület működésképtelennek bizonyult.

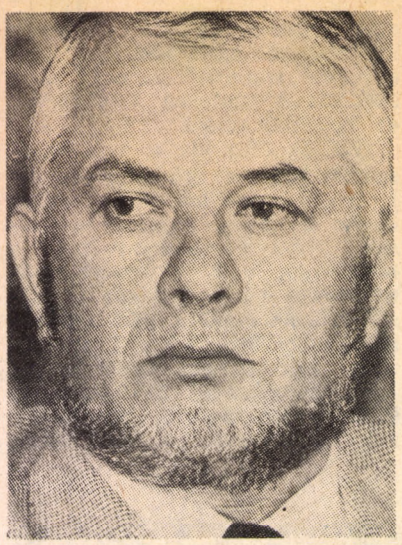
1982. augusztus 8-án, amikor a korzikaiak régi követelésük kielégítése nyomán először választhattak tartományi gyűlést, nem alakult ki egyértelmű többség. A jobb- és a baloldal között a mérleg nyelvét az autonomisták képezték. A tökéletesen arányos képviselet elvének érvényesítése nyomán négy csoport is akadt, mely a 61 tagú testületben mindössze egy fővel képviselte magát. Az eredmény: a sziget választottjai még a költségvetést sem voltak képesek megszavazni, és végül a gyűlés elnöke maga kérte a feloszlatást, az új választások kiírását. Az augusztus 12-i szavazáson valamelyest változtak a szabályok: csak azok juthatnak képviselethez, akiknek listája megszerzi a voksoknak legalább 5 százalékát.

A megismételt választás ugyanúgy újra a franciák által gyakran „a szépség szigetének" nevezett romantikus földdarabra irányítja a figyelmet, mint a merényletek hosszú sorozata. Az utóbbiak ugyancsak egy füstbe ment reményre utalnak: a baloldal győzelmekor a sziget autonomistái és szeparatistái tűzszünetet léptettek életbe, a tartományi önkormányzat szerveinek megteremtését, úgy tűnt, bizonyos rokonszenvvel figyelik: aztán néhány hónap után kitűnt, hogy a változások mégsem elégítik ki őket. A merényletek újrakezdődtek, és a kormány előbb 1983 januárjában, a „Korzikai Nemzeti Felszabadítási Front" (FLNC) elnevezésű — a robbantásokat magára vállaló — szervezetet tiltotta be, majd a banditizmus elleni harcban elévülhetetlen érdemeket szerzett Broussard felügyelőt, Franciaország „szuperrendőrét" küldte a terrorizmus megfékezése céljából a szigetre.

Azaz: a francia baloldalnak Korzika ugyanúgy probléma maradt, mint az előző esztendők, évtizedek konzervatív kormányzatai számára. Úgy tűnik, az 1769 óta Párizs által kormányzott földdarab és az anyaország viszonyában nem a politikai színkép a meghatározó.

Korzika nemcsak földrajzilag különül el, de életmódja, etnikuma, az őslakosság által mindmáig megőrzött nyelve révén is — még akkor is, ha azt egyre kevesebben beszélik. Ugyanakkor Korzika természetesen szerves része Franciaországnak; nem véletlenül büszke a császárra, Bonaparte Napóleonra, aki itt született, és a szigeten még ma is rajongó kultusz tárgya. Az anyaországba áttelepült korzikaiak közül sokan futottak be ragyogó karriert, váltak a francia birodalom odaadó harcosaivá.

Ez a kettősség szüli az állandó feszültséget — de a mai polarizáció kezdeteit közelebb is kereshetjük. Voltaképpen az algériai háború befejeztével és egyben a turizmus nagyszabású fellendülésével került a „szépség szigete" közelebb az anyaországhoz, és indult meg egy olyan fejlődés útján, amely egyrészt bekapcsolta az akkori fellendülésbe, másrészt azonban őslakosságát alárendelt szerepre kárhoztatta.

BROUSSARD FELÜGYELŐ

Ugyanúgy probléma maradt

Tagadhatatlan, hogy Párizs sokat tett a sziget modernizálása érdekében. Ez a korszerűsítés véget vetett Korzika elnéptelenedésének, amely a század eleje óta igen markáns volt. Mivel a sz'get nem nyújtott megfelelő megélhetést, igen sokan vándoroltak el innen. 1901-ben lakossága még 295 000 fő volt, 1962-ben már csak 175 000. A hatvanas években azonban radikális változásra került sor. Egyrészt megkezdődött az idegenforgalom fejlesztése, másrészt az algériai háború befejeződése után a párizsi kormány a függetlenné vált volt francia gyarmatról hazatelepülő „feketelábúak" közül sokat irányít ide, ahol a természeti feltételek sokban emlékeztetnek az általuk megszokottakra. Így fellendült a bortermelés (éppen tízszeresére nőtt), kiépült a turisztikai ipar (egymillió látogató évente) és természetesen fellendült az építkezés is. Tizenöt esztendő alatt 50 000 fővel nőtt a sziget lakossága és 30 000-rel a munkahelyek száma.

Akkor hát miért az elégedetlenség, a tiltakozás? Nos, ez a dinamikus fejlődés elsősorban a „kontinensről jött" vállalkozók hasznát gyarapítja. A bortermelés lényegében új dolog a szigeten: az Algériából érkezett telepesek ide fektetik be tőkéjüket, és a korzikaiak napszámosmunkát kaphatnak a szőlőkben. Az idegenforgalomhoz is elsősorban tőke, másodsorban pedig szaktudás kell: vagyis az újonnan felhúzott szállodáknál már nemcsak a tulajdonos érkezett máshonnan, de a pincér és a szakács is.

Jellemző egyébként a turizmusra a szezonális foglalkoztatottság is — így sok korzikai nyáron a szigeten dolgozik, télen viszont az anyaországban keres munkát. A munkanélküliség azonban még a főszezonban is aránylag magas a szigetlakók között: 11 százalék.

Fennmaradt a szigetre jellemző klánrendszer: a hatalom nem annyira politikai választóvonalak, hanem inkább a befolyásos családok szerint oszlik meg. A klán védelmet és előmenetelt biztosít híveinek. A politikai címkék rendszerint egy-egy család befolyási körét jelezték — egyébként a szigeten hagyományosan a jobboldal volt többségben. E rendszer alapját az biztosította, hogy a klán vezetője rendelkezett a legjobb kapcsolatokkal Párizsban, ő tudta a legtöbb „előnyt kivívni városának, körzetének — és viszont: a francia országos pártok egy-egy klánra támaszkodva biztosíthatták maguknak a legjobb választási eredményt.

Ezek az ellentmondások önmagukban is magyaráznák a „korzikai jelenséget", az elégedetlenség szüntelen fortyogását. Mindezt azonban felerősíti a szigetlakók mediterrán büszkesége, a mindenki által beszélt francia mellett is sokak által megőrzött sajátos, olaszos dallamvilágú nyelv — amelyet különböző kulturális társaságok, folyóiratok ápolnak. Az autonomista és függetlenségi mozgalmak érthetően erre a nyelvre és a körülötte kialakuló önálló kulturális profilra építenek.

Az eddigiek ismeretében nem meglepő, hogy ezek a kulturálispolitikai, később pedig terrorizmusba átmenő mozgalmak a hatvanas években jelentkeztek először — akkor, amikor a szigetet a már felvázolt módon bekapcsolták a kontinentális Franciaország gyors fejlődésébe. A mozgolódás 1975-ben követelt először emberáldozatot, az autonomisták túszejtési akciója során. A következő esztendőben alakult meg a „Korzikai Nemzeti Felszabadítási Front", amely számos merényletet hajt végre 1983 januárjáig, amikor is már a Mitterrand-kormány hivatalosan is betiltotta. (Időközben az FLNC a közönséges alvilág egyik lerakodóhelyévé is vált.) A robbantásoknak, merényleteknek azonban sem ez, sem Broussard felügyelő banditizmus elleni harca, sem az elfogott autonomisták bebörtönzése nem vet véget. Utoljára július 12-ére virradóra 26 pokolgép robbant bankok, idegenforgalmi intézmények s a francia szárazföldről származó polgárok házai előtt.

BARACS DÉNES

EMLÉKEZTETŐ

Az ENSZ legrégebben működő békefenntartó ereje, az UNMOGIP (United Nations Military Observer Group in India and Pakistan) 1949-ben jött létre, azzal a céllal, hogy ellenőrizze az első pakisztáni—indiai háború után létrejött tűzszüneti vonalat. Megmaradt a második (1965-ben) és a harmadik (1971-ben) indiai—pakisztáni háború után is. Az eredeti elképzelés az volt, hogy az UNMOGIP addig ellenőrzi az 1949. január 1-én megkötött tűzszünet betartását, amíg az ENSZ Biztonsági Tanácsának égisze alatt rendezendő népszavazás nem dönt Kasmír jövőjéről. A tűzszüneti megállapodás szerint Kasmír északi és nyugati része Pakisztán fennhatósága alá került, többi része pedig India tagállamává vált. Pakisztán ezután újra népszavazást követelt, mert azt hitte: a túlnyomórészt muzulmán kasmíriak Pakisztánt választják. A területen lévő nyugtalanságot kihasználva, 1965-ben Pakisztán újra katonai akciót indított; ezt a Szovjetunió közvetítésével létrejött taskenti megállapodással zárták le. (Az 1971-es háborúnak nem volt közvetlen köze Kasmírhoz — az a pakisztáni kormánynak a kelet-pakisztáni bengál lakosság ellen megindított népirtó hadjárata, illetve az indiaiaknak a bengál lakosság számára nyújtott segítsége miatt robbant ki és befejeződése után Bangladesh megalakulásával végződött.)

Az UNMOGIP mintegy negyven személyből álló katonai csoport, tagjai között ausztrál, belga, chilei, dán, finn, olasz, norvég, svéd és uruguayi katonák vannak. Minden évben az ENSZ-főtitkárnak tesz jelentést a csoport, amely évente 3,9 millió dollár költségvetéssel dolgozik. Öt állandó és két, csak nyáron működő megfigyelőállást tartanak fenn Pakisztánban és négyet (illetve nyáron egyet) Indiában. Feladatuk annak figyelése, nem ásnak-e a felek új lövészárkokat, vagy a fegyverszüneti megállapodásban előírt szinten felül nincs-e fegyveres csoport a tűzszüneti vonalon; nekik kell kivizsgálni az esetleges incidensekkel kapcsolatos panaszokat.

A harmadik kasmíri háború (1971) óta Új-Delhi szerint a kasmíri kérdés kétoldalú ügy és ezért nem is engedélyezi, hogy az UNMOGIP háromhavonta ellenőrizze hadserege egységeit; Pakisztán egyelőre nem kifogásolja a látogatásokat. Persze Indiában is jelen vannak az UNMOGIP-támaszpontokon a kéksisakosok.

A legutóbbi incidens oka az volt, hogy indiai parasztok egy helyen átmentek a tűzszüneti vonalon, hogy vizet merjenek a már pakisztáni területen lévő egyetlen forrásból. Mivel nem tartották be az előírt időpontot — reggel 8 és 10 óra között — a pakisztániak tüzet nyitottak. Három napig tartó lövöldözés után az UNMOGIP közvetítésével a két fél dandárparancsnoki szinten megállapodott: ezentúl délig lehet vizet merni a forrásból.

Mit akar a COCOM?

Pentagon és technológiaáramlás

Ki botlik meg a „küszöbön”?

A szervezet neve látszólag nem takar politikai vagy éppenséggel stratégiai célokat. A „Több oldalú exportellenőrzés koordinációs bizottsága” azonban mégis a hidegháború szülötte és egyben eszköze. A bizottság angol neve Coordinating Committeee for Multilateral Export Controls (COCOM), és 1950-ben, egy esztendővel a NATO megalapítása és a hidegháború kiéleződésének első nagy rohama után hozták létre.

A párizsi székhelyű szervezet az enyhülési politika kibontakozásával és a kelet—nyugati kereskedelem fokozatos erősödésével párhuzamosan veszített gyakorlati jelentőségéből, tevékenységi területe összezsugorodott. Ez természetesen azzal függött össze, hogy a COCOM fő feladata olyan magas technológiai szintű exportcikkek szocialista viszonylatú kivitelének megakadályozása volt, amelyek — elsősorban az amerikai hadügyminisztérium, a Pentagon megítélése szerint — valamilyen formában katonai célokra is felhasználhatók.

SZÁMÍTÓGÉPES TERVEZÉS

A vezető tőkés országok köreiben is ellentmondó értékelések

Három kategória

A COCOM-listák természetesen az enyhülés idején is „éltek”. A kelet—nyugati kereskedelmet és a nem egyirányú, de nagyobbrészt mégis nyugat—keleti áramlást mutató technológiatranszfert azonban viszonylag kevéssé akadályozta. Ennek az volt a magyarázata, hogy a COCOM-listák három kategóriája közül az „A” listán a fegyverek, míg a „B” listán a nukleáris technológiát hordozó termékek szerepeltek. Itt a helyzet eleve tisztázottnak és az exporttilalom gyakorlatilag világosnak volt tekinthető.

A potenciális összeütközés lehetőségét minddig az úgynevezett „C” lista hordozta, amely az úgynevezett „kettős használatú exportcikkeket” (COCOM-zsargonban: „dual use items”) tartalmazta. Ez olyan magas technológiát hordozó exportcikkekre vonatkozott, amelyeket elvben mind katonai, mind pedig polgári célokra fel lehet használni. Eleve világos volt, hogy a határok itt már elmosódnak, és az engedélyezés vagy tilalom a nemzetközi helyzet függvénye.

Ez annál is inkább így van, mert a COCOM egyértelműen az atlanti szövetség belső stratégiai áramlatainak és erőviszonyainak kifejezője. (Tagjai Izland és Spanyolország kivételével a NATO-országok, valamint Japán.)

Az enyhülés időszakában is volt „C” lista — tény azonban, hogy az elektronikai forradalom gyorsuló üteme ezt a listát sokáig alig befolyásolta. A számítógépek viszonylatában például az utolsó lista 1976-ban készült, és így — figyelembe véve az utóbbi évek rendkívül gyors elektronikai és informatikai fejlődését, ezen belül pedig a miniatürizálás szinte robbanásszerű eredményeit — elavultnak volt tekinthető.

Az egész COCOM-problematika felélénkülése egyértelmű kapcsolatban volt a nemzetközi helyzet feszültségének fokozódásával. Maguk az amerikaiak az afganisztáni és lengyelországi problematikára hivatkozva 1979-től kezdve kezdtek fokozódó nyomást kifejteni a szervezeten belüli partnereikre a lista szigorítása érdekében.

Emlékezetes, hogy az utóbbi évek egyik legjelentősebb ilyen jellegű összecsapása a Szovjetunióból Nyugat-Európába vezető gázvezeték csőrendszerének szállításával kapcsolatban bontakozott ki. Már itt felbukkant az amerikai politikai vezetésnek (ezen belül a Pentagonnak és személyesen Weinberger hadügyminiszternek, valamint Richard Perle hadügyminiszter-helyettesnek) az a törekvése, hogy az Egyesült Államok számára mintegy vétójogot biztosítsanak. Ennek a vétójognak a technológiai alapja az volt, hogy az amerikaiak ilyen irányú fölénye következtében a nyugat-európai országok legkorszerűbb exportcikkeinek többsége amerikai technológiát is hordozott. Ennek a technológiának a reexporttilalmával kísérelte meg az Egyesült Államok, hogy érvényesítse vétójogát a nyilvánvalóan „C” kategóriába tartozó termékek ügyében. (Az olajcsőembargó ügyében hosszú küzdelem után az amerikaiak végül kénytelenek voltak visszavonulni legfontosabb szövetségeseik gazdasági nyomása elől.)

Az új, sokkal lényegesebbnek tekinthető offenzíva az elmúlt napokban fejeződött be Párizsban, ahol a COCOM-bizottság összeállította az új „C”-listát. Egyes megközelítések szerint valójában afféle „rugalmas kompromisszum” jött volna létre. Ennek az álláspontnak a képviselői ezt azzal indokolják, hogy a maximális amerikai követelések, amelyek az ipari robotok, sőt bizonyos dízelmotorok és jóformán valamennyi számítógéptípus szállítását megtiltották vagy korlátozták volna — nem teljesültek.

Úgy tűnik azonban, hogy e követeléseknél a Pentagon részéről inkább taktikai jellegű tárgyalási pozícióról volt szó. A robottechnológia és a dízelmotorok mellett a kis teljesítményű számítógépek kiemelése a „C” listáról egyszerűen azzal függött össze, hogy az ilyen természetű export nem korlátozható és nem is ellenőrizhető. Különös tekintettel arra, hogy rendkívül fejlett ipari országok egész sora (például Svájc, amely a Szovjetunió sorrendben ötödik szállítója a magas technológiát hordozó termékek területén), nem tagja a COCOM-nak. A néhány évvel korábbi helyzethez képest irreálissá tette volna az amerikai maximális követelések ellenőrzését a hovatovább elektronikai nagyhatalomnak számító távol-keleti ipari központok (például Szingapúr) megjelenése.

Új offenzíva

Ennek ellenére a dolog lényegét tekintve nem annyira kompromisszumról, mint szigorításról lehet beszélni, különös tekintettel a fejlett technológiát hordozó termékek élvonalába tartozó számítógép-kereskedelemben. Itt több lényeges szigorítás történt.

Miközben a fejlett tőkés világban „az utcasarkon vásárolható” kis teljesítményű házi komputerek mellett a kifejezetten kereskedelmi célokra alkalmas nagyobb terjedelmű számítógépek exportálását is megkönnyítették (az exportálható gépek teljesítményküszöbét az utóbbi esetben másodpercenként 32 millió „bit”-ről 48 millióra emelvén) számos szigorítást vezettek be.

Így például a rendkívül kis méretű, erőteljesebb fizikai megterhelést is elviselő, könnyen szállítható számítógépek exportját erőteljesebben korlátozzák azzal az indokolással, hogy ezek rakétába is beépíthetők. Jellegzetes módon a milliós szériában gyártott és világkarriert befutott Apple II. személyi számítógép exportálhatóságáról is vita folyt. Másodszor: megszigorítják a legfejlettebb számítógépprogramok (a „software”, tehát a kifejezetten szellemi termék) exportját is. Harmadszor: a legmodernebb nagy teljesítményű számítógépek kivitelét a szocialista országokba gyakorlatilag lehetetlenné teszik. Negyedszer: kiterjesztik az exporttilalmat a legmodernebb, számítógépesített telefonközpontok kivitelére.

Az irányzat meglehetősen félreérthetetlen, amennyiben a nagy szériában gyártott, jóformán bárhol elérhető technológiát hordozó cikkek kiviteli könnyítésével szemben a legfejlettebb technológia fokozott tilalma áll. Ez megfelel annak az amerikai stratégiai célnak, mely — tengerentúli fogalmazás szerint — a szocialista országokat az „ellenőrzött lemaradás” szintjén kívánná tartani.

Vétójog és következménye

Ebbe az irányba mutat az amerikai vétójog érvényesítésére irányuló újabb kísérlet. Ennek pontos határait a COCOM-ülés titkossága miatt nem lehet megállapítani. A harmadik pontban szereplő nagy teljesítményű számítógépekre azonban feltétlenül vonatkozik az a tétel, hogy minden kivitelt csak a COCOM-tagállamok egyhangú döntése alapján lehet engedélyezni, ami egyértelmű az amerikai vétóval.

Valójában csak a következő hónapokban kristályosodik majd ki, hogy pontosan milyen területeken érvényesülhet az amerikai vétó, valamint az is, hogy konkrétan milyen típusú számítógépek „botlanak meg” az exportküszöbön. A közeljövő mutatja meg majd azt is, hogy olyan nem COCOM-tagállamok, mint a telefontechnológiában élen járó Svédország, mennyire képesek és hajlandóak belépni a „résbe”.

Összességében világgazdasági, sőt világpolitikai szempontból egyértelműen negatív akcióról van szó. A párizsi Le Monde fogalmazása szerint „az amerikaiak hajlamosak arra, hogy stratégiai érvekkel bénítsák meg kereskedelmi versenytársaikat, és csökkentsék az európaiak manőverezési szabadságát olyan területeken, mint a telekommunikáció”.

A vezető tőkés országok köreiben is ellentmondó értékelések láttak napvilágot arról, hogy az új COCOM-akcióknak milyen hatásuk lehet. Jellemző, hogy a fejlett országokat tömörítő legszélesebb körű gazdasági szervezet, az OECD hivatalos pecsétjét hordozó és a nyugat—keleti technológiaáramlással foglalkozó két új esettanulmány is ellentétes következtetéseket tartalmaz a tilalomnak a szovjet technológiai fejlődésre gyakorolt hatásáról. Ugyanakkor a két tanulmány egyike arra a következtetésre jut, hogy a technológiaexport megszigorítása különösképpen a kisebb szocialista országok számára jelent problémát. Ezen belül pedig a korlátozások akadályozhatják a gazdasági reformtörekvések kibontakozását és erősíthetik a konzervatív gazdaságpolitikai megoldások irányába ható nyomást.

Közép-Amerika

Fegyver és diplomácia

Frakciózó contrák

Célpont a nagykövet

A fegyverropogással egyidejűleg lázas diplomáciai és politikai tevékenység színhelye a közép-amerikai földszoros. Guatemalában lezajlottak a választások; Nicaraguában beindult a november elejéig tartó kampány, míg Salvadorban a június 1-én győzelmet aratott Napoleón Duarte működésének kéthónapos mérlegét vonják meg. A belpolitikai lépések mellett számos diplomáciai kezdeményezés igyekszik enyhíteni a földszoros egészét fegyveres konfliktussal fenyegető feszültségeket.

Egy bojkott háttere

Nicaraguában — úgy tűnik — végleg eldőlt: a jobboldali polgári ellenzék a november 4-re kitűzött választások bojkottja mellett döntött. A két legjelentősebb ellenzéki pártot tömörítő Demokratikus Koordináció bejelentette: sem az elnökválasztásokra, sem a parlamenti választásokra nem állít jelölteket. A managuai bejelentést nagy várakozás előzte meg: a sandinista vezetés egy sor gesztust tett annak érdekében, hogy a választások szabad jellegét ne érhesse vád. Hozzájárult Arturo Cruz emigráns ellenzéki politikus hazatéréséhez, aki 1982 óta — amikor lemondott washingtoni nagyköveti tisztéről — önkéntes amerikai száműzetésben élt.

Nincsenek meg a feltételek az igazán szabad választásokhoz — indokolta lakonikusan a polgári ellenzék döntését az 53 éves Cruz. A feltételek viszont, amelyeket a jobboldali tömörülés támasztott, inkább ultimátum jellegűek voltak: követelték a választások dátumának megváltoztatását, az 1982 tavaszától érvényben lévő ostromállapot teljes megszüntetését, az állam és a sandinista mozgalom szétválasztását. A bojkottról szóló döntés formailag azután született, hogy a sandinisták visszautasították Cruz legabszurdabb követelését: az ellenforradalmárokkal való párbeszédet, indulásukat a választásokon.

A kategóriájú vállalat felsőfokú végzettségű, szakmai gyakorlatot szerzett

közgazdasági csoportvezetőt és elemző közgazdászt keres felvételre

Jelentkezés: a 212-338-as vagy a 229-863-as telefonszámon.

DUARTE ÉS SHULTZ
Ellentmondásos utazás

Nehezíti a helyzetet, hogy a mélypontra süllyedtek az állam és az egyház kapcsolatai is, tíz külföldi pap Nicaraguából történt kiutasítása nyomán. A Miguel Obando y Bravo érsek vezette felső klérus mind kevésbé csinál titkot belőle: politikailag kibékíthetetlennek tartja az egyház és az állam közti ellentéteket. Miközben — a vatikáni tilalommal is dacolva — számos haladó katolikus pap tölt be kisebb vagy jelentősebb politikai tisztségeket, a klérus nem kis része nyíltan kiáll az ellenforradalmárok, a kontrák mellett. (Az érsek már jó ideje aktívan politizál: a nemzeti megbékélés feltételeként szabta meg a Cruz által is említett javaslatot, az ellenforradalmárok bevonását a politikai életbe.)

Igen jelentős nyomás nehezedik a managuai vezetésre az Egyesült Államok részéről is. Shultz amerikai külügyminiszter managuai villámlátogatása után megindult a párbeszéd Washington és Managua között. Harry Shlaudeman elnöki különmegbízott és Victor Tinoco külügyminiszter-helyettes több menetben folytatott eddig látható eredménnyel nem járó megbeszéléseket. Az előzetes amerikai feltételek elfogadatatlanok a nicaraguai vezetés számára. Az Egyesült Államok ahhoz köti az ellenforradalmárok támogatásának beszüntetését, hogy Nicaragua hagyjon fel a salvadori gerillák támogatásával. Ugyanakkor követeli, hogy a managuai vezetés szakítsa meg a katonai jellegű kapcsolatokat Kubával és a Szovjetunióval, csökkentse hadserege létszámát. A belpolitikai jellegű feltétel sem elfogadhatóbb: a „demokratikus kormányzás" jegyében valójában a hatalom megosztását javasolja az ellenforradalmi szervezetekkel.

Hondurasi kérdőjelek

Az amerikai politikai követeléseket katonai nyomás támasztja alá: jó ideig Nicaragua karib-tengeri partjainál cirkált a John F. Kennedy repülőgép-anyahajó, amelyet e héten egy csatahajó váltott fel. A közvetett katonai fenyegetést a contrák terrorcselekményei kísérik: akcióik a választásokon induló személyiségek, illetve a szavazások lebonyolításában résztvevő tisztségviselők ellen irányulnak.

Az egyéni terrorakciók számának növekedését az magyarázza, hogy az ellenforradalmi szervezetek belső vitáik, megosztottságuk miatt egyre kevésbé képesek jelentős katonai sikereket elérni. A Costa Ricában működő ARDE (Forradalmi Demokratikus Szövetség) gyakorlatilag kettészakadt azt követően, hogy a szervezet Alfonso Robelo vezette frakciója kizárta soraiból Edén Pastorát, az egykori sandinista gerillavezért és követőit. Az egykor legendás Zéró parancsnok az amerikai tanácsok és nyomás ellenére sem volt hajlandó szervezetileg egyesülni a Hondurasban tevékenykedő FDN-nel (Nicaraguai Demokratikus Erők). Pastora előbb egy rejtélyes merénylet célpontja lett, majd ezt követte kizárása az ARDE-ből.

Zéró parancsnok eltávolítása után már semmi akadálya nem volt annak, hogy a két ellenforradalmi szervezet megállapodást írjon alá a katonai és politikai együttműködésről. Az okmányt nem érheti a politikai realizmus vádja: aláírói „az év végéig az Amerika-közi szervezetek által garantált, valóban szabad választásokat" kívánnak tartani. Tennék ezt természetesen saját ellenőrzésük alatt, amihez viszont meg kell alakítaniuk a tervbe vett ideiglenes kormányt, területet kellene szerezniök, ahol megvethetik lábukat. Erre viszont igen kevés a remény.

A hondurasi—nicaraguai határövezetben működő FDN tavaszi offenzívája, amelyben 8—10 ezer ellenforradalmár vett részt, hamar kifulladt. Szerepe volt ebben egy hondurasi belpolitikai eseménynek is, a fegyveres erők élén március utolsó napjaiban bekövetkezett változásoknak. Az új hondurasi katonai vezetés pragmatikusabban ítéli meg a helyzetet, mint elődei, s egyre inkább felméri a konfliktus kiszélesedésének veszélyeit. A hondurasiak úgy vélik, hogy az utóbbi években túl sok áldozatot hoztak az Egyesült Államok érdekében és túl keveset kaptak viszonzásként.

Walter López Reyes, a hondurasi feyveres erők főparancsnoka ezért a közelmúltban radikális és meglepő lépésekre szánta el el magát: a nicaraguai ellenforradalmárok több támaszpontját kiürítette, s felszólította az FDN vezetőit: augusztus elejéig adják át fegyvereiket és távozzanak Hondurasból. A katonák lépéseit a diplomaták békülékenyebb hangja kísérte: Edgardo Paz Bárnica külügyminiszter Nicaraguának szánt gesztusként jelentette ki, hogy országa nem lesz a szomszédai elleni agresszió kiindulópontja.

Nehéz eldönteni, hogy a megváltozott hondurasi magatartásban mennyi a konjunkturális elem, aminek a célja csupán az, hogy nagyobb anyagi erőfeszítésekre sarkallja Washingtont. A tegucigalpai lépések mindenesetre a legrosszabb pillanatban következtek be: Reagan elnök kampányára negatív hatással lenne, ha Honduras passzivitása miatt kifulladna a nicaraguai ellenforradalmi mozgalom s egyidejűleg megrendülne Salvadorban is az oly sok nehézség révén hatalomra jutott José Napoleón Duarte centrista polgári kormányzatának helyzete. Duarte mézeshetei — írja a US News and World Report — hamar véget értek, a csatatéren éppúgy, mint a politikai küzdőtéren kemény kihívásokkal kell szembenéznie.

Duarte gondjai

A Farabundo Marti Felszabadítási Front gerillái látványos akcióval bizonyították be, hogy nélkülük nincs rendezés Salvadorban. Az ország elektromos energiájának egynegyedét adó, a salvadori infrastruktúra büszkeségének tartott Cerrón Grande erőművet elfoglalták s egyidejűleg megbénították az ország felén a vasúti forgalmat is. Katonai szakértők komolyan aggódnak a salvadori hadseregben mutatkozó demoralizálódás, a bomlás jelei miatt. A fegyveres erők egyre kevésbé képesek eredményesen felvenni a harcot a gerillákkal.

A salvadori főtisztek jó része úgy véli: a kudarcok oka Duarte „gyengekezű" politikájában rejlik. Ennek a véleménynek a fő hangadója Duarte vetélytársa, a szélsőjobboldali Roberto d'Aubuisson őrnagy, aki a parlamentben megvétózta az elnök mégoly szerény földreformját is. A szélsőjobb elérte, hogy a legfelsőbb bíróság és a legfőbb ügyészség élére Duartéval szemben saját embereit állíthassa.

Duarte helyzetét nem javította lényegesen öt nyugat-eruópai fővárosban tett, ellentmondásos eredményekkel járó utazása sem, amely washingtoni látogatással zárult. A salvadori elnök megpróbált híveket szerezni béketervéhez, amely egy asztal mellé ültetné a közép-amerikai országok, a Contadora-csoport és a közös piaci tagállamok képviselőit. Reagan elnök — miközben támogatásáról biztosította a salvadori kezdeményezést — a katonai erőforrásokat is mozgósította Duarte ingatag kormányzatának megsegítésére. A kongresszus újabb 126,5 millió dollár katonai segélyt szavazott meg Salvadornak, s egyidejűleg az elnök utasította a Pentagont; készítsen terveket, milyen jellegű támogatást nyújthatna az amerikai légierő a gerillákkal szemben. Érthető: a republikánusok választási kampánya számára a lehető leghátrányosabb lenne, ha a salvadori gerillák újabb sikereket érnének el.

MAJOR LÁSZLÓ

Kölcsön

A „leasing" karrierje

A fejlett tőkés államok gazdasági válsága olyan, korábban már ismert kereskedelmi formákat hozott ismét a felszínre, amelyek a vállalatokat és a fogyasztókat megkímélik az egyszeri nagyobb beruházásoktól, s ugyanakkor mégis hozzájuthatnak az óhajtott gépekhez, ingatlanokhoz, szórakoztató elektronikai berendezésekhez. Rövid idő alatt igen nagy karriert futott be a „leasing" — megközelítő magyar fordítása a kölcsönbérlet, haszonbérlet. A jelek szerint a leasing túlélte a recessziót. Ez az üzletág napjainkban — amikor a nyugati gazdaságokban a fellendülés mind kézzelfoghatóbbá válik — is virágzik, s még távolról sincsenek kihasználva a benne rejlő lehetőségek. Örvendetes, hogy a kölcsönbérlet egyre nagyobb jelentőségre tesz szert a kelet—nyugati gazdasági kapcsolatokban is.

A kölcsönbérletügylet abban különbözik a „sima" kölcsönzéstől, hogy a bérbeadó (kölcsönző) és a bérlő közé egy harmadik alany, egy teőkerős, úgynevezett leasingtársaság vagy hitelintézet ékelődik be. Ez utóbbi intézmények kizárólag haszonbérleti ügyletek lebonyolítására alakultak; általában megvásárolják a termelőtől a szükséges gépeket, berendezéseket, árucikkeket, s azokat maguk adják bérbe. Ma már a kölcsönbérletügylet tárgya igen sokféle termék, vagy szolgáltatás lehet: szerszámgépek, számítóberendezések, járművek, építőipari gépek, ezek karbantartása, ingatlanok, tartós fogyasztási cikkek stb. A haszonbérlet vonatkozhat új és használt tárgyakra, irányát tekintve pedig lehet export- és importleasing.

Az üzletág fejlődését jól mutatja, hogy Japánban tavaly az efféle szerződések értéke az előző évihez képest 23 százalékkal, mintegy 13 milliárd dollárra növekedett. (A szerződések száma elérte a 625 000-et, ez 40 százalékos növekedést jelent 1982-höz képest!) Sokatmondó adat az is, hogy a kölcsönbérlet részaránya a magángazdaság beruházásain belül az 1978-as, 3,6-ról tavaly 7 százalékra emelkedett. A szigetországban ma már az irodatechnikai berendezések 41, az ipari gépek 18, a távközlési eszközök 6, a gyógyászati berendezések 4 százaléka nincsen a felhasználók tulajdonában, hanem haszonbérleti formában üzemeltetik azokat. Különösen nagy ütemben növekedik Japánban az irodai és távközlési berendezések, a számítógépek, valamint a robotok bérbeadása. (Érdemes megjegyezni, hogy az amerikai IBM forgalmának jelentős része ma már nem a számítógépek eladásából, hanem kölcsönzéséből származik.)

A kölcsönbérlet terjedését, illetve fokozódó népszerűségét számos tényező indokolja. Az új beruházások megvalósítása — mind a vállalatoknál, mind pedig a családoknál —, az új elképzelések „felszerszámozása" általában sok pénzbe kerül, s a szükséges anyagi eszközök előteremtését sok esetben nem teszi lehetővé a vállalati, vagy a családi költségvetés. A tőkehiány, vagy éppen a mozgatható anyagi javak hiánya számtalanszor hiúsítja meg a tervezett beruházást — a kölcsönbérlet tehát éppen ezt a nem kis gondot igyekszik áthidalni. Haszonbérlet esetén ugyanis a bérlő nem szerez tulajdonjogot, hanem a termelőeszköz, a tartós fogyasztási cikk, vagy éppen az ingatlan használatát szerzi meg. Különösen előnyös ez a forma a viszonylag csekély tőkeerejű kis- és középvállalatok számára, amelyek a magas hitelkamatok miatt igencsak meggondolják a beruházáshoz, fejlesztéshez szükséges hitelek felvételét a bankoktól.

Az sem mellékes, hogy a bérlő a kölcsönbérlet-megoldással sokféle adótehertől, adminisztrációs költségtől mentesül, s a felszabaduló pénzeszközöket kutatásra, fejlesztésre vagy a munkakörülmények javítására fordíthatja. A haszonbérletet a bérlő az adóhatóságoknak költségként számolhatja el, saját tőkéje tehát továbbra is rendelkezésére áll egyéb üzleti célokra. Végül is a haszonbérlettel foglalkozó intézmények forgalmuk növekedését egy mindjobban terjedő üzleti filozófiának köszönhetik: „nem a tulajdon a fontos, hanem a használat."

A kereskedelmi üzletek régi alapszabálya, hogy a készpénzes ügyletek hosszabb távon mindig olcsóbbak a bérletnél. A bérbeadó ugyanis szeretné befektetett tőkéjét kamatostul visszakapni, elvégre nem jóléti intézmény. A bérleti költségek összegének tehát fedeznie kell a bérbeadó által kifizetett vételárat, az adminisztrációs és egyéb kiadásait, valamint nyereséget is kell biztosítania. Számítások szerint ötéves bérlet esetén a bérlő több bérleti díjat fizet ki, mintha egyszerre, készpénzért vette volna meg a bérlet tárgyát. Csakhogy nem mellékes, hogy a szóban forgó összeget egyszerre, vagy részletekben kell kifizetni, a kiadások időbeli eltolódása növeli a bérlő tőkeerejét.

Az efféle ügylet igénybevétele tehát alapos számítások eredménye, amelynél sok gazdaságossági kérdést kell figyelembe venni. Sok esetben olyan megállapodás születik a bérbeadó és a bérlő között, hogy a bérlet tárgya meghatározott idő után átmegy a bérlő tulajdonába. (Rendszerint akkor, amikor a bérlő már bőséggel kifizette részletekben az árat és a költségeket, ráadásul a gép vagy berendezés is jócskán vesztett már erkölcsi és fizikai értékéből.)

A kelet—nyugati gazdasági kapcsolatokban is terjed ez az üzletág. Nagy építkezésekhez, beruházások megvalósításához, vagy éppen a termelés fejlesztéséhez a szocialista országok mind gyakrabban vesznek igénybe kölcsönbérletet, sőt ők maguk is adnak kölcsönbe gépeket — például építőipari és útépítő gépeket — nyugati vállalkozóknak. (Érdemes megemlíteni: hogy a Magyar Külkereskedelmi Bank és a nyugatnémet Mietfinanz nemrégiben írt alá megállapodást az ilyen ügyletekben való együttműködésről.

A haszonbérlet egyre jobban terjed a tartós fogyasztási cikkek körében is. A családi költségvetések

AUTÓKÖLCSÖNZŐ HIRDETÉSE

Legújabb a „munkaerőbérlet"

ugyanis mind kevésbé teszik lehetővé a hőn vágyott nagyobb értékű cikkek beszerzését, marad tehát a kölcsönzés.

A világon például külön „iparág" él meg az autókölcsönzésből: ma már nemcsak külföldi utazásokhoz bérelnek autót, hanem sok család, vagy vállalat az egyszeri beruházás helyett inkább a hosszabb időre szóló autóbérletet részesíti előnyben. A nyugati nagyvállalatoknál mindennapos a bérelt gépkocsipark, hiszen a „rent a car"-ral a bérlő egy csomó kiadástól és gondtól megkíméli magát.

Több éves kedvezőtlen üzleti eredmények után a világ nagy autókölcsönző cégei — Hertz, Avis, Budget, National, Europcar, Inter-Rent, stb. — tavaly és idén ismét jó üzletmenetről adnak számot. A 80-as évek elején 20 százalékos csökkenést idézett elő a bérautók iránti keresletben a szóba jöhető bérlő cégek takarékossági kampánya. A magas kamatlábak ráadásul megemelték az üzletvitelhez szükséges autópark beszerzési és fenntartási költségeit. Fokozta a gondokat, hogy a használt autók ára egyre csökkent, márpedig a bérbeadóknak általában 2—3 év után meg kellett szabadulniuk kocsiparkjuk nagy részétől.

A kölcsönbérlet a jelek szerint nem ismer sem ország-, sem pedig szakmai határokat. Legújabb „vállfaja" a munkaerőbérlet, amely elsősorban az Egyesült Államokban van terjedőben. Ennek fő oka az, hogy az amerikai vállalatok egyre újabb módszereket találnak ki költségeik csökkentésére, adóterheik mérséklésére. Mintegy húszra tehető azoknak az amerikai cégeknek a száma, amelyek nem gépeket vagy berendezéseket, hanem munkaerőt adnak haszonbérletbe.

Munkaerőbérlés esetén a dolgozó számára a bért és az egyéb juttatásokat a bérbeadó cég fizeti, sőt a társadalombiztosítási és betegbiztosítási hozzájárulás sem a bérbevevőt terheli. Ez utóbbi számára a „bérmunkások" alkalmazásával csökkennek az adminisztrációs és az egyéb termelési költségek is. Újabban több amerikai vállalat és vállalkozó elbocsátja állandó dolgozóit, illetve azoknak egy részét és rögvest bérbe veszi őket egy cégtől. A munkaerőt bérbe vevő cégek főleg kis- és középvállalatok, a nagy dolgozólétszámmal rendelkező gazdasági egységek esetében ugyanis nincs sok értelme a munkaerőbérlésnek.

A Contract Staffing of America nevű vállalat volt az első, amely 1978-ban kínálni kezdte „személyi szolgáltatásait". A cég elsősorban fogorvosi asszisztenseket kölcsönzött ki, méghozzá nagy sikerrel és üzleti haszonnal. Ma már 1500 főt foglalkoztat a vállalat, profitja pedig 1983-ban elérte a 26 millió dollárt. A szinte minden szakmában otthonosan mozgó Omnistaff munkaerőkölcsönző cég a nagy kereslet hatására a bérbe adható — és bérbe adott — alkalmazottainak számát fél esztendő alatt 1500-ról ötezerre emelte.

Gazdasági szakemberek egybehangzó véleménye szerint az elkövetkező években a haszonbérleti üzletág továbbra is kedvező konjunktúrára számíthat. Maholnap már az sem okoz különösebb meglepetést, ha nemcsak a bérbeadó cég, irodagépei működnek bérleti formában, hanem magát a vállalatot is haszonbérletbe adják...

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

EMLÉKEZTETŐ

Hetven esztendeje, július utolsó napján egy párizsi vendéglőben a vacsorázó vendégeket revolverdörrenés riasztotta: a nyitott ablakon át egy zsirardikalapos fiatalember rálőtt egy vendégre. A vendég, aki hamarosan elvérzett, meghalt, a történelemkönyvekben úgy szerepel: az első világháború első hősi halottja, a béke hőse. Jean Jaurès volt a neve a Rue Montmartre-on megölt férfinak és kora egyik legnagyobb szónoka, a II. Internacionálé egyik kiemelkedő harcosa, parlamenti képviselő, a szocializmus harcosa, a l'Humanité alapító szerkesztője volt.

Egyik legbátrabb harcosként küzdött a hírhedt Dreyfus-ügyben — egy kományhamisító tiszti banda segítségével ártatlanul elítélték kémkedésért Dreyfus kapitányt, és megkísérelték megmenteni az igazi kémet, egy züllött tisztet — akkor így beszél: „Kit fenyeget ma jobban a francia tábornokok önkényessége, és a militarista presszió naponként dicsőített erőszakossága? Kit? A proletárságot. Elsősorban az ő érdekében áll megbüntetni, és elriasztani a vezérkar törvénytelenségeit, mielőtt azok mindenki által elfogadott szokássá válhatnának..."

Amikor a szarajevói merénylet (Ferenc Ferdinánd osztrák trónörökös és felesége meggyilkolása) a háború azonnali kitörésével fenyegetett, Jaurès azonnal leleplezte a háborús uszítókat, az üzleti körök háborús számításait, a francia kormányzat háborús szándékait. Azon a napon, amikor lelőtték, még megírta másnapra a l'Humanité vezércikkét, amelyben bejelentette: másnap a Wagram-teremben, munkásgyűlésen javasolni fogja, miként kezdjék el a francia munkásság konkrét háborúellenes akciósorozatát...

A zsirardikalapos gyilkos, Raoul Villain, a rendőrségi bűnjelraktárból vásárolta a fegyvert, és amikor letartóztatták, kiderült, hogy soha egyetlen sorát sem olvasta Jaurèsnak, soha nem hallotta beszélni sem. „Franciaország romlásbadöntője, a hároméves katonai szolgálat ellenfele volt ez Jaurès" — szajkózta kihallgatásakor a jobboldali lapok Jaurès-ellenes szövegét a gyilkos, akit csak a néhány nap múlva kitört világháború után, 1919-ben állítottak bíróság elé; és beszámíthatatlanként felmentették.

Kínai külpolitika

Széles vetületben

Sokoldalú kapcsolatfelvétel

Autonóm politikai vonal

Howe brit külügyminiszter pekingi látogatása nemcsak azért nem lehetett szenzáció, mert a brit diplomácia vezetője három hónap alatt másodszor járt Pekingben. Főleg azért nem, mert régen elmúltak azok az idők, amikor egy-egy magas szintű brit—kínai eszmecsere még „esemény" volt a kínai külpolitikában.

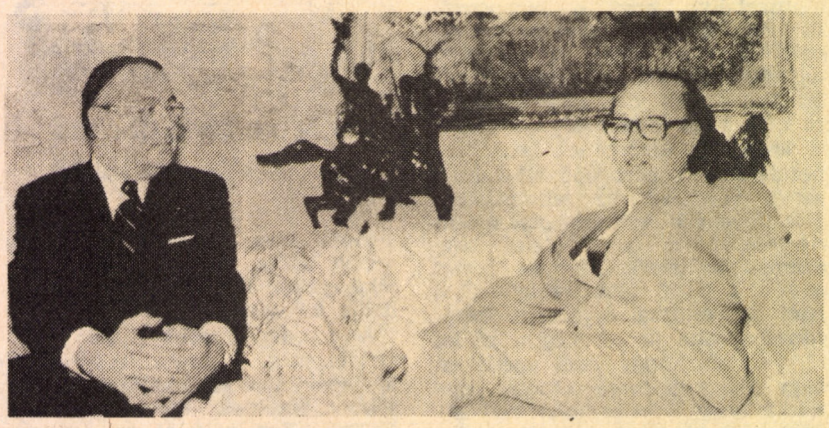
Honkongtól Moszkváig

Lehetséges, hogy Howe és a kínai vezetők találkozója megadja a végső lökést a Hongkong jövőjéről folyó angol—kínai tárgyalásoknak. Vagyis: sikerülhet betartani a szeptemberi határidőt, amit a kínaiak szabtak a megállapodásra, ámbár azóta maguk a kíniak is jelezték, hogy egy kis elcsúszástól, esetleg az év végéig, még nem dől össze a világ. Egy darabig még folytatódhat a huszadik forduló küszöbén toporgó alkudozás, amelynek lényege, hogy az angolok szeretnének minél többet megtartani — ha maguknak nem lehet, hát legalább a hongkongiaknak — a terület különállásából. Kína számára viszont befejezett tény, hogy 1997. július elsejével helyreállítja szuverenitását Hongkong felett.

Margaret Thatchernek eleve tudomásul kellett vennie, hogy Hongkongból nem lehet „új falklandi győzelmet" csinálni, legfeljebb arra lehet és kell törekedni, hogy a „tisztességes takarodó" ne kavarjon új vihart az amúgy is viharfelhőktől terhes brit belpolitikában. Ily módon a brit—kínai tárgyalásokon inkább csak a soron következő 13 év „lebonyolításáról" folyik az alku — kölcsönösen a minél előnyösebb pozíciók biztosításának reményében.

Hongkong fontos a kínai gazdaság számára, ezért is tarthatja meg még 50 évig jelenlegi gazdasági-társadalmi rendjét, különleges státusát, de Hongkong kérdését Kína okkal és értelemszerűen elsősorban belpolitikai kérdésnek tekinti.

A kínai külpolitika szélesebb perspektívájában sokkal inkább figyelmet érdemelnek például a legutóbbi kínai—mongol megbeszélések, amelyeken Vu Hszüecsien kínai külügyminiszter és Daramin Jondon, a mongol külügyminiszter első helyettese megállapodott, hogy a két szomszédos ország „a békés egymás mellett élés elvei alapján fejleszteni fogja kereskedelmi, gazdasági, műszaki és kulturális kapcsolatait". Vagy — látszólag még „apróbb" esemény — a szovjet—kínai határ menti vasúti forgalomról tárgyaló vegyes bizottság legutóbbi harbini ülése, amelyen „a nemzetközi szállítások növelésével és szervezésük

CSAO CE-JANG WASHINGTONBAN CLAUSENNAL, A VILÁGBANK ELNÖKÉVEL
Közvetlen stratégiai környezetében sok az egybeesés az amerikai megítélésekkel

tökéletesítésével összefüggő kérdéseket vitatták meg", minthogy ezek a tárgyalások éppúgy a szovjet—kínai viszony részei, mint az, hogy a moszkvai Pravda nemrég kénytelen volt megállapítani: „...a kínai tömegtájékoztató eszközök az utóbbi időben fokozták támadásaikat a szovjet külpolitika ellen"...

Alig egy hónapja szovjet—kínai külügyminisztériumi konzultációk voltak Moszkvában. Nem először, hisz ezt az új szovjet—kínai tárgyalási fórumot voltaképpen Kapica szovjet külügyminiszter-helyettes tavalyi pekingi látogatása alapozta meg, párhuzamosan azokkal a szintén külügyminiszter-helyettesi szintű tárgyalásokkal, amelyek évente két fordulóban 1982 őszén kezdődtek a Szovjetunió és Kína között.

Vagyis annak ellenére, hogy ez év májusában elmaradt Arhipov szovjet miniszterelnök-helyettes tervezett pekingi útja, a két szocialista nagyhatalom közti párbeszéd — úgy tűnik — folyamatos, mint ahogy folyamatosan és erőteljesen bővülnek a gazdasági kapcsolatok is, ami Kína és a többi kelet-európai szocialista ország közti gazdasági kapcsolatokra is jellemző.

Persze a realitáshoz tartozik, hogy ezeket a pozitív mozzanatokat megint egy szélesebb kínai külpolitikába kell beilleszteni.

A kínai—vietnami határ egyszerre régi és új feszültségeitől Reagan elnök pekingi és Csao Ce-jang miniszterelnök nyugat-európai útjáig, legutóbb pedig Csang Aj-ping honvédelmi miniszter washingtoni és tokiói látogatásáig sokféle tényezőből áll össze Kína külpolitikája.

Pekingi optikával

Érdemes vizsgálni e külpolitika bázisaként Kína világképét is, amelyről legutóbb a kínai parlament tavaszi ülésszakán elhangzott miniszterelnöki expozéból kaphatott átfogó és hiteles információt a világ.

Csao Ce-jang szerint „a világ különböző forró pontjain nincs semmiféle lehűlés, inkább a helyi konfliktusok kiterjedése fenyeget, vagyis állandóan fennáll a világháború veszélye... E tények figyelembevételével Kína a szovjet—amerikai viszony javítását szeretné, és nem a konfrontáció éleződését, amely növeli a háború veszélyét... Kína azt is támogatja, hogy javuljon a viszony a kelet- és a nyugat-európai országok között, és megszűnjön a két katonai tömb akut szembenállása"...

A szovjet—amerikai párbeszéd, tágabb értelemben pedig az enyhülés és a leszerelés szorgalmazása kétségkívül pozitív változás, sőt ma már tartós tényező a kínai külpolitikában.

Változatlannak tűnik viszont az úgynevezett „szuperhatalmak" szerepének kínai megítélése, amit a kínai miniszterelnök tavasszal úgy fogalmazott meg, hogy „...a világbéke megőrzésére feltétlenül ellenezünk kell a hegemonizmus minden formáját, különösen a szuperhatalmak világhatalmi rivalizálását... Ha ez tovább folytatódik, csak fokozódhat a nukleáris fegyverkezési hajsza, ami aggasztóan növeli az atomháború veszélyét Európában és az egész világon"...

A „szuperhatalmak" ismert megítélése persze ma a szovjet—kínai és az amerikai—kínai kapcsolatok új gyakorlatának összefüggései közt érvényesül, amiről szintén beszélt a kínai miniszterelnök.

Mint mondta: „...azon munkálkodunk, hogy megerősítsük és bővítsük baráti kapcsolatainkat és együttműködésünket azokkal az országokkal, amelyekkel eddig is jó viszonyban éltünk... Ami azokat az országokat illeti, amelyekkel nézetkülönbségeink vannak, a magunk részéről mindent megteszünk, hogy békés konzultációkon keresztül rendezzük a nézetkülönbségeket és kapcsolataink fokozatosan javuljanak. Készek vagyunk türelemmel várni, még akkor is, ha a nézetkülönbségeket egyelőre nem sikerül kiküszöbölni... Őszintén kívánjuk a szovjet—kínai viszony normalizálását, készek vagyunk fejleszteni gazdasági, technológiai és kulturális kapcsolatainkat a Szovjetunióval. Mindenki előtt ismeretes, hogy Kína és a Szovjetunió hosszú időn át együttműködött a forradalomban és az építőmunkában. Hogy a két nagy ország barátságban éljen egymással, az nemcsak a két nép alapvető érdekeivel és közös törekvéseivel áll összhangban, hanem Ázsia és a világ békéje szempontjából is alapvető jelentőségű..."

Csao Ce-jang elmondta, hogy „a legutóbbi időszakban nőtt a kereskedelem, bővültek a személyes kapcsolatok Kína és a Szovjetunió között", majd részletesen kitért a meglévő nézetkülönbségekre. Ennek oka Peking szerint az, hogy „a Szovjetunió nagy katonai erőket állomásoztat a kínai—szovjet határon", támogatja Vietnamot, továbbra is „katonai erővel tartja megszállva Kína szomszédját, Afganisztánt", és a Szovjetuniótól sürgetett gyakorlati lépéseket „az akadályok elhárítására". A miniszterelnök Kína álláspontját megint a Szovjetunió által joggal elvetett „szuperhatalmi tétel" alapján fogalmazta meg: „...mi elvi alapon kezeljük az Egyesült Államokhoz és a Szovjetunióhoz fűződő viszonyunkat... Nem mondunk le arról, hogy javítsuk kapcsolatainkat, csupán azért, mert szemben állunk a hegemonizmussal, de a hegemonizmussal való szembenállásunkat sem adjuk fel, pusztán azért, mert javítani akarjuk a kapcsolatokat, mint ahogy egyik országgal sem kívánjuk javítani a viszonyunkat a másik rovására"...

Kétségtelen, hogy Kína külpolitikájának és azon belül az Egyesült Államokhoz fűződő viszonyának ma nincs meg az a fajta különlegesen provokatív szovjetellenes éle, ami az utóbbi időszakban ismét erőteljesen bővülő kínai—amerikai kapcsolatokra is befolyással lehet. Persze abból a meggondolásból, vagy felismerésből, hogy Kína hosszú távú érdekeit minden szorosabb kínai—amerikai „szövetségnél" jobban szolgálja, ha bizonyos távolságot tart Washingtontól. A kínai—amerikai viszony fejlesztését ma ismét fontosnak tartják, de nem a hetvenes évek szellemében értelmezik Pekingben.

Másfelől — a szovjet—kínai normalizálás sem jelenti Peking törekvéseiben a visszatérést az ötvenes évekhez, amit ki is mondanak.

Ahogy nemrég egy neves amerikai Kína-szakértő megfogalmazta: „Kína független külpolitikai vonalat próbál kialakítani, egy önálló, hatalom független, autonóm külpolitikai vonalát." Más kérdés, hogy ez „a kínai külpolitika gyakorlatában nem mindig sikerül, és a jelenlegi világpolitikai erőviszonyok közt nem is sikerülhet".

Bár Kína jelentős lépéseket tett és feltehetőleg tesz a jövőben is politikai és külgazdasági kapcsolatainak diverzifikálására, figyelemre méltó, hogy Kína közvetlen szomszédságában, közvetlen stratégiai környezetében szembentűnően sok az egybeesés a kínai és az amerikai megítélések között, ha ez nem is jelent szükségszerűen egybeeső törekvéseket is.

Makacs tények

A jól ismert szovjet álláspont akár Afganisztán, akár Indokína kérdésében egyértelmű kiutat kínál a mai szovjet—kínai nézetkülönbségek pillanatnyi zsákutcájából. Egyrészt a közvetlen kínai—vietnami tárgyalások támogatásával, másrészt az afganisztáni szovjet katonai jelenlétet kikényszerítő tényezők megszüntetésének sürgetésével. Nyilvánvaló az is, hogy a szovjet katonai erőt az ázsiai—csendes-óceáni térségben alapvetően az Egyesült Államok, az egész amerikai szövetségi rendszer erőpolitikájának ellenpólusaként, sőt a reagani világhatalmi koncepció összefüggésében kell értelmezni.

Végső soron Kína „biztonságpolitikai aggodalmait" is csak egy szélesebb vetületben lehet elhelyezni. Ezzel legalább olyan makacs tényként kell számolni a kínai külpolitikában, mint amilyen makacs tényeknek tűnnek Kína külpolitikai vonalának sokszor ellenkező előjelű tényezői.

P. SZABÓ JÓZSEF

Nagy-Britannia

„Lappangó” pénzek

Kiárusított állami vállalatok

Előtérben a gazdaságosság

Történelmi filmekre emlékeztető tömegjelenetek zajlottak le augusztus első napjaiban a Barclay's Bank londoni székháza előtt, illetve bent a pénzintézetben, amikor megkezdődött az állami tulajdonban levő Jaguar autógyár részvényeinek a kiárusítása. A nagy tülekedés azzal magyarázható, hogy a British Leylandhoz tartozó patinás autógyár részvényeinek megszerzése jó befektetésnek ígérkezik az újdonsült tulajdonosok részére: a luxuskocsikat előállító üzem tavaly 50 millió fontos nyereséggel zárta az évet, idén pedig 100 milliós profitra számítanak. A 177 millió darab Jaguar-értékpapír kiárusítása csaknem 300 millió fontot hozott a kincstárnak.

A részvényvásárló magánszemélyeket és vállalatokat nem érte váratlanul a „Jaguar-akció”, hiszen ez szerves részét képezi a Thatcher-kormány reprivatizálási programjának, amelyben az igazán nagy „falatok” csak ezután kerülnek terítékre.

Az 1979-ben hatalomra jutott konzervatív kormány gazdaságpolitikájának egyik központi kérdése a veszteséggel működő állami ipar egy részének magánkézbe adása. A költségvetésnek ugyanis óriási terhet jelent a többségében deficites állami cégek rendszeres anyagi támogatása. A kormány a reprivatizálástól azt várja, hogy a magántulajdonba kerülő vállalatok „áramvonalasodnak”, gazdálkodásuk előbb-utóbb megjavul, s néhány éven belül már nyereséget is fel tudnak mutatni. Az sem utolsó szempont, hogy a kiárusítás révén a kormány számottevő bevételhez jut, amelyből finanszírozhatja a folyó kiadásokat. (Az ellenzék éppen azt veti Thatcherék szemére, hogy a részvények eladásából származó bevételeket a „rések” betömésére és nem az ipar, a termelésszerkezet korszerűsítésére fordítja.)

A „menetrend”

A meghirdetett reprievatizálási program következetes végrehajtását megakadályozta a recesszió, s 1979—83 között mindössze néhány kisebb állami vállalat került „kalapács” alá. A kincstár a kiárusításokból öt év alatt mindössze 2 millió font jövedelemre tett szert. Ebben az időszakban került részlegesen magántulajdonba a Cable and Wireless, valamint a Britoil vállalat. Érdemes hangsúlyozni, hogy London az eladandó cégek nagy részénél a tulajdonjog egy hányadát meg akarja magának tartani, tehát nem mindig teljes a kiárusítás.

ARCHÍV KÉP: JAGUAR A PÁRIZSI AUTÓKIÁLLÍTÁSON

Az igazán nagy „falatok” csak ezután kerülnek terítékre

Jó előre nyilvánosságra hozták a tőzsdén — részben, vagy teljes egészében — eladandó állami vállalatok névsorát. A listán olyan jól csengő, „márkás” vállalatok is szerepelnek, mint a Rolls-Royce repülőgép-hajtóműveket gyártó részlege, a British Airways légitársaság, valamint a British Leyland autóipari óriáscég. Részvényei egy részének kiárusítására számíthat az állami acéltársaság, a British Steel Corporation, az olajipari mammutvállalat, a British Petrol, valamint az északitengeri földgázkitermelésben érdekelt British Gas is. (Érdekes módon a szénipar állami kézben marad, a National Coal Boardot a tervek szerint csak több önálló egységgé szabdalják föl.) Hasonló sors vár a nagy múltú állami hajógyárra, a British Shipbuildersre is. A Jaguar autógyár részvényeinek kiárusítása már folyik.

Az elképzelések szerint a kormány a legnagyobb bevételt a szigetország távközlési iparát kezében tartó vállalat, a British Telecom kiárusításától várja. Az elkövetkező három évben a részvények 51 százalékát adják el, s a remélt bevétel eléri majd a 4 milliárd fontot. Novemberben adják magánkézbe az első „részvénycsomagot”, s az ügylet — szakemberek véleménye szerint — a londoni tőzsde eddigi történelmének legnagyobb értékű egyszeri üzlete lesz.

A kormány „menetrendje” szerint 1985-ben egy újabb ismert, de veszteséget veszteségre halmozó állami vállalat reprivatizálására kerül sor: a British Airways összes részvényét magánkézbe adják. A kormány persze vigyáz arra, hogy a kiárusításokat fokozatosan, „csepegtetve” hajtsa végre: az eladandó állami vállalatok részvényeinek a piacra ömlesztése ugyanis megzavarhatja a tőzsde működését, s a túl nagy értékpapír-kínálat az árakat is lenyomhatja.

A brit kincstár elképzelései szerint a költségvetés 1988-ig a reprivatizálásból mintegy 8 milliárd font bevételre tesz szert. Ez az összeg a költségvetési hiány csökkentése mellett csökkenti az államháztartás hiteligényét is. A gazdaság szempontjából újra magánkézbe adásnak még más újabb előnyei is lehetnek. A statisztikák tanúsága szerint az elmúlt években magánkézbe adott vállalatok fokozatosan felszámolják korábbi veszteségeiket, s nem egy közülük már figyelemre méltó nyereséggel zárta a tavalyi évet. Mindezek ellenére sokan azt tartják, hogy az állami cégek visszajuttatása a magánszektornak csorbítja a brit ipar dicsőségét, gyengíti a „brit oroszlánt”. Mások viszont attól tartanak, hogy a reprivatizálás újabb kaput nyithat a külföldi tőkének, vagyis „tiszta” brit cégek külföldi részvényesek kezébe kerülhetnek.

Vállalkozók véleménye

Ez a félelem nem is alaptalan, hiszen júliusban a Sealink komptársaságot egy többségében amerikai tulajdonban levő, bermudai székhelyű vállalat, a Sea Containers vásárolta meg. A tízezer dolgozót foglalkoztató, 10 kikötővel és 37 hajóval rendelkező Sealink ugyancsak a kormány átadólistájára került. A szigetországban nagy felháborodást váltott ki, hogy a hajóstársaságot 66 millió fontért egy külföldi vállalat vásárolta meg, az ügylet kapcsán ismét magasra csaptak a hazafias „ipari” érzések lángjai.

Bírálat érte az eladási árat is. Szakemberek véleménye szerint a kormány igen alacsony áron kötyavetyélte el a nyereséges komptársaságot. A bírálók emlékeztetnek, hogy 1982-ben London ugyancsak áron alul szabadult meg a vegyi termékeket előállító Amersham cégtől. A Jaguar-üzlettel kapcsolatban is elhangzottak hasonló megjegyzések.

Joggal merül fel a kérdés, milyen sikerre számíthat a kormány a sorozatos kiárusítással, hiszen az eladásra kerülő vállalatok jelentős része tartósan veszteséges. Lesz-e olyan vállalkozó, aki hajlandó pénzét deficites gazdasági tevékenységbe fektetni? Nos, a kiárusítás a kabinet várakozása szerint nem lesz zökkenőmentes. Jó példa erre az Enterprise Oil cég esete, amelynek részvényeit júniusban kezdték el árusítani, de egyelőre még sok az eladatlan értékpapír. A befektetők ugyanis általában elkerülik azokat a vállalkozásokat, amelyek belátható időn belül nem hoznak nyereséget, vagy amelyek terméke, szolgáltatása hosszabb távon sem számíthat különösebb érdeklődésre.

A szigetországban meglehetősen sok a befektetésre váró tőke, a jól „adagolt” kiárusítási politika tehát várhatóan képes lesz megmozgatni a „lappangó” pénzeket. S amennyiben a reprivatizált vállalatoknak sikerül változtatniuk a korábbi gazdálkodáson, a példa majd további részvényvásárlásokra ösztönöz.

A kormány nemcsak a jól ismert „nagy halak” kiárusítását tervezi, hanem sok kisebb állami vállalkozást is elad. Igaz, hogy ezekben az esetekben nem számíthat majd milliárdos bevételekre, de a költségvetés számára a sok kicsi is sokra megy. Magántulajdonba kerül a tervek szerint a Land-Rover autógyár (világszerte ismert terepjáróiról), a nemzeti busztársaság, a haditengerészet hajógyárai, valamint az atomerőművek üzemanyagát előállító vállalat. A számítások szerint 400 millió fontot hoz a költségvetésnek az állami tulajdonban levő repülőterek eladása a jövő esztendőben. Az sem kizárt, hogy az elektromos művek egy részét is eladja a kormány, amelynek régi szándéka a társaság monopolhelyzetének megtörése.

Figyelemmel kísérik

A munkáspárti ellenzék hevesen támadja a kormány reprivatizálási gazdaságfilozófiáját és gyakorlatát. Véleménye szerint az állami vállalatok veszteségeinek halmozódása nem kis mértékben éppen a thatcheri gazdaságpolitikának köszönhető.

Ebben a helyzetben a magánkézbe adásra kiszemelt vállalatok várakozó álláspontra helyezkednek. Erről tanúskodnak az év közepén közzétett pénzügyi mérleg-jelentéseik. A Financial Times nem kis malíciával állapította meg, hogy az állami vállalatok éves jelentésének van egy feltűnő közös vonása: a pénzügyi kimutatásokban a legkisebb profitot, illetve a legkisebb veszteséget igyekeznek feltüntetni. Ezzel a politikával ugyanis egyrészről nem veszik el a jövendő részvényvásárlók kedvét a befektetéstől, másrészről viszont további megfontolásokra késztethetik a kincstárat.

London reprivatizálási kísérletét nagy figyelemmel kísérik a fejlett tőkés államokban. Washingtonban elégedetten állapítják meg, hogy a szigetország a reagani gazdaságpolitika leghűségesebb követője. Az óceán túlsó partján is igyekszik az állam minél távolabb tartani magát a gazdasági tevékenységtől. (Ismeretes, hogy az Egyesült Államok gazdasági életében az állami szektor aránya minimális.) Franciaországban is nagy figyelmet kap a brit reprivatizálás, ott ugyanis a néhány évvel ezelőtt államosított nagyvállalatok gazdálkodása fölött tornyosulnak fekete felhők. Az NSZK-ban viszonylag jelentős a közületi szektor, ez idáig lényeges gondot nem okoztak az állami vállalatok a bonni kormánynak. Kétségtelen azonban, hogy minden fejlett tőkés országban az állami ágazat komoly költségvetési juttatásokban részesül.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

NSZK

Belső erjedés

Három választás előtt

Személyek a mérlegen

Az NSZK belpolitikai életére és összecsapásaira az elmúlt hónapban a külpolitikai viharok (a Honecker-látogatás elhalasztása, Andreotti olasz külügyminiszter kiállása a két német állam léte mellett stb.) nyomták rá a bélyegüket. A látszólag nyugodt belpolitikai felszín alatt azonban komoly erjedés megy végbe, s ez az elkövetkező háromnegyed évben jelentős fejleményekhez vezethet.

Próba: szeptember 30.

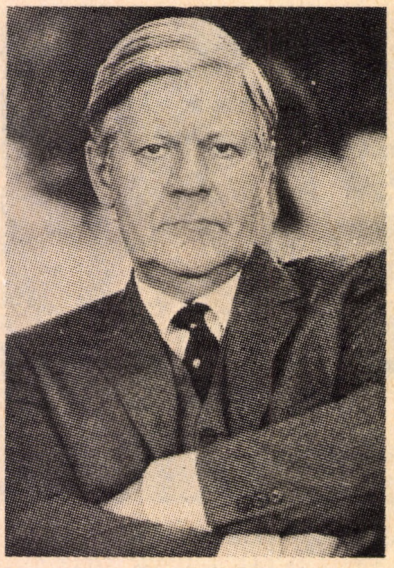
Bármilyen furcsának is tűnjék, a CDU—CSU-ból és az FDP-ből álló kormánykoalíció, valamint az ellenzéki szociáldemokraták és a Zöldek már most minden lépésüket az 1987-es, országos választásnak alárendelve teszik meg. S ebből a szempontból meghatározó lesz, hogyan végződik az ország legnagyobb lélekszámú tartományának, a 17 millió lakosú Észak-Rajna-Vesztfáliának soron következő két választása. A szeptember 30-i helyhatósági és a jövő májusi, tartományi választásnak kell választ adnia arra, hogy folytatódik-e a szabaddemokrata párt meggyengülése és azzal párhuzamosan a Zöldek előretörése, vagy sem.

Sajátos módon a három (84-es helyhatósági, 85-ös tartományi és 87-es országos) választás között bizonyos láncreakció jöhet létre a nyugatnémet megfigyelők többsége szerint. Ennek lényege: ha az FDP a helyhatósági (városi és községi) választáson nem tudja tartományi átlagban elérni az 5 százalékot, akkor romlanak az esélyei arra is, hogy a jövő májusi tartományi választáson bejusson az észak-rajna-vesztfáliai parlamentbe és a CDU-val közösen megtörje az SPD egyeduralmát. (A könnyebb érthetőség kedvéért érdemes felidézni a korábbi eredményeket. 1979-es, helyhatósági választás: CDU: 46,3, SPD: 44,9, FDP: 6,5, Zöldek: 1,5 százalék. 1980-as, tartományi választás: SPD: 48,4 százalékos, abszolút többség, CDU: 43,2, FDP: 4,9, Zöldek: 3,0 százalék.)

S ha az események ebbe az irányba haladnának, akkor a keresztény uniópártokon belül, mindenekelőtt a Strauss vezette CSU-ban, minden bizonnyal felerősödnének azok a követelések, hogy a 87-es országos választáson a CDU—CSU egyedül — vagyis az FDP nélkül próbálja megszerezni a kormányhatalomhoz szükséges többséget.

A mostani helyhatósági választásokon az FDP helyzetét nem könnyíti meg az a tény, hogy tartományi vezetőjének, Jürgen Möllemann külügyi államminiszternek a pozíciója igencsak labilis, mivel a Der Spiegel cikksorozata szerint beosztását privát üzletek lebonyolításánál is latba vetette. A nyugatnémet sajtó nyíltan cikkezik arról, hogy ha szeptember 30-án Möllemann nem ugratja át csapatával a bűvös, ötszázalékos akadályt, távoznia kell. A külügyi államminiszteri poszton már lehetséges utódját is megnevezték, pártfunkcióját azonban — esetleges bukása — esetén — sem lenne hajlandó átvenni az arra kiszemelt Irmgard Adam-Schwaetzer korábbi főtitkárnő. Így teljesen bizonytalan lenne, hogy az FDP kinek a vezetésével vágna neki a sokkal jelentősebb tartományi választásnak. Az FDP számára tehát nagyon nagy a tét.

Helmut Kohl kancellár és Hans-Dietrich Genscher alkancellár, az FDP elnöke természetesen minden erőfeszítést megtesz annak érdekében, hogy az FDP mindhárom akadályt sikeresen vegye, s 1987 után is folytatható legyen a keresztényliberális koalíció.

HELMUT SCHMIDT

GERHARD STOLLTENBERG

Bizonyos láncreakció jöhet létre

Országos erőviszonyok

Hogy mennyire befolyásolják az ilyen elemzések a nyugatnémet politikusok gondolkodását és cselekedeteit, azt jól mutatja két példa. Johannes Rau, Észak-Rajna-Vesztfália szociáldemokrata miniszterelnöke az elmúlt hetekben váratlanul feladta eddigi, merev álláspontját, és olyan demokratikus erőknek minősítette a Zöldeket, akikkel az SPD együttműködhet. Holger Börner hesseni szociáldemokrata kormányfőhöz hasonlóan azonban Rau is csak azt tartja elképzelhetőnek, hogy a Zöldek támogassák az SPD tartományi kormányát, koalícióról szó sincs.

Az észak-rajna-vesztfáliai előrejelzések azonban vészjóslóak számukra. A felmérések egyelőre az SPD-nek 46, a CDU-nak 43, a Zöldeknek 6,5 százalékot jósolnak a tartományi választáson. A nagy kérdőjel az FDP, valahol az 5 százalék körül, vagy egy kicsit alatta, vagy egy kicsit fölötte. Mivel mindkét, észak-rajna-vesztfáliai választáson a Zöldek előretörésére lehet számítani, objektíve megnőnek a szociáldemokraták és a Zöldek közeledésének és együttműködésének kilátásai.

Pillanatnyilag hasonló a helyzet a pártok országos erőviszonyaiban is. Az Infas közvélemény-kutató intézet legutolsó felmérése szerint: ha most tartanának országos választást, akkor a CDU—CSU 46, az FDP a kiesés határán mozgó 5, a szociáldemokrata párt 40, a környezetvédő és fegyverkezésellenes Zöldek pedig 8 százalékos eredményt érnének el. (Az Emnid kutatóintézet szerint a CDU—CSU 48, az SPD 37 százalékra számíthatna, a többi adat azonos.) Vagyis: ha az FDP egyetlen tizeddel az 5 százalék alá esik, akkor — pusztán a számok alapján — az SPD-nek és a Zöldeknek többsége lehetne.

A másik példa. Otto Schilly, a Zöldek kétségtelenül legnagyobb kapacitású személyisége többször is azért szállt síkra, hogy a két párt hosszú távon kössön „reformszövetséget", mert csak így buktatható meg a jelenlegi koalíció. (Kérdéses, hogy mennyire és milyen gyorsan küzdhetők le a mindkét félnél meglévő, együttműködés-ellenes averziók.)

Ezzel egy időben a kormánypártok példátlan kampányt kezdtek a Zöldek ellen. Heiner Geissler, a CDU főtitkára „demokrácia- és parlamentelleneseknek" minősítette a Zöldeket, az FDP egyik vezetője pedig egyenesen a fasisztákhoz hasonlította őket. A cél nyilvánvaló: a „vörös—zöld szövetség" rémével elrettenteni a választókat az ellenzéktől.

Mivel a választók az egyes pártok iránti vonzódásukat vagy ellenszenvüket igen gyakran az adott politikát megtestesítő személyiségek megítélésében realizálják, a pillanatnyi erőviszonyok felvázolását teljesebbé teheti a vezető politikusok augusztusi „ranglistája".

A plusz 5-től mínusz 5-ig terjedő, osztályozási skálán a keresztényliberális koalíció kétéves kormányzása ellenére (vagy éppen ezért) még mindig Helmut Schmidt egykori kancellár vezet fölényesen, plusz 2,5 ponttal. Az ő — múltra épülő népszerűségét azonban külön kell választani a pártok befolyásától, mivel Schmidt gyakorlatilag már semmilyen formában nem vesz részt a szociáldemokrata párt országos politikájának alakításában.

Második helyen — vagyis a gyakorló politikusok között az elsőn — változatlanul Gerhard Stoltenberg kereszténydemokrata pénzügyminiszter található plusz 0,9 ponttal. Stoltenberg tekintélyét a költségvetés fokozatos „gyógyítását" eredményező takarékossági politikájának köszönheti, amelyet — antiszociális beütései ellenére — a lakosság nagyobb része pozitívan értékel.

Csak azután következik Helmut Kohl kancellár, a CDU elnöke plusz 0,6 ponttal. Mindössze egy tizeddel előzi meg Hans-Jochen Vogelt, az SPD parlamenti frakciójának elnökét. Kohl közepesnek számító, tehát nem túl hízelgő eredménye az elmúlt hónapok sorozatos botrányainak (Kiesslingügy, pártadományozási-adócsalási botrány, Lambsdorff leváltása, Buschhaus szénerőmű) és a döntéseket halogató irányítási stílusnak tudható be.

Vogel plusz 0,5 százaléka igen nagy mértékben magyarázza az SPD viszonylag alacsony népszerűségét. Vogelt, az SPD 1983-as kancellárjelöltjét a választóknak mindössze 36 százaléka tartaná alkalmas kancellárnak. Ez még az SPD 40 százalékos, országos befolyásánál is kisebb arány, s a politikus kevésbé színes, inkább „hivatalnokias" egyéniségének hatását tükrözi.

A pártkonstelláció szempontjából legfontosabb számok: Genscher külügyminiszter, a szabaddemokraták elnöke mínusz 0,4, Martin Bangemann gazdasági miniszter, az FDP jövőre kiszemelt elnöke pedig csupán mínusz 0,6 pontot ért el. Ezek az értékek, egyfelől, híven adják vissza Genscher külügyminiszter és pártelnök tekintélyének megrendülését, a nyugatnémet kül- és belpolitikában játszott szerepének csökkenő hatásfokát. Másfelől, jelzik az FDP egészének — már említett — ingatag helyzetét.

Cseppfolyós helyzet

Mindezek alapján, az NSZK belpolitikai helyzete teljesen cseppfolyósnak minősíthető. Az erőviszonyok mérlege még mindkét irányba eldőlhet. Túl sok azonban még az ismeretlen tényező. Így nem lehet tudni, milyen hatása lesz a zöldellenes kampánynak és az egyre riasztóbb méreteket öltő, nacionalista tendenciákat tartalmazó, „újraegyesítési" vitának.

S egyelőre azt sem tudni, hogyan befolyásolja az észak-rajna-vesztfáliai választások kimenetelét az a fontos tényező, hogy a két és negyed millió munkanélküli közül a legtöbben éppen itt, az NSZK egykori gazdasági szívében találhatók. A munkanélküliség aránya Észak-Rajna-Vesztfáliában 10,7 százalék, mintegy 3 százalékkal magasabb az országos átlagnál.

FOLLINUS KÖNYVES JÁNOS

Példányonként vásárolni?

ELŐFIZETNI KÉNYELMESEBB!

Kármentés — közösen

A „30 százalékos klub" tagjai

Hatalmas pénzügyi terhek

Mind több esemény és intézkedés mutat arra, hogy Európában egyre jobban felértékelődik a környezetvédelem. Különösen a levegő tisztaságának megőrzése, illetve helyreállítása került előtérbe földrészünkön, de fokozott figyelem kíséri a többi környezeti ártalom — vízszennyeződés, zaj, hulladékfelhalmozás, talajerózió stb. — elleni kontinens méretű fellépés lehetőségeit is. Az emberi környezet megóvásáért kibontakozó küzdelem jelentőségére utal többek között, hogy Münchenben az európai országok, valamint az Egyesült Államok és Kanada részvételével környezetvédelmi konferenciát tartottak. Az idei év eddig eltelt időszakában mind a szocialista, mind pedig a fejlett tőkés államokban jelentős intézkedések születtek környezetünk további romlásának megakadályozására.

A kén-dioxid ellen

Európa egyre jobban szenved a savas esőtől: a levegőbe kerülő kén-dioxid ugyanis nem ismer országhatárokat, a szelek szárnyán gyakorlatilag eljut minden állam területére. A csapadékkal lehulló kén-dioxid rombolja a termőföldeket, halált hoz az erdőkre, egyszóval lassan — de biztosan — gyilkolja az emberi környezetet. (A kén-dioxid legnagyobb része a széntüzelésű hőerőművekből, valamint az ipari központok kéményeiből kerül a levegőbe.) Nem véletlen, hogy a müncheni konferencia egyik központi kérdése a kén-dioxidkibocsátás összehangolt csökkentése volt.

Hat fejlett tőkés állam az idén Ottawában megállapodott az úgynevezett „30 százalékos klub" megalakításáról. A „klub" tagjai vállalták, hogy 1993-ig 30 százalékkal csökkentik országukban a levegőbe kerülő kén-dioxid mennyiségét. Hasonló értelmű vállalást tett még több nyugati ország, Münchenben pedig a Szovjetunió, Bulgária, az NDK, valamint Belgium, Luxemburg és Lichtenstein csatlakozott a „klubhoz". Az Egyesült Államok, Törökország és Nagy-Britannia különböző fenntartásokra való hivatkozással egyelőre nem csatlakozott a „30 százalékos országokhoz".

A szovjet környezetvédelmi bizottság elnöke Münchenben bejelentette, hogy a Szovjetunió szűrőberendezések felszerelésével 1993-ig 30 százalékkal csökkenti erőműveinek kén-dioxidkibocsátását, s emlékeztetett arra, hogy az országban évi 8 milliárd rubelt fordítanak környezetvédelemre. (Érdemes megemlíteni, hogy a Szovjetunió jóval nagyobb mértékben szenved a Nyugat-Európából érkező légszennyeződéstől, mint amekkora mértékben maga járul hozzá kontinensünk nyugati felének levegőszennyeződéséhez.)

Az európai szocialista országokban új lendületet kapott a környezetvédelem, s minden állam — lehetőségeihez képest — igyekszik minél gyorsabban behozni az ezen a területen tapasztalható lemaradást, hiányosságokat. Csehszlovákiában például a környezetvédelem az 1986-ban kezdődő új ötéves terv egyik kiemelt programja lesz: kéntelenítő berendezéseket szerelnek fel az erőművekben, ipari kombinátokban, a levegő javítására új erdősítési módszereket vezetnek be. A sürgős intézkedéseket északi szomszédunknál többek között az indokolja, hogy az energiaellátás és az ipar a kénben nagyon „gazdag" barnaszénre épül.

Hasonló intézkedésekre kerül sor az NDK-ban is, ahol a kén-dioxidszennyezést visszaszorítandó, nem helyeznek üzembe újabb széntüzelésű erőműveket. Az NDK energiamérlegében a jövőben nagy ütemben növekszik majd a „fehér energia", vagyis az atomenergia szerepe és jelentősége. Ezzel párhuzamosan növelik az alkalmazott kéntelenítő berendezések hatásfokát. Szó van arról is, hogy a jövőben fokozódik az együttműködés a környezetvédelem területén a két német állam között. Várhatóan széles körű együttműködés, gyártási kooperáció alakul ki az NDK és az NSZK környezetvédelmi berendezéseket gyártó vállalatai között. Kontinensünk — valamint az Európán kívüli iparosodott országok — levegőjét persze nemcsak a kén-dioxid szennyezi, hanem a motorokból, gyárkéményekből származó nitrogén-dioxid is jócskán károsítja. Nem véletlen, hogy a müncheni konferencia zárónyilatkozatában a résztvevők fontos feladatként jelölték meg az autók kipufogó gáza megtisztításának szükségességét, valamint az ólommentes benzin mielőbbi elterjesztését. Ez utóbbi kérdésben idén már figyelemre méltó intézkedések születtek a Közös Piac országaiban.

Ólommentes benzin

A nyugat-európai gazdasági integráció illetékes miniszterei június végén úgy döntöttek, hogy 1989-ig a tagállamokban be kell vezetni az ólommentes benzint. Attól az évtől kezdve minden újonnan gyártott gépkocsinak alkalmasnak kell lennie az ólommentes benzinnel való üzemelésre. Annál is inkább, mert 1991-től a Közös Piacoban csak ólommentes üzemanyagot szabad használni. Az ólommentes benzin kötelezővé tétele nagy feladatok — és egyben gondok — elé állítja az autógyárakat Nyugat-Európában.

ELPUSZTULT ERDŐ

Nem ismer országhatárokat

(A japán és amerikai autóexportőrök sem hagyhatják figyelmen kívül a közös piaci döntést: az eladásra kerülő gépkocsiknak meg kell felelniük a megszabott környezetvédelmi követelményeknek.)

Az ólommentes benzinre való áttérés azt jelenti, hogy az új kocsikba a gyáraknak katalitikus konvertereket kell beépíteniök, amely például a nyugatnémet autókat átlagosan 1400 márkával drágítja meg. (A katalizátorok a kipufogó gázok tisztítására szolgálnak, s csak ólommentes benzin használatával működnek zavartalanul.)

Az ólommentes üzemanyag valamivel drágább a hagyományosnál, ezért a tervek szerint használatát a kormányok anyagilag is ösztönzik: az elképzelések szerint az NSZK-ban például 1991-ig adóját literenként 1 pfenniggel csökkentik, miközben az ólomvegyületet tartalmazó benzin árát 2 pfenniggel emelik. Ugyancsak kedvezmények nyújtásával kívánják meggyorsítani a katalizátorok felszerelését, még mielőtt használatuk kötelező lenne. Szó van például arról, hogy az 1500 köbcenti alatti kocsik hét évre szóló adómentességben részesülnek, amennyiben üzemeltetőik felszerelik a tisztítóberendezést.

A közös piaci döntés megszületése után a Business Europe nevű lap mérleget vont az ólommentes benzin és a katalizátor bevezetésének várható gazdasági hatásairól a vállalatok szempontjából. Az olajtársaságok — a lap szerint — átmenetileg nyernek az új szabályozással, mert a szennyezőanyag-kibocsátás mérséklése 5—10 százalékkal növeli a fogyasztást. Mindez az előny azonban csak addig élvezhető, ameddig nem jelennek meg a „sovány" (benzinszegény) keverékkel működő motorok.

A gépkocsik levegőszennyezésével kapcsolatos közös piaci szabályozás sokban hasonlít az Egyesült Államok előírásaira, bár az amerikai szabványok jóval szigorúbbak. Ebből következik, hogy az USA-beli autógyárak továbbra is kedvező nyugat-európai értékesítési lehetőségekkel számolhatnak, a francia és az olasz gyártók azonban kénytelenek tengerentúli exportjuk visszaesésével számolni mindaddig, amíg kocsijaik nem felelnek meg az amerikai előírásoknak. (A nyugatnémet gyártók közül a Volkswagen saját üzemekkel rendelkezik az USA-ban, így az ott készülő kocsikat az amerikai szabványoknak megfelelő környezetvédelmi felszerelésekkel látják el.)

Visszatérve a kénkibocsátás európai méretű visszaszorításának kérdésére: kétségtelen, hogy az elkövetkező években jelentős konjunktúrára számíthatnak a környezetvédelmi „filterek" gyártói. Az NSZK új környezetvédelmi törvénye szerint például a szénerőműveknek rövid időn belül mérsékelniük kell a kénszennyezést. Ez a számok nyelvén azt jelenti, hogy legalább 15 milliárd márka értékű beruházásra van szükség 1988-ig. Amennyiben az erőművek nem szerelik fel a szűrőberendezéseket, az illetékes hatóság ötéves türelmi idő után elrendeli bezárásukat. Az NSZK-ban a legtöbb szénalapú hőerőmű a Ruhr-vidéken működik, a környezetvédelmi berendezések gyártói tehát innen várhatják a „zsíros" megrendeléseket.

Szűrés és szállítás

A kéntelenítő berendezéseket még a nyugatnémet cégek is többnyire amerikai és japán licencek alapján gyártják. Az erőművek a berendezésre fordított pénzösszegeknek mindössze 20—30 százalékos visszatérülésére számíthatnak, a kénből ugyanis melléktermékként értékesíthető gipsz állítható elő. Problémát jelent tehát az erőműveknek a „hányó" 70—80 százalék beruházási költség előteremtése az elkövetkező esztendőkben.

Nem kis gondot okoz a Közös Piac — és gyakorlatilag egész Európa — környezetvédői számára a környezetre veszélyes anyagok szállítása. Számítások szerint évente 2—3 millió tonna környezetre (talajra és levegőre) veszélyes szállítmány lépi át a tagországok határait az egymás közötti forgalomban. Egyelőre csak fokozott ellenőrzéssel tudják mérsékelni e szállítmányok környezetromboló hatását. Hasonlóan nagy gondot okoznak a levegőt is szennyező ipari hulladékok. A Tízek ipara évente mintegy 150 millió tonna hulladékanyagot „termel", s ennek a mennyiségnek egyötöde mérgező, illetve veszélyes a környezetre. (A hulladékgond egy másik összefüggésére hívta fel nemrégiben a figyelmet az Izvesztyija: a szovjet fővárosban évente 3 millió tonna szilárd háztartási hulladék halmozódik fel, s ennek a mennyiségnek mindössze 9 százalékát dolgozzák fel. Ez egyrészről pazarlás, másrészről viszont környezetromboló.)

Jól mutatja, mennyire részévé vált a környezetvédelem a mindennapi életnek, hogy az embert és fizikai környezetét tanulmányozó nemzetközi egyesülés, az IAPS Nyugat-Berlinben tartott júliusi kongresszusán érdekes javaslat hangzott el. Olyan nemzetközi környezetvédelmi szervezet felállítása került szóba, amelynek felhatalmazása lenne arra, hogy jelentéseket készítsen a környezetben okozott károk mértékéről, és meg is nevezze (!) a károk okozóit. A környezetvédelem nagyon pénzigényes feladat. Hosszú ideig elvben nem kell kedvezőtlen üzletmenetre számítaniuk azoknak a vállalatoknak, amelyek a különféle védelmi berendezések gyártásával foglalkoznak. Konjunktúrájuk biztosított, hiszen az emberi környezet sok területén már olyan károsodást szenvedett, amelynek rendbehozatala, illetve a további romlás megakadályozása sokáig biztosít megrendeléseket.

GONDA GYÖRGY—SZENTGÁLI PÉTER

Komputerkalózok

Kódfejtők támadása

A kis Dávid játékai

Nagy filmsiker — és ijesztő téma: egy éppenhogy kamaszodó gyerek, David csaknem kirobbantja a harmadik világháborút. A „Hadijátékok" című film ifjú hőse egy számítógéphálózatba kapcsolódva hozzájut az Egyesült Államok Norad parancsnoki központjának adataihoz, s azokat manipulálva idéz elő kis híján katasztrófát.

Az ilyen filmeket gyakran — és tévesen — a sci-fi, a tudományos-fantasztikus alkotások közé szokták sorolni a kritikusok. Adott esetben azonban mégcsak nem is a jövő, hanem a jelenkor műszaki vívmányai adják a tudományos alapot, és képzelgésről csupán annyiban lehet szó, amennyiben lehetséges helyzetet elemeznek a film készítői. A szituáció pedig csak annyira fantasztikus, mint például egy terrorista kommandó merényletkísérlete.

A történet hitelét két tényező adja meg: az egyik a technikai lehetőség, a másik: a komputervilág keltette lélektani ingerek.

A telekommunikáció általánossá, világméretűvé válik. Napi 24 órás a vevőszolgálat, hírek, tőzsdeközlemények, időjárási adatok, közlekedési tudnivalók, színház- és moziműsorok teletexen bármikor lehívhatók, a jegyeket gombnyomásra lehet megrendelni, a tévé képernyőjéhez videoprogramokat, játékokat lehet csatlakoztatni. A házi komputerek azonban országos hálózathoz kötődnek, és így a komputer rést nyit a még oly jól belakatolt házon is, védtelenné téve a számítógép-tulajdonosokat. Az álmatlan éjszakákat okozó betörő neve: kódfejtő vagy kódtörő.

A Technology Illustrated című amerikai folyóirat bemutatott egy ilyen kódfejtőt, az „Alice Csodaországban" egyik szereplőjétől kölcsön vett névvel: Richard Ceshire-t. Richard magányos, befelé forduló fiú volt, nem különösebben jó tanuló. Egy valamihez értett igazán, s ez lett a szenvedélye: a számítógépek. Tizenhat évesen kezdte el az elektronikai kalózkodást, és úttörője lett a kódtörők, a komputerkalózok névtelenségbe burkolózó céhének. Éjszakákon át kísérletezgetett személyi számítógépének billentyűzetén, hogy megkísérelje, rátalál-e valamelyik egyetem, vállalat vagy kormányhivatal komputerrendszerére.

Maga a kódfejtés büntetendő cselekménynek számít, de a rajtakapás szinte kizárt. A tettes ugyanis nem a helyszínen próbálja kifaggatni a megkörnyékezett komputert, hanem távolról, a nyilvános telefonhálózaton keresztül. A kódfejtőt — többnyire, és főleg a kamaszokat — a desiffrírozás, a kód megfejtése érdekli, ez az igazi kihívás a számára. Aki már a helyes kódot használja: legális ügyfél, legálisan hívhatja le az idegen programokat és adatokat.

Egy átlagos értelmi képességű fiú számára — állítólag női kódtörők nincsenek — szinte mágikus hatással van az az állítás, hogy valami lehetetlen — adott esetben, hogy az elektronikus kód teljesen biztonságos, mert megfejthetetlen. A komputerkalózokat elsősorban ez csábítja kísérletezgetésre.

A kódfejtő nem bűnözni akar, csupán túl akar járni a rendszer eszén. És ha például egy barátja kódját fejti meg — a svájci Die Weltwoche véleménye szerint — ez az amatőr rádiózás egyik modern formájára hasonlít, amikor az amatőr a lehető legtöbb és lehető legjelentősebb állomással igyekszik kapcsolatot teremteni. Van azonban egy illegális terület is, a nem nyilvános komputerhálózatok használata.

SZAMITÓGÉP-HIRDETÉS

„FBI? — Isten ments!"

Ceshire esetében az egyik nagy kihívást a távbeszélőcégek jelentették, azzal az állításukkal, hogy nincsen kapcsolat a telefon- és a telexhálózat között. Cheshire véleménye más volt — és munkához látott. Felhasznált apparátusa: komputer, modemek, nyomógombos telefon. Az Informaster telexközpont titkos számát akarta megtudni. (Die Weltwoche: „Újra és újra lenyomta az általa ismert első számot, hogy azután négy szám véletlen kombinációját adja meg. A képernyőn mindig megjelent a visszajelzés: »CBS Special Events« — nem jó. »McCormack Shipping Lines« — ez sem. »FBI, New York« — Isten ments! És azután két óra múlva: »W Informaster« — ez az, amit keresett.")

Kétórai kísérletezés után tehát Richard nemcsak a kívánt kódhoz jutott hozzá, hanem több száz más intézmény titkos számához is, mert a telefonhívással ellentétben, ahol a hívott fél addig esetleg el sem árulja kilétét, míg maga a telefonáló be nem mutatkozik, a képernyőn a keresett fél neve megjelenik — akárcsak a telexhívásnál a papírszalagon.

Ceshire ily módon ingyen használhatja a távbeszélő társaság szolgáltatásait. Ő azonban annyiban tér el az áramkörök között kalandozó társaitól — és ezáltal ki is lépett a névtelenségből —, hogy igyekszik tudását legálisan is hasznositani. Piacra lépett mint a kódfejtők folyóiratának kiadója, s felkínálkozott mint szakértő, tanácsadó a kódtörők elleni védekezéshez. Mindkét táborból hasznot húz tehát.

Másfél évtizede a kódfejtés még nem veszélyeztethette az adatbankokat. Azóta azonban egyszerűsödött a számítógépek kezelése, rendkívüli mértékben elterjedtek a komputerek, és összekapcsolták őket a nyilvános távbeszélőhálózattal. (Magyarország a komputertechnikában legalább egy évtizedig még nem képes számot tevően előrelépni, éppen a telefonhálózat elmaradottsága miatt.)

Sok hálózatfenntartó maga is gondatlanul bánt a programjaival és adataival — akárcsak a gépkocsitulajdonos, aki még az indítókulcsot is ott hagyja a nyitott autóban. Az Egyesült Államokban csak a közelmúltban próbálkoztak meg azzal, hogy a kódfejtést valamiképpen megakadályozzák. Az amerikai kormányhivatalok komputerei ezért újabban nem a közönséges távbeszélő-hálózaton, hanem külön vonalakon tartanak fenn kapcsolatokat. (Kísérleteznek az adatok rejtjelezésével is.)

Egy műszaki védelmi megoldás: azonosságjelző kód beépítése a hálózat legális használóinak készülékébe. A központi komputer — ha a hívó felet rendben találja — felszólítja a hívót, hogy szakítsa meg a kapcsolatot, s aztán ő jelentkezik. (Hazánkban ezt a gyakorlatot honosították meg táviratok telefonon történő feladásakor, persze nem elektronikusan.) A módszer egyik előnye, hogy azonosítható a hívó fél, s rögzíthetik az adatfelvételt is. Ha pedig idegen próbál bekapcsolódni a hálózatba, főként, ha kísérletét meg is ismétli, a rendszer automatikusan riaszt, miközben „kinyomozza" azt is, ki volt az érdeklődő.

A kódfejtők kora tehát lealkonyult, még mielőtt igazán felvirradt volna, de regény és filmírónak így is kínált nyersanyagot. Valószínű azonban — és ez emberi tényező, programozási hiba —, rések mindig maradnak. Az Egyesült Államokban például a földrengésjelző intézetek adatait a központi számítógépek mindenki számára hozzáférhetően tárolták — ám ezek között az adatok között olyanok is voltak, amelyek a föld alatti atomfegyverkísérletek szeizmikus értékeit tüntették fel.

ALAKSZA TAMAS

EMLÉKEZTETŐ

A holland kormány bejelentette: további takarékossági intézkedésekre van szükség. Európa legsűrűbben lakott országában (33 808 négyzetkilométer, mintegy 14 millió lakos) az elmúlt évtizedben, pontosabban 1970 és 1983 között az állami költségvetés hiánya a hazai össztermék 1 százalékáról 10 százalékára, a keresetnélküliek száma negyvenötezerről nyolcszázezerre nőtt. A takarékosság első parancsa: megnyirbálnak minden állami kiadást, mindenekelőtt a szociális kiadásokat kívánják mielőbb csökkenteni, különböző intézkedésekkel (adó, illeték) meg akarják akadályozni a munkabérszínvonal emelkedését.

Mivel az állami bevételeket növelni óhajtják, a vállalatok vagyoni helyzetét és jövedelmezőségét megszilárdító intézkedéseket hoznak, hogy erre hivatkozva később emelhető legyen az adó is. Egyelőre átmeneti intézkedésként csökkentették a vállalatok szociális és adóterheit és ami a legfontosabb: meghosszabbították azt az időtartamot, amely alatt a régebbbi veszteségek adókedvezménnyel számolhatók el a mostani nyereségből.

A magyarázat az, hogy a holland ipar (az iparban dolgozik a lakosság aktív részének 37 százaléka, innen származik a nemzeti jövedelem 42 százaléka), amely az utóbbi néhány évben nem állt jól a nemzetközi versenyben, csak így nyerheti vissza versenyképességét és tud kilábalni a még mindig nyomaiban fellelhető válságidőszakból.

A legkomolyabb támogatást ezúttal is az **energiaipar kapja: a Nyugat-Európában** leggazdagabbnak tekintett holland földgázmezők (elsősorban a groningeni) felszerelését, vezetékeit, felújítják, kibővítik. Tavaly már nőttek a beruházások az olajfeldolgozó-, a közlekedési eszközgyártó- és a vegyiparban, most arra számítanak, hogy az 1984-es adatokkal bizonyítható: az idén a hajógyártás és az elektrotechnikai ipar is komoly beruházásokkal gazdagodott.

Már 1983-ban úgy döntött a keresztény—liberális koalíciós kormány, hogy kedvezményekkel, előnyös feltételekkel további lehetőségeket nyújt a külföldi tőke számára hollandiai befektetésekre. Jelenleg a hollandiai külföldi beruházásokban az Egyesült Államok az első; utána a sorrendben Svájc, Nagy-Britannia és a Német Szövetségi Köztársaság következik. (Az NSZK-ban nemrég nyilvánosságra hozott adat szerint Hollandiában több mint 750 teljesen vagy többségben nyugatnémet vállalat van; ebből következtethető, hogy az első három ország vállalatainak száma — vagy a befektetett tőke, amely az NSZK esetében 4,2 milliárd márka — ennél nagyobb.) A külföldi tőke szerepe egyébként az élelmiszeriparban (ez adja az össztermelés negyedét!) a legalacsonyabb arányú.

Az embargó hullámai

Washington céljai

Nyugat-Európa „közös" úton?

Valóságos lélektani hadviselés folyik az Egyesült Államok és nyugat-európai szövetségesei között a korszerű technikák és technológiák továbbításának kérdésében. Különösen az NSZK részéről hangzik el mind több éles bírálat Washingtonnak címezve.

Arról van szó, hogy az úgynevezett COCOM-listában felsorolt „kényes" termékek mellett az amerikai vezetés nyugat-európai szövetségeseit az egyéb fejlett technológiák szállításának korlátozására akarja rábírni a szocialista országokkal folytatott kereskedelmükben. Nyílt és burkolt formában az utóbbi hónapokban a Fehér Ház értésre adta, hogy a kívánság megtagadása esetén fontolóra veszi a korszerű termékek és eljárások eladását Nyugat-Európának.

AMERIKAI ÜZEMBEN MIKROHULLÁMÚ SÜTŐT SZERELNEK

A lemaradás nemcsak presztízskérdés, hanem üzleti veszteség is

Nyilatkozatpárbaj

Az amerikai kormányzat gazdasági beavatkozási kísérlete nem jelent újdonságot kontinensünk nyugati fele számára. Emlékezetes, hogy 1982-ben Reagan szankciókkal fenyegette meg azokat a külföldi vállalatokat, amelyek a Szibériából Nyugat-Európába vezető földgázcsőhálózat építéséhez amerikai technológiát vagy alkatrészeket is tartalmazó berendezéseket — kompresszorokat — szállítottak érvényes szerződés alapján. (Nem kis feszültséget okozott abban az időben, hogy London rendeletben tiltotta meg a brit vállalatoknak az amerikai kívánság teljesítését.) Most hasonló helyzet állott elő, az USA ugyanis ellenőrizni akarja és engedélye alá kívánja vonni a területén kívülről eszközölt eladásokat. (A gazdaság nyelvén ezt úgy fogalmazzák, hogy az Egyesült Államok extraterritoriális ellenőrzést próbál bevezetni.) A jelenlegi amerikai művelet annyiban különbözik az 1982-estől, hogy ma az USA nemcsak a szocialista országokba irányuló kivitelt igyekszik akadályozni, hanem el akarja vágni a Nyugat-Európának szállítandó fejlett technológia útját is. Kétségtelen, hogy az európai fejlett tőkés államok erőteljesen rá vannak utalva a korszerű amerikai termékekre és technológiákra, de az is tény, hogy többségük sem politikai, sem pedig gazdasági okokból nem mondhat le a „keleti kereskedelemről". Kérdés azonban, hogy Nyugat-Európa végső soron akar-e és tud-e szembeszállni az amerikai embargós kívánalmakkal, hiszen az egyes gazdaságok számára komoly érvágást jelentene az USA-ból importált technológiák elapadása, vagy az eddigi áramlási ütem lelassulása.

A nyilatkozatpárbaj eddig azt mutatja, hogy Washington nem számíthat sima küzdelemre. Az NSZK gazdasági minisztere, Bangemann például félre nem érthetően kifejtette, hogy ha szükséges, a nyugatnémet kormány ellenintézkedésekkel tiltja meg vállalatainak az amerikai rendszabályokhoz való alkalmazkodást. A miniszter egyértelműen utalt arra, hogy Bonn nem néz jó szemmel azokat az amerikai törekvéseket, amelyekkel meg akarja szabni, hogy az NSZK cégei mit exportáljanak és mit nem a szocialista országokba. (Érdemes megjegyezni, hogy a nyugat-európai államoknak nem a COCOM-ellenőrzés alá vont termékek kiviteli tilalma ellen van kifogásuk, hanem az úgynevezett reexport tilalma ellen. Ennek értelmében az Egyesült Államok egyes esetekben megtilthatja, hogy kereskedelmi partnerei az USA-ból származó technológiákat továbbfeldolgozott formában, vagy valamilyen berendezésbe beépítve exportálják.)

A tervezett amerikai korlátozások — a kongresszus ugyanis a technológiaáramlás további megszigorításának gondolatával foglalkozik — heves bírálata mellett arról is szó esik, hogy a Nyugat-Európa felé irányuló esetleges részleges technikai embargó gyengítené az érintett országok helyzetét a világpiacon. Számos szakértő egyébként nem tartja kizártnak, hogy a tervezett amerikai korlátozások mögött profitérdekek állnak: minél lassabban terjednek ugyanis a korszerű amerikai technológiák külföldön, annál tovább élvezhetik a honi vállalatok az extraprofitot.

Egyébként erre utal az is, hogy az utóbbi időben az amerikai hatóságok bonyolult és hosszadalmas engedélyezési eljárással — illetve ennek lassításával —, igyekszenek megtartani a legfejlettebb technikát és a technológiát a hazai vállalatok számára. (Egy müncheni gazdaságkutató intézet pedig arra hívta fel a figyelmet, hogy mind több nyugatnémet cég panaszkodik: egyre nehezebb és időigényesebb a legkorszerűbb amerikai technológiák megvásárlása, s emiatt számos vállalat piaci helyzete fordult kedvezőtlenre. Nem véletlen, hogy éppen az amerikai fenyegetésekkel egy időben erősödött fel ismét Nyugat-Európában a Közös piacon belüli technológiai együttműködés szorosabbra fűzésének igénye. Ez nem új keletű, feléledését viszont az amerikai magatartás mellett az is indokolja, hogy mind nagyobb a Közös Piac lemaradása az Egyesült Államokkal szemben a legkorszerűbb technikákat hordozó ágazatokban. S ez a lemaradás nemcsak tekintélykérdés, hanem dollármilliárdokban kifejezhető üzleti veszteség is!)

Jól jellemzi a technológiai szakadékot az óceán két partja között, hogy a 350 000 tudóst foglalkoztató tíz közös piaci ország a legfejlettebb technológiák világtermelésének csak 10 százalékát adja. Becslések szerint az USA részesedése meghaladja az 50 százalékot, kutatási kapacitása viszont csak egynegyedével nagyobb, mint a „tizeké".

Szellemi erőforrások

A Közös Piac nem mondott le arról, hogy belátható időn belül — legalább néhány ágazatban — behozza a lemaradást, s egyúttal csökkentse függő helyzetét az amerikai technológiáktól. Ennek érdekében az elmúlt tíz évben több közös kutatási és fejlesztési program beindítását tervezték a tagállamok, de a tervekből ez idáig mindössze három együttműködés került sínre. Sikeresnek mondható az Airbus repülőgépcsalád kifejlesztésére és gyártására létrehozott vállalkozás, s már érnek a gyümölcsei a közös űrrakétaprogramnak is. (Az Ariane rakéták megalkotásáról és „kereskedelmi forgalomba" állításáról van szó.) Idén vette kezdetét a Közös Piac eddigi legjelentősebb kutatási-fejlesztési együttműködése, az úgynevezett ESPRIT program (Információs Technológiák Kutatásának és Fejlesztésének Stratégiai Programja). A tíz évre szóló, 1,3 milliárd dolláros program — amelyet fele-fele arányban Brüsszel és a részt vevő vállalatok finanszíroznak — elsősorban a fejlett technológiák terén erősödő amerikai és japán verseny kivédését, illetve a felzárkózást hivatott szolgálni. A kutatási, fejlesztési és anyagi erőforrásokat a terv keretében a mikroelektronikára, a szoftverre, az adatfeldolgozásra, az irodai munka automatizálására és a számítógépek feldolgozóipari alkalmazására összpontosítják. Az ESPRIT programtól többek között azt várják Brüsszelben, hogy olyan technológiákat fog szolgáltatni, amelyek meghatározók a versenyképesség szempontjából.

Jól jellemzi a program méreteit, hogy végrehajtásába több száz vállalat, s mintegy 3000 tudós és kutató kapcsolódik be. Nem kisebb célt tűztek ki az elektronika területén, mint azt, hogy a Közös Piac az évtized második felében 12 százalékkal — az 1980-as szint kétszeresével — részesedjék a világ mikroáramkör-termelésében. (A nagyívű program csak hosszas huzavona után indulhatott be, s a késedelem csak tovább növelte a szakadékot a „tizek", valamint az Egyesült Államok és Japán között.)

Komoly eredménynek számít, hogy október közepén a holland Philips és a nyugatnémet Siemens bejelentette közös chipfejlesztési tervét. A két óriás cég a következő öt esztendőben 1,5 milliárd guldent fordít nagy teljesítményű mikroáramkörök kifejlesztésére. Amennyiben a terv sikerrel jár, némileg csökkenhet Nyugat-Európa lemaradása mind technikai, mind pedig piaci vonatkozásban.

Minden jel arra mutat, hogy a Közös Piac tagállamai között teljes az egyetértés: nem lehet tovább késlekedni az ipar újjászervezésével, a technológiai felzárkózással. S ez a felismerés időben is egybeesik azzal az amerikai nyomással, amely végső soron egyik napról a másikra korlátozhatja a korszerű technológiák exportját a Közös Piacra is.

Mivel a washingtoni nyomás csökkenésére belátható időn belül nem lehet számítani, a nyugat-európai gazdasági integráció ipari miniszterei úgy döntöttek, hogy még az év vége előtt elkészítik „panaszlistájukat". Vagyis számba veszik mindazokat a meghozott, vagy tervezett amerikai intézkedéseket, amelyek a technológiakivitel korlátozására irányulnak. A miniszterek a lista összeállításával azt akarják elérni, hogy az amerikai kormány álljon el a fenyegetés tárgyát képező szigorításoktól.

Elv és gyakorlat

Egyelőre „állóháború" alakult ki az óceán két partja között, a nyilatkozatokon kívül nem sok történt. Mindkét fél reméli, hogy az újabb transzatlanti viszályt sikerül mielőbb elsimítani, s nem kerül sor újabb látványos kereskedelempolitikai összecsapásra. Legyen bármi is az eredménye az embargófenyegetés körüli békétlenségnek, az bizonyos, hogy a korlátozó intézkedésekkel az USA a szabadkereskedelem elvét és gyakorlatát csorbítja. Természetesen a Közös Piac számára az volna az ideális helyzet, ha egyrészről szabadon vásárolhatná meg az amerikai technológiákat, másrészről pedig nem esne újabb korlátozás alá a szocialista országokba irányuló kivitele.

Az elkövetkező hónapok fogják megmutatni, hogy Reaganék Nyugat-Európának címzett technológia-embargós fenyegetése — egyes esetekben pedig gyakorlata — csak választási kampánycélokat szolgált, vagy pedig az amerikai kül- és gazdaságpolitika részét képezi majd hosszabb távon is.

GONDA GYÖRGY—SZENTGÁLI PÉTER

Michelin

A Birodalom visszavág?

Ki ne ismerné az autógumikból összerakott gumiemberkét, a Michelin cég jól sikerült reklámfiguráját? A Magyarországon is átdübörgő kamionok vezetőfülkéje fölött gyakran látható a kivilágított gumiabroncs-emberke, és a televíziós adások jóvoltából a Forma—1-es versenyek nézői előtt is sűrűn feltűntek a Michelin-reklámos kocsik. A cég fölött azonban a harangot már a nyár elején megkongatta a hamburgi Der Spiegel, október végén az AFP francia hírügynökség pedig már-már a bukásról adott jelentést.

„Amiben barát és ellenség mindig egyetértett: François Michelin, Európa legnagyobb gumiabroncsgyártója arrogáns, hallgatag, makacs, bogaras — de igen sikeres vállalkozó — írta a Der Spiegel. — A Michelin cég megalapítójának 57 éves unokája még ma is különc. De sikere eltűnőben van. A vállalatnak, amely világszerte 130 000 dolgozót foglalkoztat, 1982-ben 4 milliárd frank, tavaly 2 milliárd frank vesztesége volt. A vállalat vezetősége áprilisban bejelentette, hogy a francia gyárakban 4920 munkahelyet szüntetnek meg, ebből egyedül Clermont-Ferrand-ban 3520-at."

A hírügynökségi jelentés már arról számolt be, hogy a világbajnok pénzügyi gondjai miatt visszavonul a versenyzéstől. Természetesen nem Niki Laudára gondolt a hírszerkesztő, hanem a legnagyobb francia autógumi-gyártó cégre, amely október 21-e után már nem áll többé rajthoz a Forma—1 versenyeken. (Akkor volt ugyanis az év utolsó versenye, a portugál nagydíj, ahol az idényzárón nagyszerű és némileg szerencsés versennyel Lauda másodiknak futott be Prost mögött, s ezzel 1984 bajnoka lett.)

Nem először fordul elő, hogy a Michelin szakít a versenyzéssel, csakhogy első ízben éppen a sikerek okozták a távolmaradást. Az első világháború előtt az autóversenyeken a gyár abroncsai igen nagy sikereket értek el az akkori szuper-versenyautó, a Renault—3 kerekein. A háború után a Michelin fivérek úgy gondolták, éppen eléggé sikerült bebizonyítani gumijaik kiváló tulajdonságait, kellően megalapozták már cégük működését. Csak a rakétakorszakban, 1977-ben tértek ismét vissza a versenypályákra, ismét csak a jól bevált Renault-kal. Hét év alatt a szupergumik 57 futamgyőzelemhez és három világbajnoki címhez segítették hozzá a pilótákat.

Most az anyagi nehézségek arra kényszerítették a céget, hogy visszalépjen a versenyzéstől. Erről tájékoztatták a clermont-ferrand-i üzem termékeit használó és reklámozó négy nagy „istállót', a Brabhamet, a McLarent, a Renault-t és a Ligier-t. (A Brabham már be is jelentette, hogy a jövőben a vetélytárs Pirelli cég gumijaival fog versenyezni.)

A gyár súlyos problémáit mutatta, hogy idén példátlan ajánlattal lepte meg partnereit: a jövőben fizessenek szolgálataiért. (A Forma—1 versenyein az a gyakorlat, hogy reklám fejében a gumigyárak ingyen látják el abroncscsal a versenyautókat.) A költséges reklám az utóbbi időben egyre nagyobb nehézségeket okozott az amúgy is ráfizetéses gyárnak. És most anyagi okokból teljesen vissza kell lépnie a versenyektől.

Ez a Michelin vállalatnál eddig még sohasem történt meg. Tíz évvel ezelőtt, amikor a vállalatnak az 1935-ben vásárolt Citroën autógyárát rossz eredménye miatt el kellett adnia a Peugeot-nak, ezt egyáltalában nem tekintették katasztrófának, csak éppen egy becsvágyó kötelezettségvállalás dicstelen végének. Azt, hogy a vállalat 1980 végén átvette bajba jutott (a német Continental Gummi-Werke által elutasított) konkurrensét, a Kléber vállalatot, még az életerő jeleként értelmezték.

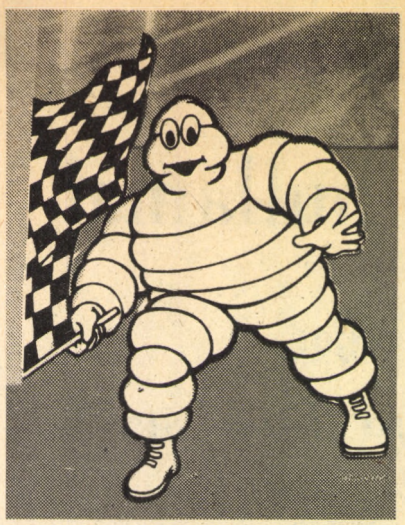
Egészen pontosan azonban egyetlen kívülálló sem tudja, mi történik valójában a Michelin vállalatnál. Az egész világon működő konszernt, nagysága ellenére — Franciaország legnagyobb forgalmú vállalatai között Michelin a 12. helyen áll — betéti részvénytársaságként vezetik. Ebben a jogi formában a vállalat nem köteles arra, hogy adatait nyilvánosságra hozza.

John Ardagh angol publicista joggal írta néhány évvel ezelőtt: „A Michelin család birodalma az egész francia iparban a legarrogánsabb, a legkonzervatívabb, a legtitkolódzóbb vállalat."

François Michelin, aki matematika tanulmányai után 1959 óta, először egyedül, azután, 1966 óta, 11 évvel idősebb nagybátyjával, François Rollier-vel együtt, vezeti a gyárat a szerteágazó család számára, egy kínai mondással indokolja hallgatagságát: „Rabja vagy a szónak, amelyet kimondasz". Monsieur François — ahogyan a főnököt a cégnél nevezik —, a Michelin vállalat élén töltött 25 év alatt nem adott féltucatnál több interjút.

A felügyelőbizottság a „csaknem betegesen félénk" férfit, ahogyan a Financial Times titulálta, nem kényszeríti beszédre. Az ellenőrző szerv tulajdonképpen családi gyülekezet. Nem kell François Michelinnek a közgyűléstől sem félnie. A több mint 1000 tagú Michelin család, amelynek tulajdonában van a részvények háromnegyed része, ott mindig zárt egységet alkot, és a vezetők szándékai szerint szavaz.

A konszern a foglalkoztatottak számát tekintve a Peugeot-csoport után Franciaország második legnagyobb magánvállalkozása. Világos funkciók, egyértelmű hierarchiák, az igazgatóság szervezeti felépítésének rajza — ilyesmi Michelinnél sohasem létezett. Ezzel szemben a Michelin vállalat-

A FEHÉR GUMIEMBERKE
Nem áll többé rajthoz

nak csaknem 100 év alatt csak három cégfőnöke volt, és ezek a francia főnökök — a „patron"-ok — klasszikus stílusában uralkodtak.

Ugyanakkor gondoskodtak arról, hogy az autósok a Michelin névhez mindig a jó minőség fogalmát, valamint a vállalatnak azt a képességét kössék, hogy a konkurrenciát mindig néhány hosszal meg tudja előzni. Ennek az elsőrendű minőségnek a szimbóluma volt az 1949. évi párizsi autószalon alkalmával bemutatott „Michelin X" abroncs, a maga nemében az első. A cég a versenyautókon elhelyezett reklámjával sportjelleget adott termékeinek.

Michelin, noha megrögzött konzervatív vállalkozóként ismerték, sohasem zárkózott be vidéki idilljébe az elhagyatott Auvergne-ben.

1958 óta a franciák az NSZK-ban is gyártanak abroncsokat. A cég jelenleg 5 nyugatnémet üzemében 9400 dolgozót foglalkoztat. A Michelin-pneuk a nyugatnémet vevők között hosszú éveken át annyira kedveltek voltak, hogy felárral keltek el.

A titokzatos vállalkozás tíz évvel ezelőtt elindult Auvergneből, hogy meghódítsa a tengerentúli piacokat. Öt gyár létesült az Egyesült Államokban, három Kanadában, kettő Brazíliában és kettő Afrikában.

A Michelin vállalat, amely Európában vitathatatlanul a vezető a piacon, az Egyesült Államokban rövid időn belül a második helyre került a Good Year mögé. A világpiacon a Michelin-abroncsok 1980-ban az élen álltak, ma ismét a Good Yeare az első hely.

Az amerikai kaland azonban következményekkel járt: sok más európai céghez hasonlóan, amely az Egyesült Államokban létesített leányvállalatba fektette be pénzét, a Michelin is megszenvedte az észak-amerikai piac alattomosságát. 1982-ben a vállalat 4 milliárdos veszteségének csaknem kétharmada a tengerentúli leányvállalatokból származott.

Európában is csökkent a vállalat forgalma. Ha kevesebb új személy- és tehergépkocsi kerül forgalomba, csökken az abroncsok kereslete is. A Michelin vállalat termelése 1981-ben és 1982-ben egynegyedével csökkent. Tavaly 5 százalékkal növekedett ugyan a termelés, de ez ahhoz, hogy a vállalat ismét nyereséges legyen, kevés volt.

Egyes vélemények szerint a visszaeséshez az is hozzájárult, hogy a Michelinnél visszaszorult a hagyományos autógumik fejlesztése. A „Birodalom" a jövőben a rally- és a motorkerékpár-versenyekre helyezi a hangsúlyt, mert ezek lehetővé teszik a szériagumik tesztelését, fejlesztését is. A gyár vezetői bizakodnak, hogy növelik a forgalmat, s a „Birodalom" visszavág: a fehér gumiemberkék ismét feltűnnek a Forma—1 viadalain.

EMLÉKEZTETŐ

Éppen egy évszázada, hogy 1884-ben a császári Németország az első nagy lépéseket tette a gyarmatszerzésben. A még 1882-ben alakult Német Gyarmatosítási Egyesület átalakult Német Gyarmatosítás Társaságává és először a nyersanyagokban igen gazdag Togót (akkor 87 200 négyzetkilométer), majd Kamerunt (területe akkor mintegy 495 000 négyzetkilométer volt, a nem egészen hárommillió lakosból mintegy 1200 volt német) gyarmatosította, majd Kelet-Afrikában foglalt el területeket. 1884-ben Új-Guinea északkeleti részén is alapítottak egy német gyarmatot, amely a „Vilmos császárföld" elnevezést kapta.

A német gyarmatszerzés — a már szinte felosztott Afrikában — úgy történt, hogy például Kamerunban két hamburgi cég (a Woermann és a Jantzen & Thormählen) a duala törzs főnökeitől területeket bérelt, majd vásárolt és ott kereskedelmi telepeket létesített. 1884-ben a cégek lemondtak a terület feletti minden jogukról és átruházták azt a Német Birodalomra. Kamerunban Nachtigal császári biztos a német lobogó kitűzésével jelképesen birtokba vette a területet.

A német császárság természetesen igyekezett hódításait a többi gyarmati hatalommal elismertetni. Az első ilyen irányú lépést az 1884-es úgynevezett Kongó-konferencia jelentette, amelyet Bismarck német kancellár és Ferry francia miniszterelnök hívtak össze. Itt elfogadták az úgynevezett „berlini főaktát" — ezt minden gyarmattartó hatalom aláírta —, amely megállapította, miként lehet „egy addig uratlan területet" elfoglalni. Persze azt, hogy mi tekintendő „uratlannak", azt a gyarmatosítók döntötték el... A „berlini főakta" leszögezte: a foglalásnak nemcsak szimbolikusnak (zászlókitűzés), hanem ténylegesnek kell lennie, és azt a területelfoglaló „köteles a többi hatalommal közölni". A berlini tanácskozás egyik eredménye az volt, hogy elismerve a gyarmatosító Belgium jogait Kongóban, minden más gyarmatosítónak is „szabad hajózást és kereskedelmet" biztosítottak a Kongó folyón. Ezután a németek gyarmataik határairól számos megállapodást kötöttek a franciákkal és az angolokkal.

Az 1919 júliusában a német kormány által is aláírt versailles-i békeszerződés értelmében Németország valamennyi gyarmatát és ottani követelését elvesztette. A volt német gyarmatokat hol nyíltan, hol pedig burkoltan (mandátumterület, gyámsági terület) a többi gyarmati hatalom osztotta el egymás között. A birtoklás a gyarmati rendszer felbomlásáig tartott. Az utolsó, egykori német gyarmat fölötti vita még nem ért véget: Namíbia függetlenségét az ENSZ több határozata ellenére is akadályozza a Dél-afrikai Köztársaság.